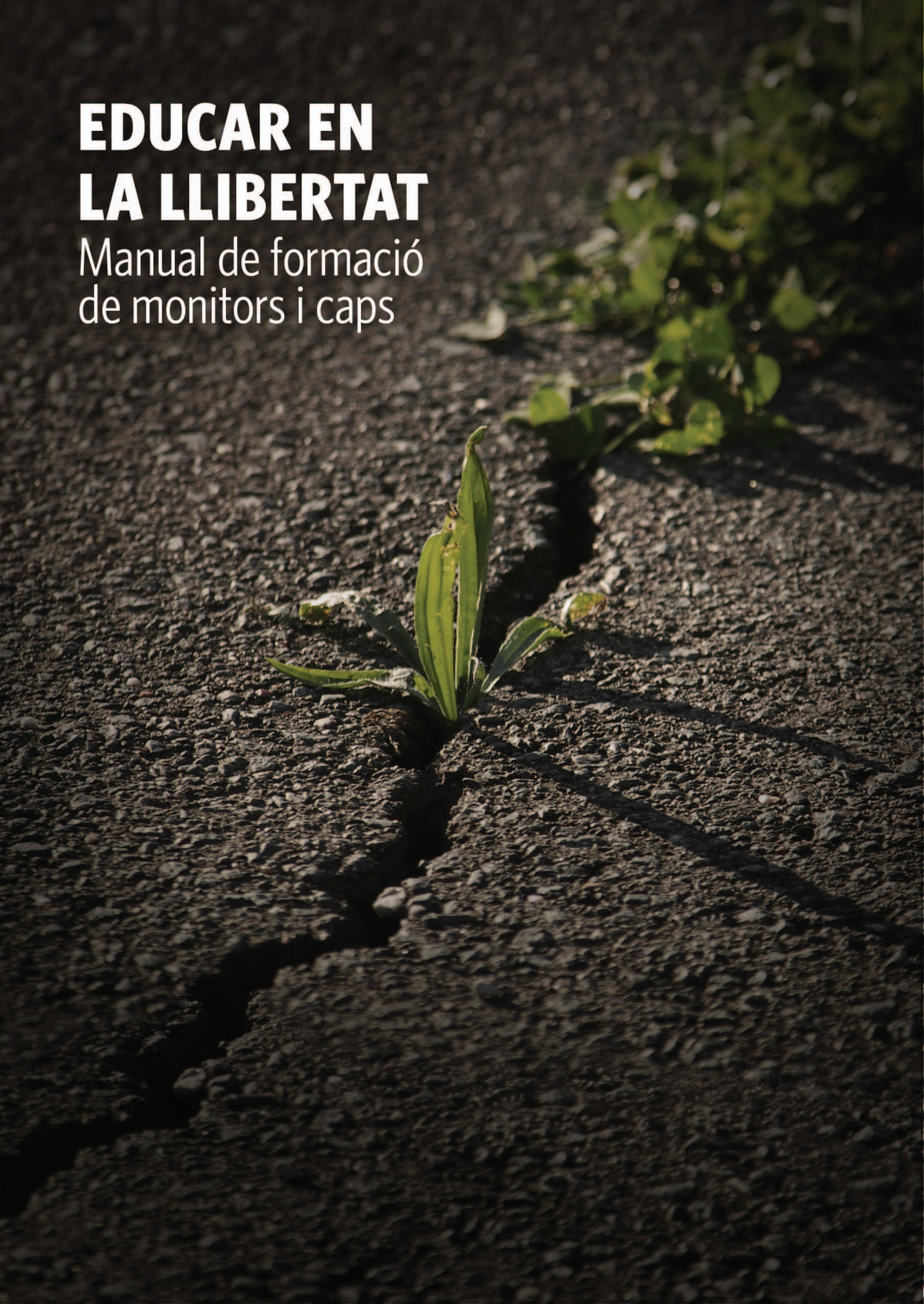


EDUCAR EN LA LLIBERTAT

Manual de formació
de monitors i caps



Educar en la llibertat

Manual de Formació
de monitors d'esplai i caps escoltes

Col·lecció Quaderns d'Educació Popular n.2

ISBN. 84-87064-41-8

DL B.45705-2010

1ª edició: Barcelona, 2001

2ª edició corregida i augmentada: Barcelona, 2005

2ª edició (2ª impressió): Barcelona, 2010

Edita: Fundació Francesc Ferrer i Guàrdia

Avinyó, 44 08002 Barcelona

www.laic.org

Coordina: Escola Lliure El Sol

Col·labora: Esplais Catalans i Acció Escolta de Catalunya

Disseny de coberta: Alex Verdaguer

Assessorament lingüístic: Enric Vaquer

Imprimeix: El Tinter, SAL

S'autoritza la reproducció total o parcial d'aquest document per qualsevol mitjà o procediment informàtic, i la distribució d'exemplars de forma gratuïta, així com l'exportació o importació. Aquest és un document al servei de l'educació popular i l'associacionisme educatiu elaborat per joves de forma voluntària.

Aquest llibre s'ha imprès amb materials que respecten el planeta Terra.

Amb el suport de:



**Diputació
Barcelona**



Obra Social "la Caixa"

SUMARI

1. A tots els monitors, monitores i caps escoltes	5
2. El marc ideològic	7
3. El marc pedagògic	20
4. El marc organitzatiu	86
5. El marc estratègic	118
6. I quin paper juguen Esplac i Acció Escolta	130
7. Glossari	133
8. Biblioteca bàsica per a l'educació laica i progressista	142
9. Annex: L'ideari del Moviment Laic i Progressista	144

1. A TOTS ELS MONITORS, MONITORES I CAPS ESCOLTES

No sé si estareu d'acord amb la següent descripció, però és una situació força freqüent: Comencem de zero com a monitors i caps escoltes, no ens han fet un relleu com cal, moltes vegades ens perdem quan parlem sobre educació, xarxes de participació, l'organització del centre d'esplai o de l'agrupament escolta... Se suposa que estem intentant portar a terme quelcom que ens agrada i és el treball amb infants.

És responsabilitat del monitor i cap escolta conèixer què volen fer amb els infants i joves i plantejar la seva acció cap a la consecució de fites que estiguin plantejades prèviament. Segur que això ho dominem i que ningú com nosaltres pot conèixer millor a aquests infants i la realitat en què ens movem. Ara bé, el que s'ha d'aconseguir és que aquesta acció educativa que realitzem no sigui aïllada, que tingui continuïtat, que sigui coherent amb uns principis ideològics, que sigui progressiva d'acord a un procés, que no perdi el sentit fent sempre el mateix, etc. Per això es fa necessari utilitzar eines que el monitor i cap escolta ha de conèixer.

Es pot definir l'esplai i l'escoltisme com a dues propostes educatives de progrés social que, fonamentades en uns principis, utilitzen un mètode per aconseguir la seva finalitat. Per aconseguir aquest model educatiu que es pretén és necessari organitzar de forma concreta tots els elements necessaris per portar a terme una programació. Aquest llibre és una eina que posa en relació tots els elements per a que l'educador elabori la seva proposta de progrés social a través de l'acció educativa.

Cal aclarir que hi ha la necessitat de coordinar-se i establir relació entre la ideologia, la pedagogia, l'organització i l'estratègia. És molt

important connectar els objectius, les activitats, l'avaluació, etc., per tal que no ens trepitgem els uns als altres. No podem caure en repeticions constants, en definitiva, hem de posar-nos d'acord en tot allò que implica el treball amb infants.

Doncs bé, això ho hem de fer en els diferents àmbits i espais en què ens movem, d'aquí sorgeixen els diferents nivells amb la suficient capacitat d'adaptació per tal que tothom pugui sentir-s'hi identificat.

Aquest document pretén ser una eina útil per al desenvolupament de les principals potes que han de formar l'acció educativa: ideologia, pedagogia, organització i estratègia, a partir de la qual l'educador ha de fonamentar el seu treball i esforç col·lectiu. I és per això que va dirigit a vosaltres, monitors i caps escoltes, i principalment us convidem a llegir aquest escrit com a eina per a potenciar la reflexió, el debat i sobretot, l'enriquiment i l'intercanvi. D'aquesta manera podreu descobrir el model d'associacionisme educatiu pel qual aposta el Moviment Laic i Progressista.

Hem volgut fer un document que trenqui amb els convencionalismes, un document obert que faciliti als membres la lliure interpretació i que vetlli per la diversitat associativa.

Escola Lliure El Sol

2. EL MARC IDEOLÒGIC

Conté la idea base que impulsa la tasca dinamitzadora de totes aquelles persones que integren l'organització. Respon a la identitat, l'ideari, la filosofia i els límits dins els quals es concreta l'acció. Són conceptes amplis que emmarquen una manera de ser, de sentir i d'actuar que ens identifica com a organització si més no en tres sentits: qui som, què pretenem i quin és el marc en el qual desenvolupem la nostra activitat.

2.1 L'ideari, una opció de llibertat

No és massa difícil plantejar-se que, quan algú es proposa fer alguna activitat concreta i, sobretot, si aquesta activitat és de caràcter voluntari, no remunerat, fruit d'una opció personal escollida lliurement, és per una causa que el motiva. En el nostre cas, cal que tinguem ben clar quina és aquesta causa i per què ens motiva.

I que ho tinguem clar malgrat una certa adversitat del context, malgrat possibles incomprensions que poden provenir del medi social que ens envolta. De l'entorn social immediat, potser del mateix nucli familiar –“¿No valdria més dedicar aquestes hores a estudiar més? ¿No estaràs perdent el temps? Bé, però això no dóna diners...”– o de la pressió mediàtica –publicitat, mitjans de comunicació, televisió, propaganda comercial– que s'orienta gairebé sempre en un sentit restrictiu d'allò que pot ser una tria generosa, una acció que, en principi, no espera res –tangible, material– a canvi.

I no és tan sols una certa incomprensió per part de l'entorn actual, sinó que això pot ser extensiu a èpoques històriques anteriors, que no hem d'idealitzar, per contrast amb el present que ens pot semblar mediocre, mesquí i poc engrescador. De fet, abans encara era pitjor. Encara era menys freqüent el fet d'optar per donar a la llibertat personal una orientació solidària. Era una situació excèntrica, excessivament desacostumada, i, tret de casos molt aïllats, podia donar lloc a greus marginacions. Perquè, en realitat, les persones que decideixen fer servir una part del seu temps lliure per fer activitats voluntàries són part de l'avantguarda d'un procés de progrés social que, des d'una posició minoritària, sense formar part de cap mena d'estructura o moviment especialment organitzat, qüestionen les arrels d'una societat hiperindividualista i estrictament materialista, en què els diners i el poder són molt més importants que no pas els drets i la felicitat de les persones.

I els qui opten per ser monitors i caps escoltes de temps lliure, per contribuir al creixement de la personalitat dels infants dins l'esplai i l'escoltisme, qüestionen doblement el seu marc social: perquè actuen al damunt d'aquells que són més susceptibles d'adquirir pautes de comportament i models de vida alternatius, els infants, els qui, incorporant i interioritzant formes diferents d'entendre la vida, poden començar a intuir que no tot són els diners, ni el poder. Que segurament els amics, la descoberta de coses noves, les petites i grans alegries compartides amb el grup, els reptes humans que proporciona el contacte amb l'esplai i l'escoltisme, poden dibuixar perfils més interessants, més divertits, més atraients que no pas el fet de passar-se les hores mortes davant de la televisió o d'haver de gastar molts diners per divertir-se, com veuen fer sovint als seus pares o als seus veïns.

I qüestionar determinats esquemes de comportament, que configuren majoritàriament els mecanismes per mitjà dels quals es reproduïen els sistemes de valors socialment dominants, vol dir donar concreció a l'esperit crític. Esperit crític que es manifesta en els valors i les actituds que els monitors i caps escoltes incorporen a la vida de l'esplai o de l'agrupament escolta, que transmeten amb la seva feina, que són l'exemple més transformador i més alternatiu a allò que els infants poden estar acostumats a rebre o a considerar com a més habitual.

I aquest esperit és la causa que ens mou per unes idees. I aquestes idees són l'eix que vertebra i dóna cos a allò que fem, tot i que no es tracti d'idees que puguin resumir-se dogmàticament en forma de receptari que pugui ser universalment aplicable i vàlid per solucionar tota mena de casos i resoldre tots els dubtes.

Els dubtes, evidentment, no els resoldrem ni tots ni sempre. Però continuarem suscitant interrogants. I proposant horitzons cap als quals evolucionar. Sense tancaments ni conclusions que hagin de ser acceptades a priori.

Perquè som partidaris de la llibertat de consciència i de pensament per damunt de qualsevol altra cosa, i perquè creiem que fent ús racional i crític de la llibertat es pot impulsar decididament el treball per la solidaritat, el camí cap al compromís que pot contribuir a construir una societat d'homes i de dones més lliures i feliços. I els infants de l'esplai o l'agrupament en són la primera pedra.

De fet, una persona que sigui prou conscient de l'ambient social que l'envolta, del medi en què viu, per poc que obri els ulls al món o que tingui una mínima capacitat d'accedir a la informació –o al coneixement de la història, perquè els problemes no són únicament de l'actualitat– pot desenvolupar aquest esperit crític i adonar-se que, si volguéssim, podríem viure millor.

Podríem viure millor en guanys humans i en harmonia, en felicitat personal i col·lectiva. I, per això, cal canviar els models socials i els mètodes de transformació d'aquests models, per mitjà dels quals es perpetuen les conductes i les formes de relació. Nosaltres creiem que, obrint bé els ulls i tenint una certa inclinació cap al respecte pels drets de totes les persones, es lògic defensar que tots i totes hem de poder comptar amb els instruments bàsics per a sentir-nos amb els drets garantits. I els drets no es garanteixen sense un marc democràtic en què l'organització política i social sigui decidida lliurement entre tots i totes, i sense l'aprofundiment d'aquest marc en un sentit favorable a la justícia social, al benestar, en què l'educació, la salut, l'habitatge –sovint oblidat enfront de l'especulació immobiliària, i d'accés tan difícil per als joves–, la cultura, el medi ambient i les possibles diferències personals en les opcions de vida siguin també drets garantits.

La defensa de la llibertat i la defensa dels drets socials s'identifiquen amb una concepció de l'individu i de la societat que veiem reflectida en l'herència del que va significar la filosofia humanista il·lustrada i el procés encetat per la Revolució francesa i continuat per l'esquerra democràtica i el moviment obrer internacional, que té en els valors de Llibertat, Igualtat i Fraternitat el seu codi ètic fonamental.

Els individus, doncs, han de sentir-se lliures i poder exercir com a éssers dotats de capacitat d'acció, han de gaudir de possibilitats per a créixer, formar-se, viure i actuar. Han de ser, doncs, iguals en drets i en oportunitats. Podran, d'aquesta manera, sentir-se en equilibri amb ells mateixos, amb els seus veïns –els veïns, ara, són els habitants de la resta del món–, fer-se càrrec de la situació i de les problemàtiques d'aquells i d'aquelles que són diferents, fer-se'n solidaris, és a dir, sentir-s'hi fraternalment vinculats.

Perquè això sigui factible sense forçar allò de més íntim que tenim els éssers humans –l'esfera de la nostra consciència–, aquest marc de democràcia i de justícia social, aquest codi ètic fonamental que té molt a veure amb l'humanisme i amb el respecte a allò que ens identifica com a éssers, comptem amb la perspectiva laica. La perspectiva de la laïcitat es perfila en oposició a tota idea dogmàtica que hagi de ser assumida sense raonar, que hagi de ser acceptada sense cap marge per la crítica, que no ens permeti reflexionar sense renúncies tàcites als nostres propis judicis i sense restriccions ni barreres mentals imposades.

Però la perspectiva de la laïcitat no és, tampoc, un dret garantit. Les visions religioses monolítiques i autoritàries –que són gairebé totes les religions de la tradició judeocristiana (Islam inclòs) i bona part, encara que no pas totes, de les altres– i els sistemes de pensament únic (la fe cega en el mercat capitalista, per exemple) impedeixen, sempre que poden, que els individus puguem fer ús racional de la nostra capacitat de raonament. Ho impedeixen perquè saben que aquesta capacitat de raonament lliure atempta directament contra els privilegis que adquireixen per mitjà del control de mecanismes socials tan importants com poden ser bona part del sistema educatiu o la gran majoria dels mitjans de comunicació. I el control d'aquests mecanismes és el que serveix per reproduir una certa inèrcia, una certa mandra espiritual que es pot veure en el manteniment irreflexiu de tantes formes de relació

social que es fonamenten en velles creences o en antigues fórmules tradicionals en què pràcticament molt poca gent hi creu però que molt sovint seguim repetint. O en el supòsit que és una ingenuïtat gratuïta pretendre viure de forma lliure i solidària “perquè el món sempre ha estat igual” o “perquè els diners sempre ho podran tot”. D’aquesta manera és com es pot mantenir l’hegemonia dels valors dominants en la societat. Així és com es conserva el poder.

La laïcitat és, doncs, una eina important per a deslliurar-nos d’algunes d’aquestes falses veritats, per a poder permetre’ns encetar el camí cap a la llibertat i cap a la felicitat. Sense pors, sense la por que imposen els sistemes de pensament únic per continuar sent dominants i cobrar-ne els rèdits. Això no impedeix que cadascú, si vol, si hi arriba com a conclusió d’una reflexió personal, pugui optar pel model de creença – religiosa o no– que prefereixi. Però sense imposicions i sense negar als altres models la seva possible legitimitat, sempre que es mostrin prou capaços de tolerar-se i de tolerar els qui pensin diferent.

Sense aquesta llibertat espiritual que ens ha de donar la possibilitat de créixer intel·lectualment com vulguem i de construir-nos com a éssers lliures, actius i crítics, no podríem progressar. No podríem, per tant, desenvolupar totes les nostres potencialitats com a persones –¿o és que el progrés és alguna cosa diferent d’això?– ni intentar treballar per equilibrar aquestes perspectives de progrés personal amb les dels altres –els nostres veïns de la resta del món– i construir junts, així, el futur. Aquesta construcció conjunta del futur és el progrés social.

Els monitors i caps escoltes fan ús, doncs, de la seva llibertat per contribuir al progrés, especialment, dels infants de l’esplai o l’agrupament, per mitjà de lliurar-los una part del seu temps lliure i créixer junts mentre entren en un procés d’autoeducació en el temps lliure.

L’associacionisme educatiu laic i progressista no és una alternativa global a la transmissió de valors socialment dominants, però sí n’és una part insubstituïble, en virtut de les seves característiques especials de temps escollit i de plasmació directa de les inquietuds dels joves que en són els models i l’exemple –creiem que conscientment– per als infants.

L’esplai i l’escoltisme són, així, indefugiblement, educació. Educació en el temps lliure a partir del compromís personal que hi ha darrere la

voluntat personal de ser monitors i caps escoltes. L'Escola Lliure el Sol vol contribuir, d'aquesta manera, a la formació de persones que pretenen superar els entrebancs que sovint ens volen impedir ser ciutadans actius i comprometre'ns amb el nostre progrés i amb el dels altres. I pensem que aquest és un camí que val la pena d'impulsar, afavorint els ideals de democràcia, laïcitat i progrés, personal i social, per tal de créixer junts aspirant a desenvolupar-nos en condicions de felicitat. Això ho concretarem en el treball que duem a terme amb els infants dels esplais i agrupaments laics i progressistes.

En el marc de l'esplai i l'escoltisme, doncs, els monitors i caps escoltes adquireixen la funció, la responsabilitat, en virtut del seu compromís, de realitzar activitats educatives per als infants i joves. I, com que no oblidem que, en el nostre món i en la nostra societat, hi ha d'altres institucions que juguen rols educatius –família o nucli immediat de relacions, escola, mitjans de comunicació– i que, sovint, aquests rols poden basar-se en idees i actituds poc o gens afavoridores del dret a la llibertat, al creixement, a la felicitat, hem de fer l'esforç –o el sobreesforç– d'incentivar encara més el caràcter alternatiu de la nostra opció educativa i d'identificar-la bé, en els valors i actituds, amb l'horitzó ideal de la llibertat, la igualtat i la fraternitat. I això podem fer-ho. I podem fer-ho amb una certa eficàcia, encara que comptem amb menys temps –amb menys hores reals de dedicació als infants– que el que disposen les altres “institucions” educatives.

Per nosaltres, en tant que Escola i en tant que monitors i caps escoltes, l'efecte de la tasca educativa no depèn tant del nombre d'hores que s'hi inverteixen com de la seva qualitat. Alguns monitors i caps escoltes poden pensar que allò que educa, preferentment, són les activitats que es fan, i, sense negar-ho, potser cal afirmar també que allò que, en última instància, “educa” amb més intensitat són els monitors i caps escoltes per allò que ells mateixos són com a persones. Per allò que transmeten pel que són, pel que pensen, pel que fan i pel que diuen. Són un punt de referència –alternatiu als pares, als mestres, i al “món dels adults en general”– per als infants, un model que pot ser tingut en compte, tant pel que fa a l'aspecte extern –que pot ser captat visualment– com per aquelles qüestions que no es veuen directament –actituds, motivacions, valors. De fet, per mitjà de l'emulació, de la imitació

d'altres individus, també es produeix una part del desenvolupament de la nostra personalitat i de l'aprenentatge de comportaments socials.

És per tot això que des de l'Escola Lliure el Sol pensem que ser monitor i cap escolta és, clarament, un compromís. Un compromís que hem d'assumir com a individus conscients, actius i crítics, perquè sabem que aquesta feina no la faran ni les administracions (estatals o territorials) ni les organitzacions que protagonitzen les relacions de mercat –fonamentalment, les empreses. Per això parlem de ser monitor o cap escolta, en comptes de dir fer de monitor o cap escolta. La diferència rau en la implicació personal en la tasca educativa.

Quan som amb infants i joves ens hi presentem tal com som: difícilment els farem creure de nosaltres alguna cosa que no és: a l'esplai i l'escoltisme no val posar-se cap careta que no es correspongui amb la realitat i pretendre fer una actuació contradictòria amb la nostra veritable personalitat.

Per acabar, ens proposem un darrer interrogant –que no és menys important pel fet de ser l'últim– que sovint es plantegen els monitors i caps escoltes quan reflexionen sobre la seva tasca: ¿en tenim prou amb el temps que invertim? ¿què podem fer amb les poques hores a la setmana que els infants són a l'esplai o l'agrupament? ¿què podem aconseguir, si, anant contracorrent, ens enfrontem amb les inèrcies socials dominants, amb certs models familiars, amb les rutines escolars, i fins i tot amb la televisió?... I tot això, potser, només amb tres hores a la setmana!

És prou evident que, si ens plantegem la qüestió en els termes del nombre d'hores no hi tenim gairebé res a fer. Però potser no hem pensat que l'amor no és qüestió d'hores, que els nostres amics no ho són més o menys en funció del nombre d'hores que som amb ells. El que funciona, en l'amor, en l'amistat, en els compromisos importants que adoptem les persones, és de caire qualitatiu i mai no és qüestió de quantitat. Allò que és, en definitiva, important és la qualitat del temps que compartim.

Qualitat de temps compartit en la formació que des de l'Escola Lliure el Sol volem situar en l'exemple i en la tradició del que va ser l'Escola Moderna, com a paradigma dels processos de renovació pedagògica a Catalunya i al món. N'assumim el missatge clau: l'educació –en qual-

sevol de les seves manifestacions– és el veritable eix vertebrador de qualsevol projecte de canvi, de millora social. En aquest projecte, us hi voldríem comptar.

2.2 El marc social, l'entorn a transformar

Un sistema de transmissió de valors en crisi

Fins fa pocs anys, el sistema tradicional de transmissió de valors es realitzava, bàsicament, dins el marc familiar, i, en menor grau, en les institucions escolars i religioses. La institució familiar s'ha transformat radicalment: reducció de les seves dimensions, limitació a dues generacions, de manera que la relació de la mainada amb els avis quasi desapareix.

Això, entre d'altres conseqüències, ha comportat que es delegui una bona part de la responsabilitat sobre l'educació dels fills a altres institucions. A més, les característiques generals del model social i econòmic han reduït, també, les funcions productives de la família.

I s'ha viscut un procés de retard progressiu de les oportunitats d'assumpció de responsabilitats, molt vinculat a les dificultats laborals i a la manca de drets d'accés a la vivenda, el que, en termes generals, es tradueix en un allargament –no només teòric– de l'etapa d'infantesa i de joventut. La incorporació al món del treball es fa cada dia més tard. La gent s'independitza i es planteja viure en parella (o en qualsevol altre model de relació), cada cop més gran, ajornant-se, també, l'opció de tenir fills.

D'altra banda, la configuració de l'espai urbà dificulta la circulació lliure dels infants. El seu espai vital autònom acostuma a limitar-se a casa seva, en molts casos.

La televisió esdevé la principal font de models personals i socials. La caixa tonta és incontestable. És una realitat enfront de la qual no estem, malgrat tot, prou habituats a reaccionar els qui intervenim en processos educatius. La nostra cultura no ha generat encara antídots per evitar la teledependència.

Els hàbits de relació familiar han variat molt: els espais de conversa (àpats, sobretaula) es substitueixen per la televisió. És un recurs senzill per tenir els fills aparcats i que no molestin. Els programes i els anuncis són fonts constants de models de conducta i també de valors. La cultura de transmissió oral (els contes dels avis, per exemple) queda desplaçada i pràcticament desapareix.

El consumisme, camí enverinat cap a la felicitat

La gran trampa del consumisme consisteix a oferir-nos accedir a la felicitat tot generant-nos expectatives amb el consum. Però els productes, un cop comprats, per si mateixos no ens donen allò que esperàvem. La insatisfacció permanent és el motor del consumisme. Des de molt petits se'ns presenta el consum com a font de plaer. Curiosament, el sector econòmic dedicat a béns de consum infantil és un dels que menys nota les crisis econòmiques actuals.

La cultura del tenir per sobre del ser es fonamenta en l'hegemonia de la imatge, de l'aparença. Un exemple prou punyent és la competència entre la mainada i la guerra amb la família per vestir i calçar les marques de moda.

La cultura de la sopa boba

Als infants se'ls dona tot cada dia més mastegat, tenen la vida creixentment programada –escola, activitats extraescolars. Les relacions interpersonals cada dia estan més mercantilitzades. Infants viuen en un món a part, pensat per a ells, segregat del món dels adults. Les oportunitats per mantenir relacions d'afecte amb joves i adults són molt escasses.

Es potencia la idea de la inevitabilitat de la sobreprotecció dels infants, enfront de qualsevol risc, de qualsevol experiència dura o dolorosa. L'actitud de la nostra societat envers la mort, per exemple, consisteix a apartar-nos d'aquesta experiència: la majoria de la gent mor als hospitals i es vetllen als tanatoris, on els infants no entren. Vivim d'esquena a la mort, tenim por a envellir, perseguim la joventut eterna i impossible.

És l'estratègia del camí fàcil, molt apta per conformar subjectes que, en comptes d'exercir de ciutadans actius, conscients i crítics, es limitin a deixar-

se arrossegat, a deixar fer, a acceptar allò que se'ls imposa per part dels beneficiaris del sistema (grans grups de poder financer i mediàtic).

L'oferta és molt gran i s'acaba triant més en funció de la comoditat que del disseny. L'esforç personal no té sentit, excepte si es tracta de tenir un "cos danone". Hi ha poques oportunitats de provar els propis límits, més enllà d'experimentar-los en el consum d'alcohol o altres drogues. Tot és "light". D'aquí, l'èxit actual dels esports d'aventura perquè aporten la possibilitat de sentir el risc extrem, sota control, és clar.

Les estratègies possibles dels monitors i caps escoltes

Valors

- Podem oferir l'oportunitat d'una relació altruista amb altres infants i joves, voluntària per ambdues parts. Molts infants se solen sorprendre el dia que saben que un monitor o cap escolta no cobra pel seu treball
- Uns models de comportament, actituds i exercici de valors alternatius que se segueixen i s'adopten en major o menor grau, però que, en qualsevol cas, queden interioritzats com a referents

Ambivalència

- Disposem d'una capacitat d'influència qualitativament important, per bé i per malament. Els infants imiten molt
- És fàcil projectar tensions o mancances personals, utilitzar els infants per alimentar el nostre ego. A tothom li agrada que l'admirin

Reptes

- L'honestetat personal, esforç, creixement i enriquiment personal
- L'obertura de camins nous, fer-los conèixer experiències i vivències poc comunes, cultivar actituds capaces d'anar a contracorrent
- La bel·ligerència en la confrontació de valors. No es tracta d'imposar el nostre ideari, sinó d'ensenyar a triar: sempre hi ha més d'un camí
- La coherència entre el nostre discurs i els nostres actes. Les contradiccions poden invalidar els nostres objectius, deixar-nos com a farsants

2.3 El projecte educatiu

El marc ideològic es concreta en el Projecte educatiu i conté la idea base que impulsa la tasca dinamitzadora de totes aquelles persones que integren el centre d'esplai o l'agrupament escolta. Respon a la identitat, l'ideari, la filosofia i els límits dins els quals es concreta l'acció. Són conceptes amplis que emmarquen una manera de ser, de sentir i d'actuar que ens identifica com a organització. El dos punts anteriors ens han servit per aproximar-nos de forma genèrica a quin és el marc en el qual desenvolupem la nostra activitat.

Tota persona o grup de persones que es proposin una incidència educativa hauran de partir de l'anàlisi i de la reflexió sobre el model de persona i de la societat que tenen com a ideal, com a punt del camí que iniciem.

L'ideari suposa la base ideològica, la síntesi de la nostra manera d'entendre la vida personal, la relació amb els altres i amb la societat en què vivim. El formularem en valors destacats i fonamentals a treballar, que poden ser més operatius: Persona – Món - Societat. Ha de recollir els trets definitoris de la nostra organització.

La concreció de les finalitats de l'educació és molt important com a element definitori d'un tipus de pedagogia, malgrat que resti en el terreny de la teoria, dels ideals, d'una certa utopia. Ens marcarem, així, els criteris que fonamentaran la nostra tasca educativa.

En definitiva, és la carta d'identitat i la presentació del centre d'esplai i de l'agrupament escolta que planteja qui som, què volem i com ens organitzem. No és més que una anàlisi de la realitat i dels recursos educatius, materials i humans de què disposem i d'allò que volem fer i com ens organitzem internament. És un document estable i avaluable, plantejat a mig i llarg termini, i que ha de donar-se a conèixer a mares i pares, institucions, organitzacions, etc. amb les quals treballem.

a) Anàlisi de la realitat

Anàlisi de les característiques de l'esplai o l'agrupament, el seu context i de les seves necessitats (ubicació, situació socio-econòmica i cultural, característiques dels joves, història, organitzacions col·laboradores, etc.)

- Estudi d'allò que ens envolta: medi social / realitat global
- Estudi concret del grup: realitat concreta

- Extracció de les necessitats immediates i establiment de prioritats de treball

És l'anàlisi de l'entorn en què anem a exercir la nostra tasca educativa i la del grup en concret en el qual volem incidir. Grup global d'infants i joves de l'esplai o l'agrupament

- Estat psicològic - orgànic
- Motivacions internes – externes
- Experiència
- Equilibri personal
- Riquesa o pobresa dels elements educatius del medi

Fent una anàlisi acurada de tota aquesta realitat podem saber quines són les diferències en relació amb el concepte de persona i societat prèviament establert en l'ideari. Les necessitats que creiem importants desenvolupar per un creixement integral de l'individu seran les que fonamentaran el procés educatiu.

Cal tenir present que les necessitats, de la mateixa manera que l'anàlisi, no es mantenen estables, i que tota acció educativa que tingui un interès i respongui a unes necessitats en un moment donat, pot deixar de ser vàlida quan canvien les circumstàncies.

El procés educatiu, d'aquesta manera, no té unes bases que es mantinguin estables per sempre, és un procés totalment dinàmic.

b) La proposta educativa

Consisteix en el coneixement i anàlisi del projecte educatiu de l'organització. Si pretenem que el projecte educatiu de l'esplai o l'agrupament constitueixin una adaptació de la proposta global d'Esplais Catalans o Acció Escolta de Catalunya, cal conèixer-los, assumir-los i adaptar-los. No consisteix en dissenyar o redactar, simplement en conèixer el plantejament educatiu associatiu

c) Compromisos

És l'adaptació del projecte educatiu d'Esplais Catalans i Acció Escolta de Catalunya a la realitat i l'entorn de l'esplai o l'agrupament. S'estableixen uns objectius generals o fites i unes línies d'actitud o compromís social de l'organització. En definitiva consisteix en establir què volem

Són les fites o propòsits que pretenem assolir en un termini més o menys llarg de temps. Són la raó de ser de la nostra acció. Els objectius

generals s'han de plantejar sense perdre de vista els valors primordials a desenvolupar (en són una derivació).

Els prendrem com a punt de referència que servirà per marcar-nos l'evolució del procés educatiu que cal fer, i ens en permetran una revisió continuada. Per això constitueixen el nucli central de la programació, ja que condicionen la resta d'elements que en formen part.

Tota tasca educativa ha de partir d'uns objectius immanents, possibilitar situacions i crear un medi que afavoreixi l'aprenentatge.

En marcar-nos uns objectius clarifiquem la nostra intervenció. Acostumen a ser globals: actituds, conductes a llarg termini difícils d'avaluar. Els objectius generals són el primer pas en la concreció de l'ideari i fan referència a totes les àrees de la persona. Són, per tant, amplis, descriptius, integrals. Pautes generals per a un procés llarg en el temps. Són conductes desitjables que s'espera que siguin adquirides pels infants mitjançant la nostra influència. Són ideals que poden o no arribar a assolir-se, però la seva formulació és fonamental ja que orienten la nostra tasca.

d) Estructura de l'organització: Constitueixen els principis en els quals es basa l'estructura i el funcionament, el paper de mares i pares, monitors i caps escoltes, infants i joves, així com el nivell de participació i els mecanismes de comunicació entre ells, les formes de relacionar-se amb les institucions, organitzacions, etc.

3. EL MARC PEDAGÒGIC

Ens descriu la proposta educativa a partir de la qual volem aconseguir els nostres fins. Recull les orientacions pedagògiques que hem d'assumir i adequar segons les realitats concretes. A partir de la pedagogia del lliure pensament, el Moviment Laic i Progressista presenta l'esplai i l'escoltisme com a propostes pedagògiques.

3.1 Una pedagogia del lliurepensament

L'acció per l'educació en el temps lliure, l'acció dels monitors i caps escoltes, és un fet de dimensions pedagògiques fonamentals. Com en qualsevol altra acció pedagògica entesa de manera lliure i humanista, es tracta d'afavorir el procés d'autonomia dels subjectes –els infants– que en són, en primera i última instància, els seus protagonistes i els únics que li poden arribar a donar sentit.

S'és monitor o cap escolta perquè es vol, evidentment. No fan falta explicacions de caire teòric. Perquè volem. Perquè també ens gratifica, com a individus conscients, actius i lliures, allò que fem. Perquè emocionalment ens sentim més realitzats, més plens de vida, compartint tantes estones amb aquells que són més joves que nosaltres, i amb els qui, entre tots plegats, tant podem aprendre. I tant aprenem. I que tant poden aprendre.

Això, ¿representa alguna mena de pedagogia alternativa?... No és que calgui tenir excusa de tipus conceptual, però segurament sí que ho

és. Perquè si els processos educatius institucionals, formals, reglats, omplissin totes les nostres expectatives, potser preferiríem dedicar-nos a alguna altra activitat. Quan ens dediquem a l'esplai i l'escoltisme és perquè ens fa l'efecte que, a més de gaudir nosaltres mateixos, hi ha alguna cosa que no va tal com hauria d'anar. Tal com hauria d'anar des d'una perspectiva humanista i democràtica, és a dir, tal com hauria d'anar un sistema d'adquisició de les eines fonamentals per esdevenir persones lliures i conscients, desinhibides i amb capacitat crítica, enfocat de cara a fornir tothom dels mínims de bagatge per assolir una vida el més digna i feliç possible. Això vol dir que, vulguem o no, l'associacionisme educatiu substitueix alguna mancança en el procés de transmissió de valors que desenvolupen les institucions socials que més directament influeixen el món dels infants.

La clau de volta d'aquest mecanisme de substitució és la consciència que, a diferència d'altres àmbits més restrictius, impositius i dogmàtics, l'educació a l'esplai i l'escoltisme aspira a considerar els infants com a subjectes fonamentals d'aquest mateix procés.

La tasca de monitors i caps escoltes és d'acompanyament, d'acompanyament en el sentit del curs que considerem que és millor seguir per aprofitar al màxim les possibilitats de cadascú, recuperant el sentit profund del mateix concepte de "pedagogia" (conduir els infants, acompanyar-los, fer camí amb ells).

Fer camí per ajudar a ser. Per rebatre la reducció unidimensional que, cercant tan sols futurs consumidors, espectadors passius dels models de l'ordre social, intenta impedir que els individus es formin en tant que éssers i que es valorin com a tals, i que puguin omplir el seu temps, i també el seu temps lliure, amb les seves pròpies aptituds, capacitats i realitzacions. Que els infants sàpiguen ésser, més que no pas tenir, a l'hora d'enfrontar els seus temps vitals, no únicament els de les seves expansions no reglades, és el que pretenem en acompanyar-los.

Hi tenim dret, no cal trencar-nos massa la closca. Si no fos així, no ens hi dedicariem. Ara bé, aquest és un dret que es fonamenta en el dret substantiu de l'infant a ser ben acompanyat. A ser ajudat en el seu procés de descoberta del món. A ser-ho vencent les restriccions, els oblits i les pors que, sovint, són conseqüència dels mateixos límits i carències que la manca de claredat dels valors transmesos per les

instàncies socialment considerades com a irrenunciables fan inevitables. O per la incompatibilitat d'alguns d'aquests valors amb el que és el desenvolupament dels individus en llibertat. Amb el que hauria de ser, doncs, el procés de creixement de les persones que es formen per tal d'esdevenir homes i dones amb plena capacitat de lliure pensament, persones capaces de jutjar els elements de la realitat per elles mateixes i d'emetre'n judicis crítics i autònoms. És a dir, capaces d'esdevenir éssers plenament responsables. En aquest camí d'acompanyament, a més, hi intervenim corresponsablement tots i totes. Els "acompanyants" –els monitors i caps escoltes– n'esdevenim coprotagonistes i, així, ens en fem, també, responsables. I, com que ningú no ens hi obliga, lliurement responsables.

És, doncs, en aquest sentit, que l'associacionisme educatiu ha d'arriscar-se a optar per un mínim comú de valors de substitució d'allò que les institucions no donen, o bé d'allò que les mateixes institucions restringeixen. I hem d'optar sense falses vergonyes, ni restriccions mentals de cap mena. Som aquí, fent el que fem, perquè creiem que totes les persones tenen dret a un procés formatiu el més lliure possible, el més engrescador possible de totes aquelles facultats que fan dels éssers humans subjectes autònoms de les seves pròpies vides. I que els fan capaços de no sotmetre's a prejudicis que els impedeixen d'activar lliurement la seva consciència, o a mecanismes de rebuig de suposades veritats que han de ser assumides i acceptades de forma acrítica, sense raonament, sense plantejar-se alternatives. No res més, ni menys, que una altra manera d'impulsar els objectius descrits en l'article 26 de la Declaració Universal dels Drets de l'Home, que, des de la nostra perspectiva, constitueix una bona fita d'horitzons encara utòpics. S'hi afirma que tota persona té dret a l'educació i que, aquesta, ha de proposar-se el ple desplegament de la personalitat humana i el reforçament del respecte als drets de l'home i a les llibertats fonamentals...

Encara que, actualment, alguns dels mecanismes de transmissió d'escalas de valors es disfressin sota aparences de modernitat o de democràcia, és evident que els infants poden tenir moltes dificultats per defensar-se davant de les onades de submissió als models socials dominants, sobretot quan aquests utilitzen els mètodes de què els forneix la nova tecnologia, o quan els enlluernen amb l'espectacularitat de la imatge, molt més simple i més fàcil de ser ràpidament digerida que

no pas els raonaments pautats. I, sobretot, molt més fàcils que no pas la paraula lliure i el debat obert.

Per preservar una societat fonamentada en la consideració que les persones som bàsicament el que tenim, o el que exhibim, o el que som capaços de consumir, més que no pas allò que som, es transmet, contínuament, una visió de la vida centrada en l'èxit ràpid, en el triomf econòmic, en l'egoisme individualista, en la competitivitat. I això disposa de molts mitjans per anar filtrant-se en les consciències dels més indefensos, que són els infants.

No és pas cap casualitat que sigui el món de la gran empresa financera o industrial, molt sovint dominadora dels grans mitjans de comunicació, el que filtri la gran majoria dels esquemes mentals que prefiguren, en la consciència dels actuals infants, el model de percepció de la realitat dels futurs consumidors. I, de vegades, massa sovint, fins i tot són ja els infants actuals els qui esdevenen consumidors molt abans que puguin desenvolupar algun sentit de defensa de les parcel·les de vida lliure i inventiva que els podien restar. No només, però sí fonamentalment, a través dels mitjans de comunicació audiovisuals, de la publicitat o de la televisió.

La família, o l'entorn de relacions immediates dels infants, en un àmbit tan poc dotat de temps real de convivència i de capacitat d'“acompanyament” dels infants, en les nostres societats, poques coses veritablement eficaces pot fer per compensar-ho. I això suposant que vulguin compensar-ho d'alguna manera. Suposant que, en bona mesura, la família no contribueixi també a filtrar els mateixos esquemes de comportament insolidari i competitiu entre els infants. És massa general el fet d'orientar els fills en un sol sentit, perquè, si no es fa així, es creu que no sabran adaptar-se a les condicions del món real. Que seran, per tant, uns inadaptats, uns marginats. I, davant d'això, se'ls ofereix una educació unidimensional, se'ls talla, també, per l'únic patró de l'individu productor i consumidor. I se'ls demanen les notes, més que no pas se'ls demostra interès per ells mateixos com a éssers, per les seves cabòries i problemes –que els infants també en tenen– i pels seus amics, pels seus jocs, pels seus somnis. És més fàcil, probablement, fer-los callar comprant-los allò que demanen, o enxufant-los a la televisió. Potser, per algú, també pot ser més fàcil, amb una certa

bona voluntat, apuntar-los a l'esplai o l'agrupament... Però, en tot cas, aquí és on entrem nosaltres.

De vegades els grups d'amics també són un bon mecanisme de reproducció d'aquests valors unidimensionals, perquè es vertebren seguint les pautes de comportament autoritari i triomfador que han mamat des de ben petits, i no sempre poden afavorir el desplegament d'aquelles potencialitats que a l'esplai i l'escoltisme cal saber dinamitzar. En aquest cas és on cal saber inventar possibilitats de models de comportament –el joc i la natura donen moltes opcions– on no cal que ningú exerceixi una funció de comandament, on no cal que es reproduïxi cap figura protectora que no sigui cadascun dels mateixos infants que hi participen. On cal que el monitor i el cap escolta tinguin ben clar que el seu rol d'animador, dinamitzador i proposador de nous reptes no s'ha de confondre de cap manera amb el de cap figura del món publicitari juvenil-agressiu, ni de l'autoritat familiar, ni del lideratge grupal o de clan. Però, sí, sense embuts, i sense vergonya, amb la d'un amic més gran que no imposa, però sí suggereix, incentiva i arrisca. I que ho fa perquè vol, perquè ell o ella també són més feliços així, tot i que no guanyin diners a canvi, tot i que no s'hi vegin obligats per cap lligam sanguini, tot i que no siguin els líders naturals de cap grup de sociabilitat preestablert. Els infants poden aprendre molt d'aquest model de comportament, si el tenen ben clar. I a ningú no li ha de fer cap vergonya parlar-ne. Ben al contrari.

De l'escola, la majoria dels infants en reben avui una influència menor. El seu pes a l'hora de contribuir a la formació de la consciència i dels possibles models de comportament social és clarament inferior al de l'empresa, la publicitat, els mitjans de comunicació, preferentment la televisió, la família o grup immediat i els grups de relació espontanis.

Amb poques excepcions, d'altra banda, l'escola no obeeix, avui, voluntàriament, les mateixes lògiques competitives i autoritàries, almenys en la majoria dels centres públics. Però els professionals de l'ensenyament ho tenen molt difícil per contrarrestar, amb pocs mitjans, l'allau d'influències que, des dels àmbits amb més capacitat de poder, s'exerceixen sobre els seus alumnes. Una part de les possibilitats de l'associacionisme educatiu, actualment, pot venir de la capacitat de fer confluïr el gust per l'educació integral amb algun dels eixos de trans-

missió de valors, procediments i actituds que el sistema educatiu contempla però que no pot o no sap desenvolupar més enllà d'un marc de referències teòriques. La democràcia, la solidaritat, la integració de les persones que puguin presentar qualsevol signe extern de diferenciació respecte a les característiques majoritàries, el plaer de l'aprenentatge, el risc de la descoberta, l'interès científic, el goig personal i de la vida en grup davant una tasca compartida i voluntària, són molt més fàcils i aptes per ser desenvolupades a l'esplai i l'escoltisme que no pas a l'escola. Pertanyen a un temps més motivador i més realment immers en la consciència dels infants, perquè no és vinculat a cap model formal anterior, no és reglat, no és "avaluable" matemàticament. A l'esplai i l'escoltisme no hi ha notes. Es poden, per tant, transmetre més eficaçment alguns d'aquests valors amb els quals, després de tants canvis de sistema i de lleis educatives, el mètode escolar tradicional formal no sempre és capaç d'estar a l'alçada. I, sovint, no pas per manca de voluntat de la majoria dels mestres. Bona part d'aquests, en bona mesura, probablement serien els millors aliats de monitors i caps escoltes.

Que l'educació en el temps lliure no és, per tant, un caprici, és un fenomen detectable fins i tot des del punt de vista dels mecanismes d'anàlisi social i econòmica de la societat contemporània. Cal fer alguna cosa amb els infants que no tenen prou contacte educatiu amb el seu entorn de relacions immediates, atès que l'escola no hi arriba, els professionals pateixen greus frustracions i els pares es veuen obligats a treballar massa hores, o bé no s'atreveixen a arriscar-se a obtenir menys ingressos optant per contractes a temps parcial –suposant que això darrer fos possible gaire sovint, atesa l'escassa agilitat de l'adaptació mental de la gran majoria de les empreses i institucions als nous reptes de les actuals dinàmiques socials.

Allò que en el medi educatiu formal no sempre resulta possible ho és a l'esplai i l'escoltisme. A l'esplai i l'escoltisme podem intentar contribuir a la formació integral dels infants, perquè compartim amb ells un temps escollit, i perquè no aspirem a fer-los consumir res ni aspirem que s'adeqüin a determinades pautes sota el prisma de les quals els haurem de valorar. L'educació humanista, solidària i lliure, la fem entre tos, perquè hi som voluntàriament. No ha de fer cap vergonya reconèixer que també correm el risc d'equivocar-nos, que és el risc

feliç de la llibertat d'actuació, si és que el sabem impulsar. I, per això, els monitors i caps escoltes han de ser pedagògicament sincers. Han d'assumir que són més grans i que tenen l'experiència que els porta, voluntàriament, a fer de companys d'aquests infants algunes estones en què aquests –els protagonistes i subjectes fonamentals– han de ser tractats com a éssers complets, amb moltes més que una sola dimensió, però que viuen una etapa dinàmica, evolutiva, permanentment oberta al canvi: la del seu procés de formació com a individus. Els monitors i caps escoltes no han de tenir cap mena de restricció per saber-se més capaços de proposar, de seduir i de persuadir, si ho fan sabent que, davant seu, tenen éssers que no són més que còmplices en un mateix procés educatiu del qual depèn, també, la bona salut de la comunitat. I com que la bona salut de la comunitat és indestruïble del comportament democràtic, les eines de la persuasió i de la complicitat, que no de la imposició autoritària, per mitjà del joc, del diàleg, de la descoberta, de la companyonia, de l'aventura, de la imaginació i del risc –intel·lectual més que no pas físic– esdevenen col·laboració i aprenentatge compartit, com en qualsevol altre procés educatiu que ho sigui de debò.

¿Quina millor escola de formació ètica, cívica i humana, que la de l'aprenentatge continu i integral en el temps lliurement escollit? Perquè els infants porten en ells mateixos tots els elements necessaris per tal d'elaborar una consciència moral –una raó pràctica– i una consciència intel·lectual, però cap de les dues no es troba desenvolupada en aquesta etapa d'evolució mental, que, sovint, és en el punt de partida, sinó que es perfilen en estreta unió amb el medi social. Per això, les relacions dels infants amb els individus amb els quals interaccionen –especialment, si la interacció no implica submissió– són clarament formadores. En la mesura en què aquest procés de relacions impliqui l'adopció d'estratègies –maneres d'actuar, tipus de projecte, opcions d'activitats– i de pautes per a viure-les que siguin adoptades com a fruit de la reflexió comuna i de la participació dels subjectes-destinataris, s'estarà vivint, de veritat, un mètode actiu d'assumpció de codis de comportament democràtics i responsables, fonament real d'una convivència en el respecte mutu i la tolerància. En el temps lliure, a l'esplai i l'escoltisme, és més possible que enlloc que els subjectes siguin els protagonistes i els autors dels seus propis criteris normatius. Aquesta és la base de l'escola de l'ètica autònoma, model de vida lliure i respon-

sable que seria bo mantenir i impulsar per part dels adults. Aquesta és, també, la base del mètode pedagògic més adequat a les mateixes característiques del món mental dels infants. En paraules de Jean Piaget:

“L’abast educatiu del respecte mutu i dels mètodes fonamentats sobre l’organització social espontània dels infants entre ells és precisament de permetre a aquests d’elaborar una disciplina la necessitat de la qual és descoberta en l’acció mateixa en lloc de ser rebuda ja feta abans de poder ser compresa; i és en això que els mètodes actius fan el mateix servei insubstituïble en l’educació moral i en l’educació de la intel·ligència: condueixen l’infant a construir ell mateix els instruments que el transformaran des de dins, és a dir, realment, i no ja només en superfície.”

Així doncs, la concepció d’una pedagogia activa, no sotmesa a principis d’autoritat i enfocada a desvetllar les capacitats i les potencialitats de les quals els infants són subjectes, garanteix la superació d’un mètode paternalista i protector, caracteritzat pel desig d’influir des de fora la consciència dels més joves, tot carregant-la de suposats valors que, tot i poder respondre, de vegades, a bones intencions, no fan res més que contribuir a enfortir les dependències heterònomes, deixant l’infant despulat de qualsevol procediment racional i crític, dificultant-ne, com a conseqüència, el desplegament d’allò que no és més que el seu propi procés educatiu. En els esplais i agrupaments, en virtut del seu mateix perfil lliure i voluntari és on resulta possible d’assumir, i de defensar, que el món mental dels infants és qualitativament diferent del dels adults, i que, per tant, no és gaire funcional, gaire efectiu, intentar omplir-lo amb elements externs, que són fruit d’una pretensió d’identificació amb un determinat model adult, que ja es dona com a fet, més o menys dotat de valors potser positius, però mai escollit pels que n’han de donar raó. El mètode actiu de la cooperació, la tria i el diàleg resultarà més útil per als objectius de la pedagogia en el lleure, que no poden diferir massa de l’ajut a la formació de la raó intel·lectual i moral. En comptes de cercar-la a fora, ajudarem l’infant a construir-la per si mateix. Referint-nos, un altre cop, a Jean Piaget, voldrem acompanyar-lo en el camí d’assoliment de la coherència i l’objectivitat, en el pla intel·lectual, i de la reciprocitat –perquè es vegi reflectit en els altres, perquè no defugui la mirada de l’altre des d’un jo únicament egoista– en el pla moral.

¿Quina millor escola de formació, també, científica...? Perquè no hi ha coneixement experimental, científicament comprovable, sense validació personal, sense captació per part de la consciència subjectiva dels qui s'enfronten amb allò que és nou, que poden fer-se seu en la mesura en què ho experimenten, en la mesura en què ho tasten, sense remetre's a cap judici d'autoritats. I, ¿quin pot ser el millor camp de prova, sinó les estones compartides en les vivències plenes del joc, de la comunicació d'experiències, del diàleg sobre els problemes que els afecten, de la valoració del medi natural, de la invenció de propostes, i del reconeixement dels errors?

Els infants hauran de saber que, mentre se'ls proposen eines per formar-se integralment com a persones –en els plans ètic, intel·lectual, afectiu, social, estètic i corporal–, molt més que no pas com a éssers destinats tan sols a la producció i al consum, se'ls està atorgant, també –voluntàriament, i a canvi de no res– l'oportunitat que d'ells es generi també aprenentatge. D'ells també se n'aprèn. Potser, quan acabin la seva etapa educativa a l'esplai o l'escoltisme, passarà molt de temps fins que algú no els torni a dir alguna cosa semblant.

Sense pretendre caure en els paranys d'un sobreexcés de falses pretensions, però sense renunciar als mínims d'una estima decidida per la nostra feina, podem veure reflectides la majoria de les pulsions de fons de la dedicació pedagògica en els esplais i agrupaments en allò que Bertrand Russell considerava com a aplicació directa, en el dia a dia, de la intenció d'una visió filosòficament humanista de la vida:

“La filosofia no pot per ella sola determinar les finalitats de la vida, però pot alliberar-nos de la tirania del prejudici i de les deformacions causades per una visió estreta. L'amor, la bellesa, el coneixement i l'alegria de viure són coses que mantenen el seu esclat per ampli que sigui el nostre àmbit. I si la filosofia pot ajudar-nos a sentir plenament el valor d'aquestes coses, haurà complert el seu paper en l'obra col·lectiva de l'home de portar la llum en un món de fosca.”

Una acció pedagògica activa i integral, des de l'associacionisme educatiu, no és gaire fàcil de viure-la si no és com una forma d'afirmació humanista de la vida, en el sentit que hem esmentat, com una manifestació d'amor, que és, en si mateix, lliure i universal.

Els principis pedagògics

Els principis que han guiat i guien la intervenció educativa han anat evolucionant al llarg de la història paral·lelament als esdeveniments socials. Des d'uns plantejaments més tradicionals, rígids, inflexibles i poc adaptats a les característiques dels infants s'ha fet un llarg camí fins a l'actualitat. Encara que es mantenen divergències, s'ha arribat a l'acceptació unànime de determinats principis:

- La pedagogia activa vol potenciar les capacitats de les persones educades des de la implicació en allò que s'ha d'aprendre. L'activitat no només pot ser física; també implicarà la persona en els aspectes cognitius i emocional. Tingueu en compte, per exemple, que l'explicació d'una activitat pot ser activa si els infants hi estan implicats cognitivament i s'il·lusionen només de pensar-hi
- La pedagogia paidocèntrica pren l'infant o grup de infants com a centre del fet educatiu i s'adequa als seus interessos i necessitats. D'aquest principi, se'n deriva un altre: els educadors s'han d'adaptar a l'heterogeneïtat del grup concret i atendre'n específicament cada un dels membres, respectant-ne els ritmes personals. D'això en diem atenció a la diversitat
- La pedagogia integral vol educar les persones en tots els aspectes, sense donar més importància als uns que als altres. És a dir, considera que cal una educació global en les idees, els valors, les habilitats, les actituds i les maneres de fer
- La pedagogia en llibertat i per a la llibertat. Aquesta pedagogia és la que vol educar en llibertat, a partir del respecte dels drets i de les obligacions de cada persona, i per a la llibertat. Remarca, per tant, el respecte dels drets aliens, així com l'acompliment de les obligacions pròpies. D'aquest principi se'n deriven altres, tals com el d'escoltar la veu de l'infant (no parlar per ell, sinó deixar que s'expressi lliurement) i el de potenciar l'autonomia i autogestió de l'infant o del grup, en el marc de la pedagogia participativa. Per poder educar d'acord amb aquest principi, els educadors hem de ser molt flexibles en l'organització de les activitats, però molt rigorosos pel que fa al respecte dels drets de les persones
- La coeducació és l'educació conjunta de infants, sense discriminació ni diferenciació per motiu de sexe. Més enllà del fet d'educar els

infants conjuntament, es tracta d'establir mecanismes que evitin qualsevol tipus de discriminació i potenciar, al mateix temps, la igualtat, el respecte, l'enriquiment i l'amistat

- La normalització consisteix a estendre a persones amb discapacitats de tipus físic, psíquic i sensorial les oportunitats del conjunt de la societat; oferir-los el suport necessari —personal, tecnològic i de serveis— per integrar l'infant en una situació que n'afavoreixi l'aprenentatge i l'adaptació. Entenem per normalització l'adaptació de les condicions de la persona, sigui quina sigui la seva situació, per tal que pugui dur a terme una vida el més autònoma i digna possible

Aquest principi implica:

- Establir un ritme d'activitats diari normalitzat
- Realitzar activitats i viure les experiències corresponents a cada moment evolutiu
- Respectar els desitjos, opcions, aspiracions i intimitat de la persona
- Respectar el dret a mantenir relacions afectives i sexuals sanes
- Proporcionar oportunitats laborals que permetin una vida autònoma digna
- Utilitzar la xarxa de recursos ordinaris de la societat. Els esports i agrupaments laics i progressistes s'han d'oferir com a recursos ordinaris per a tots els infants que ho desitgin. Tot infant ha de tenir dret a participar en les activitats dels centres amb condicions de qualitat acceptables. En moltes ocasions, com a educadors, haurem de resoldre els dubtes que se'ns plantegin amb l'assessorament i l'orientació d'especialistes o professionals
- La integració. És el procés pel qual tota persona és inclosa, acceptada i respectada dins d'un grup, independentment de les seves peculiaritats. Aquest principi implica:
 - El dret a la diferència
 - El dret a la diversitat (no tendir a l'homogeneïtat)
 - El dret al no-etiquetatge de les persones

El fet d'educar

No hi ha una definició universal pel concepte d'educació. Us proposem els cinc elements bàsics que el caracteritzen:

- L'educació és un fet social que es manifesta amb la transmissió d'idees, valors, coneixements, habilitats, pautes de conducta, etc.
- L'educació és el procés que té lloc quan s'ajuda o influeix una persona en l'adquisició d'aprenentatges. És un procés que es produeix en un espai i un temps. És continu i, per tant, evoluciona al llarg de tota la vida
- L'educació té unes finalitats definides com a afavoridores del creixement, el desenvolupament i la millora de les persones
- L'educació és la relació de persones entre les quals hi ha un procés de comunicació
- L'educació és intencional i el grau de consciència del monitor o cap escolta sol ser considerable. Ara bé, de vegades, hi ha aprenentatges no intencionats que es produeixen simplement per la capacitat dels infants d'imitar els més grans. Així, es poden arribar a aprendre tant coses adequades com inadequades. Per això, és important que els monitors i caps escoltes siguin conscients de totes aquelles actituds i conductes susceptibles de ser font d'aprenentatge. Cal que sàpiguen les conseqüències de les seves actuacions sobre els infants, siguin positives o negatives

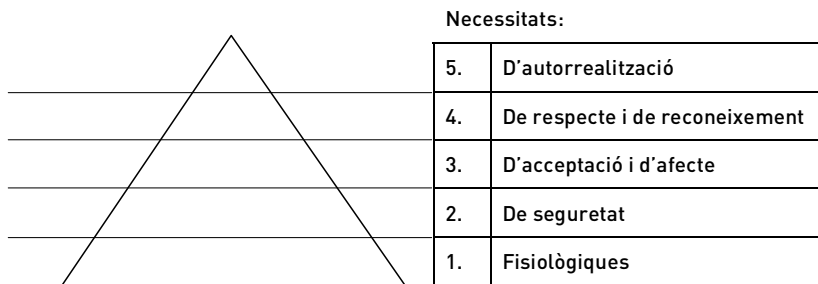
Si ens centrem en la situació de l'esplai i l'escoltisme, l'educació ha de ser intencional, planificada i organitzada. S'ha d'establir en un marc flexible i elàstic que permeti el desenvolupament i la participació de tots els agents implicats (infants, pares, mares, etc.).

La pedagogia a l'associacionisme educatiu

Hem de tenir en compte que els infants solen venir voluntàriament a l'esplai o l'agrupament. Si bé n'hi ha que ho fan perquè els seus pares els porten, és innegable que la majoria tria lliurement si vol continuar o no. Per tant, hem de considerar que també ells són persones que decideixen com invertir el seu temps lliure. Des d'aquest punt de vista, el fet educatiu sorgeix de la trobada de persones d'edats diferents, plenament interessades i motivades per compartir un projecte associatiu i de progrés social. El mitjà en què s'actua pedagògicament serà, doncs, el temps lliure, del qual intentarem treure el màxim de profit per al creixement i la realització de les expectatives de tots els que hi participem.

Així, l'associacionisme educatiu ha de potenciar les activitats dels participants i evitar-ne el consumisme o el simple divertiment. Cal preservar l'autodeterminació dels participants en la forma i el contingut de les activitats. Si en fem possible la lliure expressió, contribuirem a l'autorealització de cada un d'ells i en les diferents àrees de la seva personalitat.

Jerarquia de les necessitats segons Maslow



La piràmide de necessitats de Maslow ens ajudarà a comprendre quin lloc ocupen en les necessitats vitals. L'autorealització és la darrera necessitat que cal satisfer, un cop s'han apaïgavat les anteriors. D'una banda, cal tenir-ho en compte a l'hora d'analitzar les necessitats dels infants amb els quals ens relacionem. De l'altra, cal tenir present que assolir l'autorealització no és gens fàcil en una societat competitiva, individualista i consumista com la nostra. Si considerem que la realització personal es pot donar en camps tan diversos com ara l'educatiu, el de les relacions humanes, els sentimentals i el del temps lliure... l'educació des de l'associacionisme pot ser-ne una contribució important i erigir-se com a puntal en la salut de les persones.

La proposta de l'associacionisme educatiu laic i progressista es defineix com un sistema educatiu:

- **Compromès:** on el compromís personal i col·lectiu són dos elements bàsics de l'educació en valors que proposen l'esplai i l'escoltisme
- **On es descobreix a través de l'acció.** El mètode de projectes, el joc i l'aprenentatge dels errors ens ajuden a orientar les nostres accions cap a l'assoliment dels objectius educatius

- **Democràtic i participatiu.** La vida en petits grups accelera la sociabilització, la cohesió interna, permet la distribució de responsabilitats progressives, etc. La consciència de pertinença és molt important per permetre la participació i la presa de responsabilitats en el grup. Implica confiança entre els participants. El conflicte és inherent a la vida de grup i inevitable. S'ha d'aprendre a gestionar els conflictes per poder créixer com a grup i com a individus, ja que el conflicte, per si sol, no és dolent, sinó que possibilita el canvi i el progrés
- **Programes educatius progressius, innovadors i engrescadors.** Per l'infant, uns dels atractius més importants de l'esplai i l'escoltisme són les activitats. La proposta educativa ha de ser: progressiva, adequada a l'edat de l'infant, ha de respondre als interessos dels infants i també ha de ser innovadora, adaptada a la realitat social que l'envolta
- **On s'inicia l'infant o jove en la implicació social.** Les activitats d'implicació en l'entorn social són una eina que permet a infants i joves ser solidaris, integrar-se en el desenvolupament de les seves comunitats, descobrir altres realitats socials i culturals i estimular la iniciativa per construir un món millor
- **En contacte amb la natura.** És una oportunitat de fer exercici en un medi sa, de posar a prova les pròpies capacitats, de comprendre les exigències bàsiques de la vida en societat, de formar-se en continguts estètics, i de descobrir, valorar i meravellar-se del món que ens envolta
- **Un repte per cadascú.** Amb l'aplicació de programes progressius i engrescadors responem als interessos i particularitats de cada infant i jove i a les seves necessitats educatives i al seu ritme de desenvolupament
- **I a més a més, una proposta educativa d'implicació planetària...** La fraternitat universal es pot definir amb dos termes: obertura i dimensió internacional. Si bé és cert que la primera la podem treballar sense la segona, no es pot fer al revés. L'obertura és l'actitud que ens permet conèixer allò que passa al nostre entorn i ensenyar què fem a l'esplai i l'agrupament i com ho fem.

3.2 El desenvolupament integral de la persona

Característiques del desenvolupament de l'infant de 3 a 6 anys

1. Desenvolupament físic i psicomotriu

L'Infant entra en l'etapa de maduració neuromuscular:

- Pren consciència del seu cos i elabora el seu esquema corporal
- Augmenta el seu interès si les activitats li permeten expressar-se corporalment
- Es més hàbil en la seva psicomotricitat

Progressivament els infants són mes moguts fins arribar als 6 anys on comencen un període d'hiperactivitat. L'infant és espontani i inquiet a causa del seu nou desenvolupament corporal. El que més desitja són activitats on pugui expressar-se amb el seu cos: saltar, grimpar, ballar, fer equilibri, etc. Però hem de anar amb molta cura ja que encara no tenen adquirida la psicomotricitat gruixuda, no són conscients del seus propis límits i encara no controlen les seves pròpies capacitats físiques.

Les nostres activitats han d'afavorir l'expressivitat a través del cos que tot just estan descobrint, haurem d'observar la capacitat de coordinació general i fina i treballar-la juntament amb el sentit de l'equilibri, estimulant el propi coneixement de tot el que amb el seu cos poden arribar a fer si l'utilitzen adequadament. Es diu que a aquesta edat els infants semblen de goma, això ho hem de aprofitar en una doble vessant, per una banda hem de proveir-los de jocs on s'arrisquin a fer servir el seu cos i per una altra hem de treballar els seus límits.

A aquesta edat l'infant el que més desitja és jugar, però voldrà canviar de joc constantment, i amb el pas del temps tindrà uns quants jocs preferits als que voldrà jugar cada dia. Programar i realitzar activitats per desenvolupar l'àrea física i psicomotriu en aquesta edat és senzill i el que més engrescarà als infants. Jocs moguts, tallers, danses, ens facilitaran treballar aquesta part del desenvolupament integral.

2. Desenvolupament afectiu i emotiu

L'infant es troba en una etapa d'egocentrisme que es caracteritza per:

- La seva afectivitat, positiva o negativa, està marcada pel seu cercle familiar, el seus referents són el pare, la mare o el tutor
- Depèn emocionalment i afectiva de l'adult
- Comença a experimentar sentiments envers els altres per reciprocitat: jo t'estimo en funció del que tu m'estimes

Els infants s'expressen emocionalment sense valorar les conseqüències dels seus actes, per una part això els fa ser més sincers i extravertits però per una altra part poden arribar a ser una mica insolents i cruels. En qüestió de minuts es fan i es desfan amistats, s'integren o es marginen, es barallen o s'abracen. Tot això són situacions de conflictes que hem d'observar i dedicar un temps perquè es resolguin, ja que les vivències afectives en aquesta etapa determinen l'infant en un futur.

D'una banda s'ha de reforçar l'autoestima dels infants, valorar les qualitats que tenen i programant i realitzant activitats que el permetin exterioritzar sentiments, experimentar. Altrament hem d'abastir els infants de normes coherents, que no siguin rígides o estrictes, sinó útils i necessàries. I per solucionar situacions de conflicte haurem de crear un espai per raonar, per pensar en el que ha passat i on l'infant tingui l'oportunitat de resoldre per ell mateix la situació, aprofitant que per a ells nosaltres som l'adult/mediador al que respecten.

3. Desenvolupament social i interpersonal

L'infant inicia el camí social que es caracteritza per:

- La necessitat dels companys per desenvolupar certes tasques o activitats
- Depèn de l'adult però progressivament comprèn que el món de l'infant és diferent al món de l'adult
- Els sentiments de propietat i lideratge generen constants baralles

Per fer el que més els agrada, jugar, de forma inconscient participen socialment, per tant el joc serà un cop més l'eina que ens permetrà treballar adientment aquesta àrea.

Normalment els infants de 3/4 anys juguen de forma paral·lela els uns amb els altres. Als 4/5 anys els jocs són més associatius, comencen a

organitzar-se col·lectivament. Als 5/6 anys els jocs són més simbòlics, de representació i d'imitació del món adult. Per tant hem d'afavorir el contacte entre ells, evitant l'elecció dels mateixos petits grups per jugar. Hem de proposar jocs senzills que puguin repetir quant vulguin.

Al final d'aquesta etapa l'infant té la necessitat de conquerir un lloc en el nou ambient educatiu, encara que li costa de tractar amb infants de la seva mateixa edat, creu que ha de rivalitzar amb ells. És un bon moment per aprofitar aquesta necessitat introduint conceptes com cooperació, responsabilitat i col·lectiu. La seva entrada a un grup no ha de ser per imposició o enfrontament, hem d'aconseguir que trobi un lloc que li permeti desenvolupar tasques que ningú més no fa i que afavoreixen a tot el col·lectiu.

La relació amb els adults és de dependència, els adults ho saben tot, ho solucionen tot, per això hem de tenir en compte que en no estar formada la seva consciència, les respostes inexactes poden crear-li confusió i inseguretat. Al mateix temps hem de permetre que prenguin decisions per si mateixos i opinin abans de fer-ho nosaltres. Tot això ho aconseguirem si aprofitem la capacitat imaginativa que tenen a aquesta edat, si programem i realitzem activitats on s'estimuli la fantasia i dins d'aquestes els fem prendre decisions, pensar, raonar, opinar dins de l'evolució del propi joc i sense la imposició de cap adult.

4. Desenvolupament intel·lectual i cognitiu

L'infant i la importància de la comunicació:

- Comença a fer servir el llenguatge per estructurar el seu pensament
- Tot ho pregunta, la paraula més repetida és "per què"
- El seu pensament és concret i egocèntric

El raonament amb què ens trobarem és intuïtiu, no lògic, utilitzen frases curtes i s'expressen condicionats al seu estat d'ànim: plorant, rient, enfadats,... Es desesperen si l'altre no els entén i no tenen la capacitat d'explicar-ho d'una altra manera. Es comunicaran més en funció de la confiança que ens tinguin o de la motivació que existeixi per exterioritzar els seus pensaments. No saben esperar torn de paraula i cridaran l'atenció quan vulguin dir alguna cosa.

La nostra fita és dur a terme una bona comunicació, hem de proporcionar un model de llenguatge clar i correcte, hem d'aconseguir que ens entenguin sense caure en parlar-los com si fossin nadons. Hem de suprimir paraules malsonants i missatges despectius, no només les paraules que fem servir han de ser comprensibles, el to i el llenguatge no verbal són igual d'importants. Som un referent per a ells i donat que en aquesta etapa aprenen moltes coses per imitació dels adults hem d'esforçar-nos en tenir molta cura de com ens comuniquem.

Les activitats que programem i realitzem han de ser avaluades pels nostres infants, aquest és el millor moment per potenciar els raonaments verbals, mitjançant jocs per avaluar podem demanar la justificació de la seva opinió.

Per últim, durant aquesta etapa la curiositat és màxima i els porta a preguntar-ho tot, si els proporcionem experiències noves i estímuls intel·lectuals en les activitats que els proposem estem oferint-los un ventall més obert de coses que existeixen i no coneixien.

Característiques del desenvolupament de 7 a 9 anys

1. Desenvolupament físic i psicomotriu

L'infant perfecciona la seva capacitat física:

- La seva expansió motriu genera molta energia i necessitat de moure's
- Cada cop més controlarà els seus moviments, filarà més prim
- Descobreix la seva força i resistència físiques
- Progressivament coordina més els seus moviments i domina el cos

El millor ambient que podem proporcionar als infants en aquesta etapa on tenen la necessitat de posar a prova el seu potencial físic es l'aire lliure.

Les activitats fora dels locals els estimularan i els divertiran molt més. Hem de facilitar espai perquè es puguin moure.

Tindrà més dominat el desig d'expressar-se amb el seu cos, així és el moment de treballar l'adquisició del ritme i fer activitats d'expressió corporal, concretament impulsar el joc dramàtic.

L'habilitat manual a través de tallers servirà per desenvolupar la psicomotricitat fina, però aquestes activitats han de ser ben programades per treballar aspectes concrets i amb una dificultat més alta segons l'edat de cada infant. Donat que ja té consciència del seu propi cos és un bon moment per treballar hàbits d'higiene i cura del cos, mitjançant, fonamentalment, el quotidià.

Cap al final d'aquesta etapa l'infant és tot dinamisme, desenvolupa el sentit de l'equilibri i l'agilitat, però també pren consciència dels límits i els cops o lesions ja li comencen a fer mal. Arribat aquest punt hem de treballar que no tot és córrer i saltar, que són necessaris els moments de descans i les activitats més parades, que algunes tasques requereixen de tranquil·litat i concentració.

2. Desenvolupament afectiu i emotiu

L'infant comença a ser emocionalment més objectiu:

- La relació amb el cercle familiar és més autònoma
- Les seves reaccions emotives són extremes
- Interioritza les conductes socials
- Les diferències entre sexes són del seu interès
- Volen cooperar

En aquesta etapa l'infant és més reservat, més autònom, apareixen els secrets. L'autoconfiança ve molt lligada a les sensacions emocionals positives que viu. Necessita ser comprès per afirmar-se.

Encara que les reaccions emocionals són extremes, cada cop ho seran menys i començarà a tenir "estats d'ànim". Per això en aquesta etapa hem d'observar aquestes emocions i ajudar l'infant a no explotar emocionalment, que expressi com se sent i quines coses li agraden i quines li molesten dels altres. En aquesta etapa entraran a "l'edat de la raó", el seu estat d'ànim és canviant, tan bon punt accepta una proposició amb entusiasme com renega d'ella categòricament: "això no ho faig perquè no" i dins el seu raonament creu que té tota la raó del món. Per tant haurem de treballar la forma com ens adrecem a ell, les ordres i les imposicions han de ser excepcionals i generalment hem d'aconseguir que cregui per si mateix que allò que ha de fer és important, interessant.

Des dels 6 anys se senten intrigats pel sexe. Però els seus interessos sexuals seran més aviat de tipus anatòmic. Serà durant aquesta etapa quan esbrinaran les diferències entre un nen i una nena, mitjançant els jocs. Es plantegen la qüestió dels seus orígens.

És important que treballem la coeducació per tal que els infants no se separin per sexes a l'hora de jugar, hem de fomentar la vida en grup partint que tothom és necessari i evitant la formació de petits grups de només un sexe. Hem de tenir cura de les activitats que escollim, evitant els rols masculistes, el joc de nens o de nenes,... Hem de programar i realitzar activitats on tothom tingui cabuda i això ho podem aconseguir si equilibrem els continguts físics, intel·lectuals, afectius.

3. Desenvolupament social i interpersonal

L'infant té la necessitat de formar part d'un grup:

- La necessitat de relacionar-se augmenta i l'egocentrisme disminueix
- Les regles del joc, les normes, les comprèn i les accepta per poder jugar
- L'interessa mostrar-se als altres per ser valorat i així afirmar la seva personalitat
- La visió que té de l'adult és d'àrbitre de les relacions en el grup

L'infant es trobarà una mica perdut, l'evolució que té durant aquesta etapa és espectacular ja que passarà d'integrar-se en grups espontanis per jugar i realitzar tasques amb d'altres a la lleialtat al grup i la creació d'una colla, una mica voluble (segueixen barallant-se sovint) fins arribar al final de l'etapa on començarà a apropar-se al valor dels altres. Els jocs més adients per treballar segueixen sent els de cooperació, però en aquest cas haurien de servir principalment per facilitar l'adquisició d'hàbits socials.

L'infant té un desig de mostrar-se gran, que en sap més i que pot desenvolupar millor les tasques, sobretot al final d'aquesta etapa, així que tindrà preferències per anar amb infants de la seva edat tractant els altres com de petits encara que tinguin un any menys que ell. Això ho hem d'aprofitar treballant les responsabilitats personals i aportant seguretat a l'individu.

Continuen valorant l'amistat en funció del profit que en treuen i encara que molt minvat, l'egocentrisme segueix estant present, sobretot per forçar l'atenció dels altres sobre les seves accions. Es per això que haurem de treballar el sentiment de pertinença al grup com a col·lectiu que els pot donar seguretat i afirmar la personalitat.

Per tant, es tracta de facilitar a l'infant un espai per créixer personalment, adquirint responsabilitats i afirmant la personalitat però no de forma individual sinó sempre dins d'un grup. Així, les activitats que programarem i realitzarem treballaran l'essència de la col·lectivitat, que tot ho facin conjuntament, que existeixi dependència dels uns vers els altres, potenciant la vida en grup, vigilant al mateix temps que cada infant tingui el seu lloc com a individu que és.

4. Desenvolupament intel·lectual

L'infant té un pensament més endreçat i lògic:

- El seu intel·lecte el permet fer operacions lògiques en un marc concret
- La seva capacitat el faculta per ordenar, classificar i raonar sobre el tot i les seves parts
- L'ampliació del camp d'interessos i el descobriment de la causalitat estan molt presents
- Avança en l'objectivitat, distingeix punts de vista diferents als seus i fa autocrítiques

Una de les característiques que podem detectar amb facilitat és la seva consciència del pas del temps i de l'espai. Les preguntes més típiques són quina hora és i on anem. Això ens permet afiançar el quotidià i treballar l'horari, és a dir, quan s'ha de fer cada cosa. Però existeix un valor afegit i és que podem i hem de donar als infants raonaments lògics, el més contraproduent és dir que les coses s'han de fer per que sí, ara hem de potenciar la seva capacitat de raonar de forma lògica. Així qualsevol activitat que programem i realitzem la podem consensuar amb ells en aspectes com on la podem realitzar, quant de temps pot durar i la utilitat de fer-la.

Estem a l'etapa del "però" i del "tanmateix", és a dir, de la reflexió, les coses ja no passen de forma fortuïta sinó que tot té la seva lògica. Hem d'afavorir la memòria, l'aprenentatge manual i tècnic, la reflexió i la

crítica. Notarem un canvi en la seva manera d'avaluar les activitats i això ho hem d'aprofitar: ja no només han de respondre al m'agrada/no m'agrada sinó que poden reforçar-se amb qüestions com què es podria millorar i què voldria tornar a fer, entre d'altres. És el millor moment per fer activitats en què calgui una opinió personal de l'infant.

Continua amb les seves ànsies d'aprenentatge i descobriment. Però comença a exigir la demostració de les coses. Així podem proporcionar activitats que el nodreixin d'aquesta necessitat, i encara més: podem fer activitats que els permetin arribar per si mateixos a descobrir la causa de les coses. Hem de convertir-los en petits investigadors, que examinin, manipulin, provin i entenguin els conceptes per si mateixos i mitjançant l'educació per l'acció.

Característiques del desenvolupament de 10 a 12 anys

1. Desenvolupament físic i psicomotriu

L'infant es posiciona sobre el tipus d'activitat física que li agrada.

- L'adquisició d'un gran domini del cos i una gran capacitat d'esforç físic
- El desenvolupament de l'agilitat i d'habilitats i destreses diverses
- L'augment de la seva capacitat de parar atenció
- L'inici de canvis biològics, l'infant comença el seu creixement prepuberal

¿Et puc ajudar a carregar?, jo puc sol, ja hi vaig jo. Fes la prova, demana ajuda als teus infants quan aquesta impliqui un esforç físic, en aquest cas són els primers en actuar. Però s'ha de tenir paciència perquè probablement no ens escoltaran i ja estaran desenvolupant la tasca sense tenir molta idea del que han de fer. Hem de deixar que facin les coses sols, amb absoluta autonomia i incrementant la dificultat de les activitats. Arriba el moment de potenciar l'esperit de superació tant individual com del grup. Si fem tallers hem d'introduir eines i instruments nous que impliquin una dificultat. Si són jocs moguts hem d'anar incorporant al llarg d'aquests nous objectius i reptes que siguin més difícils.

Els infants, durant aquesta etapa, han de decidir de forma autònoma com volen fer servir el seu cos, és a dir, escolliran els esports que més els agradin i els practicaran de forma extra escolar, tindrem futbolistes, ballarins, patinadors,... i ho hem d'aprofitar a l'hora de programar

i realitzar les nostres activitats. Però també trobarem a infants que no practiquin cap esport, més aturats, tranquils, parats, que no els agradi gaire córrer, és necessari esbrinar si això és perquè no han adquirit la maduració psicomotriu necessària, el que suposarà que ho haurem de treballar, o si simplement no els crida la atenció la part més física de si mateix, en tal cas ho haurem de respectar.

2. Desenvolupament afectiu i emotiu

L'infant té vergonya d'expressar els seus sentiments:

- L'afectivitat més important per a ell no és la familiar sinó la del grup
- L'arribada de l'equilibri afectiu el permet identificar-se sexualment
- L'anàlisi dels seus sentiments el permet controlar-los més
- Els estats emocionals estaran més dissimulats

Aquesta etapa és el preludi del que ens trobarem amb la pubertat o adolescència. ¿Tan aviat comencen? Això és el que es pregunten pares, mares i tutors cada cop amb més freqüència. Doncs sí, comencem a endinsar-nos en el camí del canvi i en aquesta etapa ho trobarem en aquesta àrea, l'emocional, més que en les altres, encara que també comencen a vigilar el seu aspecte físic, la seva imatge social...

¿Què podem fer? Una profunda anàlisi de la realitat, sapigueu que ens trobarem amb vergonyes, amb crítiques i frases despectives vers l'altre sexe, amb conductes de voler agradar als adults i amb molts i molts secrets. Per això hem de continuar treballant la coeducació i l'autonomia respecte els adults.

A l'hora d'avaluar hem de donar un altre pas endavant i treballar que desenvolupin la capacitat de crítica vers el grup però també l'autocrítica, amb preguntes com ¿la meua actitud ha estat positiva?...

Però el que no podem deixar de fer és programar i realitzar activitats on els infants puguin experimentar i exterioritzar els seus sentiments, d'aquesta manera detectarem els seus temors i farem el possible perquè els superin i al mateix temps potenciarem els sentiments positius que han adquirit. Els aspectes més importants són el domini i equilibri dels sentiments, és a dir, la maduresa. Encara que existeixen activitats per dur a terme tot això, el més productiu per tractar aquests temes és

conversar; si aprofitem els moments de serenor i reflexió i ens apropem als nostres infants de manera individual o grupal, podrem donar-los l'oportunitat de comunicar-se emocionalment i probablement deixin d'existir els secrets... és qüestió de provar-ho.

3. Desenvolupament social i interpersonal

L'infant és la imatge de la microsocietat en la qual es troba:

- La formació de diversos grups d'amics: escola, agrupament o esplai, colla d'estiueig...
- El llenguatge propi i l'ús de signes identificatius grupals
- La pertinença a grups cohesionats, estables, jeràrquics i generalment d'un sol sexe
- Les normes del grup es compleixen i es forma una moral autònoma
- La responsabilitat i la voluntat s'adquireixen com a valors

L'infant està formant el seu caràcter, així que ens trobarem que pertany a més d'un grup i que en cadascun d'ells té un rol diferent, que fiançarà per l'acceptació dels altres, serà el graciós, l'entremaliat, el callat, el despistat... El nostre repte hauria de ser trencar amb aquests rols que en un futur podrien determinar negativament les relacions socials dels nostres infants. En les nostres activitats hem d'evitar l'encasellament i donar protagonisme a tots per igual, en rols diferents als que estan acostumats.

Donat que el concepte de grup ja el tenen assimilat i depenen d'ells mateixos hem de potenciar la participació, la col·laboració i la cooperació entre ells, és a dir, tots aquells valors positius que només es poden treballar amb grup. Les activitats han de ser organitzades per ells en la mesura que sigui possible. Hem de crear espais perquè puguin idear, decidir i organitzar com a grup. Les reunions, el torn de paraula, escoltar a tothom, votar propostes, acceptar que la seva proposta no ha sortit, buscar el consens i la resolució de conflictes entre tots possibilitarà una cohesió del grup molt gratificant. I mai no ens hem d'oblidar de celebrar el final d'aquelles activitats gestionades per ells, surtin com surtin o de felicitar-los per haver intentat resoldre una qüestió complicada pel col·lectiu, això els farà sentir més segurs i autònoms.

La polarització entre sexes ens porta a continuar treballant la coeducació, en aquesta etapa podem ser més directes amb el nostre missatge que tots som iguals independentment del nostre sexe. Hem de donar respostes a les seves preguntes sexuals, que encara no són gaire compromeses però que estaran plenes d'idees confuses i errònies. Hem de ser oberts i fer del tema sexual una qüestió tan normal com la resta. Si a aquesta edat ja treballem el ventall de possibilitats sexuals que existeixen amb naturalitat estarem fomentant persones lliures en un futur. ¿És el moment de fer activitats que tinguin com a objectiu l'educació sexual? No són necessàries activitats concretes però sí respostes certes en el moment que es formulen les preguntes. I el que més influirà és la nostra pròpia reacció, els nostres comentaris i la nostra actitud front aquests temes.

Per últim és hora de descobrir altres entorns: el social, el natural, el cultural... L'infant coneix la seva realitat i actua segons aquesta, si li mostrem altres realitats diferents treballarem la seva obertura al món. Les activitats que programem i fem han de mostrar aquesta varietat, per poder conèixer-les, impulsant l'infant que reflexioni sobre quines coses que no coneixia i ara coneix li agraden. Així estem treballant el fet de que comenci a valorar de forma més àmplia, tenint en compte factors que abans no considerava, com l'esforç que implicava aquella activitat, tot el que ha après de nou i, encara més important, totes les noves vivències que ha tingut, siguin bones o dolentes.

4. Desenvolupament intel·lectual

L'infant demana coherència entre el que li diuen hi el que es fa. Aquesta etapa es caracteritza per:

- L'atenció i la memòria s'amplien
- Progressa en les operacions concretes i inicia els raonaments abstractes
- El seu procés intel·lectual es basa en el realisme objectiu
- El camp d'interessos és molt ampli

Per molt que estigui en la fase inicial de l'adolescència, la seva imaginació encara és molt gran, ja no creu en personatges ficticis però té gran facilitat per inventar-se històries, jocs i aventures que requereixen que ell sigui un personatge. Ja diferencia clarament la realitat de la ficció i això ho hem de tenir molt clar i saber en quin moment hem d'utilitzar

cadascuna. Una forma per encertar és valorar, un cop decidim què volem treballar amb la nostra activitat, quin és el mitjà més adequat. Si volem incidir en conceptes com el sistema solar, la lectura... podem fer servir un context més imaginari, perquè la realitat no els atrauria tant, però si volem tractar temes com les cultures, les arts, la realitat és prou enriquidora per si mateixa. Això sí, un toc fantàstic en qualsevol activitat ens pot facilitar que entenguin que no estan a l'escola i que aquí tot és possible, guanyant-nos la seva atenció.

Els seus raonaments són més clars i està desenvolupant la seva consciència crítica, no només detecta les injustícies sinó que les raona, encara que de vegades pot ser ell l'injust, donat que un cop més parteix de la seva concepció de justícia. Hem de proposar activitats per promoure la valoració de fets, què ha passat, com, per què... i valorar si és una situació injusta o no.

Amb la seva capacitat d'atenció i de memòria ja podem deixar-los organitzar activitats i que aquestes siguin a llarg termini. Han de començar a treballar amb eines com un calendari i un horari, per decidir quan es fan les coses que ells han ideat. Així fomentarem la constància i el descobriment que les coses no es fan soles sinó que s'han de treballar. L'infant reclamarà responsabilitats i tasques concretes per fer, perquè vol aprendre i vol conèixer i vol saber i li hem de cobrir aquesta necessitat.

Característiques de l'adolescència

L'adolescència és una etapa amb característiques pròpies en la qual s'estableixen uns hàbits i unes conductes determinants, que resten sotmesos a uns processos de socialització i adaptació molt intensos. Cal conèixer aquests processos per treballar adequadament amb els adolescents. La franja d'edat és cada cop més ampla en els països desenvolupats; alguns autors la situen entre els 10 i 21 anys. D'altres, acotant més, la situen entre els 12 i els 18 anys, diferenciant dos grups d'edats; de 12 a 15 i de 15 a 18 anys.

L'adolescència s'inicia amb les transformacions corporals de la pubertat. I el final n'és la independència respecte als progenitors; malgrat tot, la situació actual de la nostra societat (l'allargament de l'escolarització obligatòria i el retard en la incorporació al món laboral)

fa que els joves no assoleixin la independència econòmica i hagin de viure amb la família fins a una edat cada vegada més avançada. Per això es diu que no s'ha de parlar d'adolescència, sinó d'adolescents, ja que és difícil descriure'n les variacions individuals.

El grup d'iguals

Entenem per grups d'iguals aquells que estan formats per membres de la mateixa edat o similars. El grup d'iguals es caracteritza, a més d'estar format per individus de la mateixa edat i que no acostumen a ser de la mateixa família, per ser considerats com a iguals pels agents externs, per posseir pautes, valors, normes, cultura i símbols que els són propis i alhora es diferencien dels d'altres grups.

En els grups d'iguals es realitza una important i diversificada tasca socialitzadora. Aquesta socialització ve afavorida per la transformació de l'estructura emocional jeràrquica dels adults, que permet als adolescents crear un espai de més llibertat per a l'autonomia de pensament que exerceixen per mitjà de la discussió i de la crítica.

A més, el grup interioritza i adapta tot un seguit de normes, regles i principis que adopta com a condicions pròpies. D'aquesta manera, el grup proporciona a l'individu una nova font d'aprovació i acceptació no adulta. Hem de tenir present que l'acceptació/rebuig del grup influeix en l'autoestima de l'individu i això contribueix, directament o indirecta, al desenvolupament del concepte de si mateix.

D'altra banda, el grup d'iguals permet l'ampliació dels models d'identificació que ofereixen els mitjans de comunicació. El grup exerceix una funció selectiva i orientativa d'aquests models, que es valoren en funció de la seva contribució social dintre del grup. Les aficions del grup es converteixen en elements de prestigi que cal respectar, entrar en el seu joc i valorar.

El repte del treball amb adolescents. Canviant el xip

Tenim molt clar que la nostra tasca educativa comença amb infants de 5-6 anys, en alguns casos de 4. Aquest inici coincideix amb l'inici de l'educació primària. També podríem estar d'acord en què la majoria

dels centres d'esplai tenen participants fins als 12 anys. L'escoltisme ja preveu una proposta continuada més àmplia i consolidada. Ens trobem que tenim molta experiència en l'educació per a infants de 5 a 12 anys. Però ¿què passa quan els nostres infants es fan grans?

Per una banda, els nois i les noies de 12 anys inicien uns anys molt especials per a les seves vides, de definició de la personalitat, enfrontament amb la realitat, presa de decisions que comencen a perfilar el seu futur i projecte de vida. Viuen els inicis de l'adolescència, uns anys clau per la educació i la formació de les persones. Cal afegir que és l'any que deixen l'escola i comencen l'institut.

I, d'altra banda, els monitors i caps escoltes ens adonem que el que hem estat fent amb els altres grups d'edats, de cop, ja no ens és vàlid. Hem de fer un replantejament de la nostra tasca educativa; les activitats no funcionen; l'esplai o l'agrupament comença a quedar relacionat amb allò que és dels més petits; el que ens funciona un any, el següent ja no ens resulta... A més, els monitors i caps escoltes deixem de ser els seus ídols, perdem la "perfecció" que ens era concedida fins al moment. És quan l'equip de monitors i caps escoltes decideix que ha de fer un pas endavant, atrevit, amb la finalitat de poder continuar treballant el projecte educatiu, l'educació i la formació de les persones en el seu temps lliure. S'inicia el treball amb adolescents.

Finalitats

- Continuar el procés de formació integral
- Acompanyar-los en el procés de maduració personal
- Educar-los perquè sàpiguen fer del seu temps lliure un temps alliberador i formatiu, aprofitant les sortides que ofereix la societat
- Fomentar que els nostres participants tinguin voluntat d'incidir en la societat, facilitar que trobin l'espai a partir del qual treballar-hi (l'equip de monitors i caps escoltes de l'esplai o l'agrupament, el casal de joves, altres associacions d'estudiants, o bé de tipus polític, sindical, ONG, ateneus de barri o poble...)

Què ha de permetre el grup d'adolescents?

Després d'haver vist la importància de les relacions entre iguals per als nois i les noies de 12 a 18 anys, cal tenir-ho present en el moment en què ens plantejem el treball amb adolescents. Cal potenciar aquestes relacions entre iguals i saber jugar amb la figura del monitor, cap escolta o animador juvenil. Per a ells podem ser una excepció: representem el món adult, però un món des d'un altre punt de vista. El tracte que tenen amb nosaltres és diferent dels contactes que han establert fins ara amb els adults; a l'escola, a casa... els quedem més a prop i els volem entendre i comprendre més. Volem estar amb ells i passar-nos-ho bé. Valorem la convivència amb ells.

Característiques del grup d'adolescents

Ha de ser un espai de llibertat en què es visquin les experiències vitals, personals i de grup, per tal de generar debat i incentivar la pròpia formació, aprenent a resoldre els propis conflictes. Serà el nucli en què podrà afavorir-se la realització dels seus membres, tot dotant-los d'autonomia com a individus i, al mateix temps, esdevindrà un eix d'acció transformadora que pugui incidir en la vida social des d'una perspectiva progressista.

És important aconseguir que el grup tingui uns trets identitaris, que els permeti sentir-se part del projecte, acollits malgrat els daltabaixos de les seves vides i estats d'ànims. Cal que coneguem les pròpies limitacions del grup, així com les seves potencialitats, per tal de poder treballar en condicions de satisfacció i no generar frustracions.

El paper del monitor o cap escolta

El monitor o cap escolta deixa de ser l'ídol per als nois i les noies de més de 12 anys. Ara, evidentment, s'adonen que no som perfectes, que ens equivoquem, que, com ells, també tenim defectes... Ens exigeixen el que encara no ens havien exigit, volen saber més de nosaltres i compartir amb nosaltres les seves experiències, ens demanen complicitat i ens reclamen coherència... Esdevenim referents que ja hem viscut el que ara estant vivint.

Cal que els monitors i caps escoltes estiguin ben assabentats dels processos pels quals passen els adolescents. Sovint, el paper que haurem de jugar serà d'intermediaris entre les famílies i els fills, haurem d'explicar moltes vegades el perquè dels canvis de comportament. Cal tractar-los i acceptar-los com a subjectes que s'inicien en l'etapa adulta.

Quan ens plantegem tirar endavant un grup d'adolescents cal que pensem en la nostra figura, ja que ens convertim nosaltres mateixos en una eina educativa clau per al treball amb els nois i les noies de 12 a 18 anys. Tindrem una repercussió sobre els adolescents molt diferent a la qual haurem tingut sobre els més petits de l'esplai o l'agrupament. El monitor o cap escolta del grup de grans centra les seves accions educatives en el quotidià, en la metodologia de treball, en la relació que estableix amb els participants, amb la resta de l'equip de monitors i caps escoltes i amb les famílies... És cert que els monitors i caps escoltes de la resta de grups també fan servir aquestes eines, però en el grup de grans prenen un especial relleu, ja que el grup per a ells esdevé un espai de relació entre iguals molt important, que no troben en cap altre àmbit (ni a l'institut, ni a l'escola, ni en activitats esportives...). De la manera de treballar amb infants hi ha aspectes que caldria reforçar per adaptar-nos al treball amb nois i noies de 12 a 18 anys i a la seva realitat necessàriament canviant.

El perfil del monitor o cap escolta s'hauria d'ajustar a la realitat que viu cadascun dels nostres adolescents: com són, com és la seva família i com s'interrelacionen, com estan a l'institut i en altres activitats, amb altres grups d'amics, a què dediquen el seu temps lliure....

El fet d'anar coneixent com són facilitarà que la nostra relació sigui propera. No cal explicar-nos intimitats, però sí que hem de crear l'ambient i l'espai perquè ens transmetin les seves inquietuds, les ambicions i expectatives personals. A nosaltres ens queda garantir la confidencialitat i la confiança. Cal mostrar-nos empàtics en aquests moments. Conèixer les famílies dels nostres participants ens permetrà conèixer millor els individus i contextualitzar les seves accions. Hem de tenir present que la família i els monitors i caps escoltes ocupem espais diferents de les vides dels nostres participants, dels seus fills. La relació ens ha de permetre establir un ambient de col·laboració en l'educació dels adolescents, vigilant que aquesta no interfereixi en la nostra relació amb els participants.

La seva situació acadèmica, sigui la que sigui, pot condicionar la seva relació, tant amb el professorat com amb el grup d'amics de l'institut. Aquests condicionaments poden estar interferint amb l'expressió en llibertat de la seva personalitat i, per tant, en el seu desenvolupament com a persona.

Amb tot això, ens adonarem que no podem treballar igualment amb tots els membres del grup, no ens funcionarà el mateix amb tots els individus. Hem de tenir present que podem comptar amb la col·laboració dels membres del grup per a la resolució de conflictes o per acostar-nos a aquell noi o aquella noia que se'ns resisteix.

El perfil del monitor o cap escolta també s'ha d'ajustar al grup d'adolescents, i al context en el qual es troba (casal de joves, centre d'esplai o agrupament escolta, altres associacions...), al procés que ha seguit el grup dins de l'organització.

Conèixer la trajectòria del grup ens ha de permetre establir un procés gradual, per tal de mantenir la coherència educativa amb la qual treballa l'esplai o l'agrupament.

Per tant, cal fer l'exercici de conèixer en profunditat els nostres adolescents i la realitat que els envolta i com la viuen. Aquestes observacions faran que la nostra tasca educativa pugui ser individualitzada i, alhora, ens permetrà treballar amb més autenticitat, a la mida dels nostres participants. A més, hauríem de pensar com és la relació que volem establir amb el grup, com queda la figura de l'animador dins del grup i en quines situacions cal que en sortim.

Haurem de saber jugar diferents papers adaptant-nos a les diferents situacions i als diferents graus d'exigència que ens plantejem per a cada activitat.

Ja no som perfectes davant dels seus ulls; però som coherents i conseqüents, sotmesos a un autoexamen constant i també sotmesos a la seva valoració.

Les àrees de desenvolupament de la persona

L'associacionisme educatiu pretén l'educació integral de la persona. Per aquesta raó la nostra acció educativa es fonamenta en les anomenades àrees de desenvolupament o de creixement que fan referència als vessants que caldria atendre en el subjecte per tal de preservar el caràcter integral de la formació de l'infant.

Així doncs, es consideren àrees de desenvolupament:

Desenvolupament intel·lectual i cognitiu: capacitat de desenvolupar la pròpia habilitat de pensar, innovar i utilitzar informació de forma creativa, sent capaços d'adaptar els nostres coneixements a noves situacions. En general es fa un especial èmfasi en la creativitat, el desenvolupament de noves formes de pensar, la capacitat d'anàlisi i l'opinió crítica.

Desenvolupament social i interpersonal: adquisició i entesa del concepte d'interdependència amb els altres i desenvolupament de les habilitats de cooperació i direcció.

Desenvolupament físic i psicomotriu: responsabilització del creixement i desenvolupament del propi cos.

Desenvolupament afectiu i emotiu: reconeixement dels sentiments i aprenentatge de la seva expressió per a l'obtenció d'un estat interior de llibertat, equilibri i maduresa emocional

Desenvolupament del caràcter: assumir la responsabilitat del dret a desenvolupar-se, a aprendre i a créixer en la recerca de la felicitat, sempre respectant els altres.

És útil distingir entre aquestes diferents àrees de desenvolupament tot i que les persones es desenvolupen com un tot indivisible. Aquesta distinció permet:

- Evitar que l'activitat es centri només en alguns aspectes de la personalitat dels infants deixant-ne altres de banda
- Avaluar el creixement dels infants en les seves diferents dimensions
- Contribuir que infants distingeixin progressivament les diferents realitats que viuen dins d'ells mateixos i facilitar-los, a través d'objectius, créixer en totes aquestes dimensions

Podem establir unes pautes, unes característiques, diferents en cada àrea segons l'edat de les persones.

També podem establir un conjunt d'objectius educatius i els seus corresponents continguts educatiu per cadascuna de les àrees, d'aquesta manera ens assegurem el treball educatiu integral.

3.3 Desenvolupament de l'acció educativa

La participació

Introducció: Aprendre a participar i decidir

La responsabilització progressiva ha de ser un dels eixos principals de l'esplai i l'escoltisme, juntament amb la participació. Aquests dos factors van íntimament lligats i es complementen mútuament.

Ser responsable no és fer una determinada activitat, sinó ser conscient i tenir l'actitud de respondre dels nostres actes. És ser-ne coherent i conseqüent, i implica reconèixer els propis límits. La responsabilitat de la vida del grup s'ha de repartir entre tots els participants (educadors i infants); per aquest motiu, parlem de coresponsabilitat. Això no vol dir que tots els membres tinguin la mateixa responsabilitat, sinó que cadascú n'assumeix alguna, d'acord amb les seves capacitats, voluntat i motivació. Cada una de les responsabilitats assumides pels membres del grup són complementàries i contribuiran a la realització d'allò que ens hem proposat com a col·lectiu.

Parlem de participació quan els implicats assumeixen les decisions en relació amb els assumptes que els afecten. A mesura que el grup pot assumir responsabilitats es van incorporant o obrint noves parcel·les. Aquest procés corre paral·lel al de la responsabilització progressiva.

Per potenciar la responsabilització progressiva, cal:

- Donar una informació accessible
- Donar una visió global, i no parcial, del conjunt del projecte
- Deixar que el grup s'equivoqui i aprengui dels errors
- Exigir al grup coherència en les seves accions
- Facilitar un clima de confiança per tal que els membres puguin parlar obertament i amb sinceritat sobre la possibilitat de responsabilitzar-se d'una tasca determinada ("vull fer i puc fer"), reconeixent els propis límits, si cal
- Establir un marc clar, en el qual els canals de comunicació, les funcions i els rols dels infants i joves, dels pares i mares i dels monitors o cap escoltes estiguin ben delimitats

Els monitors i caps escoltes hem d'assumir el risc que els infants s'equivoquin i experimentin amb els errors, amb les seves conseqüències, amb la posterior rectificació... (recordem el dret dels infants a aprendre dels propis errors). Cal tenir en compte, però, que el monitor o cap escolta ha de posar límits quan la seguretat del grup perilla o un projecte més ampli pot fracassar.

Per facilitar la participació, cal establir un marc clar, en el qual els canals de comunicació, les funcions i els rols dels infants, dels pares i mares i dels monitors i caps escoltes estiguin ben delimitats. Això farà més operativa la participació de cadascú.

També cal definir les expectatives per evitar tant el desconcert com els malentesos en el si del grup. Hem de deixar clar que la participació no sorgeix d'un: feu el que vulgueu. Els objectius que es marqui el grup han d'estar dins del marc de l'organització (ideari, objectius de l'esplai i l'escoltisme...).

Amb els grups de petits, les eines de participació que tenim són poc funcionals. Per tant, cal crear-ne de noves, que s'adaptin a les seves característiques i necessitats. Pensem que, en aquest sentit, hem de trobar els instruments que facilitin la tasca dels monitors i caps escoltes com a receptors i amplificadors de les iniciatives dels infants.

La relació amb altres infants i joves en l'entorn proper

La forma de treballar a l'esplai i l'escoltisme comporta el repartiment d'infants per grups, és a dir, per franges d'edat. Això ens permet idear activitats adaptades a les característiques i capacitats que els són pròpies. Aquells centres d'esplai o agrupaments escoltes que, pel fet de tenir grups molt nombrosos poden permetre-s'ho, fan activitats separades, que afavoreixen i potencien la cohesió interna de cada grup.

Però no podem oblidar que també és necessari fomentar la relació entre els diferents grups. L'esplai o l'agrupament, que és la realitat que els inclou a tots, és l'encarregat de donar els signes d'identitat globals. Un infant, quan entra a l'esplai o l'escoltisme, passa directament a un grup i, indirectament, a un grup més ampli, el centre d'esplai o l'agrupament escolta. Al llarg de la seva trajectòria dins de l'organització, l'esplai o l'agrupament sempre en serà el marc de referència, el qual li

permetrà relacionar-se, a partir de les activitats conjuntes, amb infants dels altres grups. Aquestes activitats són les que permeten a infants identificar-se i crear vincles amb aquest grup més ampli.

És bàsic que infants dels diferents grups estiguin en contacte perquè, així, s'afavoreixen altres tipus de relació que no podrien produir-se en el si d'un mateix grup. De la mateixa manera que els monitors i caps escoltes acostumem a dir que aprenem moltes coses dels infants, perquè tenen una forma de veure el món diferent de la nostra i l'expressen a la seva manera, infants de diverses edats també s'enriqueixen entre ells compartint activitats i temps, i aprenent a conviure conjuntament. A la llarga, fins i tot és possible que alguns dels infants acabin fent de monitors i caps escoltes. I d'aquesta manera, es reforcen encara més els vincles entre persones d'edats diferents. De fet, si ens fixem en la societat en general, veurem que en la vida real ens relacionem contínuament amb persones més grans i més joves que nosaltres.

L'establiment de límits

Establir uns límits clars equival a determinar què es pot fer i què no. Caldria que mostréssim als infants quins són els acords o normes de convivència del grup i l'esplai o l'agrupament. I aquest coneixement els facilitarà la participació i la integració plena en el grup. Tinguem present que no hi ha col·lectiu sense regles, fins i tot quan preval el principi de la inexistència de normes. De fet, la viabilitat d'un grup amb aquestes característiques és bastant discutible. Caldria que entenguéssim les normes no com a prohibicions o obligacions, sinó des d'una perspectiva més àmplia, com a pautes de comportament acceptades per tots els membres del grup i de l'esplai o l'agrupament.

Saber quines normes són les que regeixen equival, a la pràctica, a parlar d'horaris, dies de funcionament, reunions dels equips d'educadors, sales corresponents, material de què es disposa, torns de neteja i serveis, etc. Els límits, els acords i les normes dibuixen el terreny de joc on es duu a terme tota activitat d'un esplai o agrupament, ja sigui un dissabte a la tarda, en una excursió o de campaments. Són el marc de referència de l'organització, imprescindibles per al creixement harmònic d'infants.

La pedagogia del projecte

La nostra proposta posa en pràctica l'educació per l'acció mitjançant l'aplicació de la pedagogia o tècnica del projecte. La tècnica del projecte constitueix una eina molt útil en el nostre tipus d'educació activa. Consisteix que els infants ideïn, escullin, planifiquin, realitzin, revisin i avaluin una gran activitat o projecte en comú juntament amb els monitors i caps escoltes. Aquest tipus d'activitat facilita, de forma molt significativa, la seva autoformació, permetent-li adquirir els objectius educatius previstos.

És un gran joc on tots els membres participen per aconseguir l'objectiu previst. El més important no és fer coses sinó tenir molt en compte com les fem. No podem oblidar que és una eina més, que ajuda al descobriment de si mateix en col·laboració amb els companys i en interacció amb l'entorn. Ens ajudarà a desenvolupar la capacitat imaginativa dels infants i a dinamitzar i posar en pràctica les normes bàsiques del treball en grup. Mai no hem d'oblidar que són moltes les peces que s'han de posar en marxa en el mecanisme del projecte per tal que funcioni a la perfecció i es garanteixi èxit educatiu i formatiu. Cal pensar en tot moment en les característiques i necessitats dels infants.

A l'hora de plantejar un projecte és necessari deixar clar de forma explícita que totes les fases en formen part. Es tracta d'una activitat educativa, com totes les que realitzem, i la participació dels infants en totes les fases del projecte és fonamental per aconseguir els objectius pedagògics. Per això no hem d'oblidar que aquesta activitat es deriva dels objectius generals del grup i dels objectius educatius previstos.

Parlem de projecte com a estratègia educativa quan la iniciativa, la responsabilitat i la gestió del projecte recauen en el grup. Valorem el fet que aquesta estratègia permet:

- Un aprenentatge des de l'acció: la millor manera d'aprendre les coses és fent-les
- L'autogestió del grup: afavoreix l'aparició de persones implicades socialment, lliurepensadores i cooperadores
- El consens en la presa de decisions: facilita que ningú no se senti marginat o desmotivats

No hem de confondre els projectes educatius com a estratègia educativa amb els projectes educatius de l'esplai o l'agrupament i els de cada grup. Aquests últims són els que preparen monitors i caps escoltes per assolir uns objectius concrets en un temps determinat, i, on els participants no intervenen en la decisió sobre el què i el com d'una activitat: només hi participen en la realització i en part de l'avaluació.

Per desenvolupar un projecte, podem parlar de quatre grans fases:

1a fase – Idear. L'infant sempre estarà disposat a proposar idees per fer. Això és normal tenint en compte la seva gran activitat, les ganes de conèixer i fer coses, però no tot el que un infant ideï serà realitzable, per això els monitors i caps escoltes haurien d'estar atents a l'hora d'anotar les iniciatives proposades pels infants i saber fer-los veure que són constructives i educatives per a ells.

Si els infants, per qualsevol circumstància, no són capaços d'idear i proposar, podem recórrer a alguna activitat que els provoqui la imaginació, la creativitat o l'interès. Així ens podrem aprofitar de:

- Pluja d'idees
- Utilitzar alguna narració apassionant, projectar alguna pel·lícula, un muntatge àudio visual, etc.
- Utilitzar la dansa, la dramatització, algun cant popular, etc.

És molt difícil que un grup no respongui de forma majoritària als estímuls que provenen de l'exterior i que un monitor o cap escolta creatiu no se'n pugui aprofitar. En aquesta fase és convenient que els educadors no aportin idees, sinó que la seva tasca és recollir els interessos dels infants, de forma que no es doni la impressió que es fa el que volen els monitors o caps escoltes.

2a fase – Escollir. Un cop els infants han exposat les seves idees, comença la fase d'elecció (fase en què el grup es reuneix per discutir totes les opcions presentades). Se'n poden utilitzar diferents formes com la realització d'una Assemblea de projecte on es decideix després d'escoltar les diferents propostes.

Sigui quina sigui la forma de decisió, els monitors i caps escoltes haurien de tenir en compte una sèrie de punts a l'hora de plantejar-la:

- S'hauria de tenir en compte si les idees sorgides acompleixen les finalitats de l'esplai o l'agrupament
- Tenir en compte els objectius i els continguts plantejats en el Programa Anual de Dinamització del grup per al curs
- Si per a la realització del projecte es disposen dels recursos per portar-la a terme amb èxit
- Tenir en compte els aprenentatges que s'assoliran amb el desenvolupament de l'activitat
- Tenir en compte la temporalització del projecte per tal que no interfereixin altres activitats de l'esplai o l'agrupament, associatives, de poble o barri, etc.

Tenint en compte tot això, caldria escollir el projecte adequat sense oblidar que els infants haurien de ser els veritables protagonistes, els qui escullin, que en cap cas no sembli una imposició dels monitors o caps escoltes, ja que podria conduir al desànim i la manca d'interès a l'hora de realitzar l'activitat. Els educadors haurien d'assegurar que es vegin complerts els interessos dels infants, així com que l'opció escollida té els valors pedagògics que esperàvem.

3a fase - Preparar. Com ho fem? Un cop el grup ja sap què vol fer, cal que es posi d'acord sobre la manera de dur-ho a la pràctica: per assolir el projecte comú establert, és imprescindible saber què farà cadascú i com s'acoblirà la seva feina amb la de la resta del grup. Cada persona o subgrup de treball que es responsabilitza d'una part del projecte ha de tenir llibertat per organitzar-la a la seva manera, però sempre tenint en compte que l'ha de vincular a la feina d'altres persones o subgrups de treball. Per facilitar aquest lligam, es poden fer petites reunions amb representants de cada subgrup durant el procés de preparació. S'ha d'intentar donar cabuda a tothom. És a dir, tothom ha de poder satisfer els seus desitjos individuals a través de la comunitat. En aquesta fase, els monitors i caps escoltes no dirigeixen la feina, sinó que posen a disposició dels participants tot allò que fa falta per dur a bon terme el projecte.

4a fase - Realitzar. La realització del projecte. La darrera fase consisteix a dur a terme el projecte a partir de la feina que ha fet cada persona o subgrup de treball. Una coordinació adequada entre les diferents feines influirà decisivament en el resultat final.

Els monitors i caps escoltes haurien de participar plenament en el joc observant el seu desenvolupament i sent conscients de la seva responsabilitat per aconseguir-ne l'èxit. En tot moment s'hauria d'estar atent per enriquir amb noves aportacions l'activitat així com per ajustar-les o suprimir-les si fós necessari, perquè serà la realitat del moment la que ens podrà indicar la necessitat de realitzar qualsevol tipus de modificació.

Els educadors haurien de dinamitzar constantment els infants a desenvolupar les diferents activitats del projecte, fent-los sentir que són un més, que són importants per a l'èxit del projecte, ajudant-los a superar les dificultats i alegrant-se dels seus èxits. Per una altra banda, s'hauria d'estar sempre obert al coneixement de noves tècniques i metodologies per millorar l'aprenentatge dels infants.

5a fase - Avaluar. La valoració del projecte. L'avaluació del projecte en relació amb totes les fases, els participants, els errors, els resultats, els sentiments... és una fase imprescindible per a l'aprenentatge. Serveix per millorar a partir de la crítica constructiva de la feina feta.

S'haurien d'analitzar els objectius marcats, la planificació realitzada, el desenvolupament d'activitats, el progrés individual de cada infant, el que hauria suposat el projecte per la vida del grup. Per això és bo analitzar el plafo elaborat al principi on havia quedat imprès tot el procés. Recordem que no avaluar suposa devaluar el projecte. Els monitors i caps escoltes posteriorment haurien de realitzar-se una avaluació més interna per treure'n, també, conclusions per a propers projectes.

6a fase - Celebrar. I ara... La festa! Un cop finalitzat i avaluat el projecte, el grup es reuneix per celebrar el seu final, per festejar el tancament del procés. Al llarg d'aquesta celebració, a la qual poden estar convidats altres monitors i caps escoltes o membres de l'esplai i l'agrupament o fins i tot, familiars, es pot fer lliurament d'algun tipus de record de participació al projecte, amb la intenció de recordar les experiències viscudes i el treball realitzat pels subgrups. La celebració pot incloure algun tipus d'acte específic: lúdic, ètic, cívic, etc.

Qualsevol projecte suposa esforç, progrés personal i col·lectiu, superació, etc. Malgrat que al llarg del projecte hagi existit algun que altre aspecte negatiu, és molt important que aquesta festa se celebri igualment. L'objectiu és gaudir del final d'un projecte en comú que ha sortit

endavant gràcies a la il·lusió, l'esforç i la participació de tots els infants. Assumirem els nostres errors i es donarà el primer pas per començar un nou projecte.

Algunes qüestions generals:

- Caldria ressaltar que els protagonistes del projecte són els propis infants i no els monitors o els caps escoltes, per tant la nostra actitud hauria de ser sempre la de recolzar, motivar, coordinar, etc., ells són capaços d'idear, escollir, planificar, realitzar, avaluar i celebrar un projecte
- Un bon projecte no és aquell que té la fase de realització més espectacular, sinó aquell en què el procés ha estat satisfactori, participatiu i d'acord amb les seves capacitats i els interessos del grup
- Qualsevol projecte hauria de tenir un final feliç
- És recomanable no abusar dels projectes, hauríem de realitzar-ne un o dos al llarg del curs, sobretot dirigits a un gran final a colònies o campaments. Poden ser activitats ecològiques, grans jocs, etc.

3.4 Les eines educatives

L'eina s'ha definit des de sempre com aquell instrument que fan servir els artesans per treballar. Si apliquem aquest principi al món de l'esplai i l'escoltisme, les eines seran tots aquells instruments i recursos que ens permetran tirar endavant la tasca educativa.

Per treure el màxim rendiment de les eines, cal tenir-ne un bon coneixement. En aquest sentit, la formació continuada ens pot donar un cop de mà. Així mateix, la iniciativa, la imaginació i la valentia per innovar han de ser una constant en la intervenció educativa. Els mitjans educatius són tots els recursos, instruments, sistemes, amb què comptem els educadors per aconseguir els objectius educatius. És tot allò que es posa en joc per assolir el que es pretén. Per això s'anomenen mitjans. Considerem cinc mitjans bàsics: Les activitats. La vida quotidiana. El paper de l'educador. L'organització i l'estructura educatives: el grup. Infraestructura i gestió.

a) Les activitats

A l'esplai i l'escoltisme s'aprèn fent, per tant tot es realitza en forma d'activitats, infants i joves assumeixen un paper de protagonistes, ja que ells proposen i sempre escullen i participen activament en la seva forma de preparació, desenvolupament i avaluació.

Un dels grans valors de l'esplai i l'escoltisme són les vivències que aporten a tots els que hi participen. En aquest sentit cal destacar que un dels moments en què es viu l'esplai i l'escoltisme més intensament té lloc durant les sortides, ja sigui d'un, dos o més dies. Ens referim a les excursions, les colònies i els campaments.

Marxar d'excursió a la muntanya, a una casa o alberg, significa abandonar allò que ens és proper, quotidià; allò que a cadascú ens dóna seguretat. Aquest fet permet reforçar els vincles grupals. Els infants, i també els monitors i caps escoltes, busquen la seguretat personal en els companys. Quan estem avançant per un camí, encara que el mapa i l'experiència ens assegurin que anem bé, experimentarem inevitablement una certa sensació de desconcert. De nit, quan anem a dormir a la tenda, tot i l'escalfor humana dels companys, sorgeix una sensació d'incertesa, d'aventura i la consciència d'estar vivint un moment irrepetible. Cal aprofitar aquests sentiments, no tant per explotar-los o per fer que els nostres infants siguin valents, sinó per reforçar la confiança en el grup i la cohesió amb els altres. També és una bona ocasió per fer que els infants coneguin la feina dels monitors i caps escoltes com a persones que els aporten seguretat, que els ajuden a resoldre les situacions complicades, que els faciliten recursos i que estan al seu costat en els bons i els mals moments.

Al llarg d'aquestes activitats viurem situacions (des de les acampades fins a les colònies) que ens donaran motius objectius per aprendre a valorar, en major o menor mesura, les comoditats amb les quals estem acostumats a conviure. Però, alhora, i sobretot als campaments, ens adonarem de la quantitat de coses que ens són prescindibles, i haurèm de posar a treballar la nostra capacitat creativa per resoldre situacions quotidianes sense els estris als quals estem habituats. És ben cert que hi ha moments difícils: com el dia que hem de menjar dempeus, tots comprimits en una tendal, perquè està plovent a bots i barrals. Però,

curiosament, aquests seran els moments que tots recordarem amb més intensitat. Són les petites coses que van quallant dins nostre i que es queden per sempre en el record...

Un altre valor important d'aquests tipus d'activitats és que ens fa compartir amb la resta del grup tots els moments del dia: des del pipí del matí, fins a la becaïna de després de dinar, la dutxa, el cansament del vespre, els despertars alegres o malhumorats, etc. Tot això en un entorn que el grup s'ha de fer seu. Efectivament, cal que el grup se senti a gust amb l'espai, amb els estris, amb les persones que també han participat en l'activitat i no siguin de l'esplai o l'agrupament (cuiners, intendants...). Si els infants se senten com a casa, com en una segona llar, estaran més relaxats i respectaran l'entorn. Per aconseguir que es facin seu l'espai, és convenient que participin en la distribució de les coses, del material; que ajudin a muntar i a desmuntar els equips de suport (tendes, cuina...) i que tinguin moments i espais per relacionar-se amb totes les persones que hi ha a la "casa".

Durant el curs, les excursions tenen la missió de reforçar el sentiment grupal. Si sortim a la muntanya, ens serviran per treballar el respecte i l'interès per la natura i esdevindran un bon moment per començar a habitar-nos a tendes de campanya, estris d'acampada i material de muntanya en general. Així, els infants es preparen per als campaments d'estiu. Les excursions en les quals es fa una caminada pel bosc o es puja un cim constitueixen també un repte molt interessant per la sensació final que comporten d'èxit individual i conjunt (per haver fet el cim o haver arribat al lloc d'acampada).

Les sortides a exposicions, museus o altres poblacions ens serviran per aprofundir en el tema que estiguem treballant i ens possibilitarà veure de prop altres indrets de la nostra geografia. L'observació i el coneixement de les coses, siguin espais naturals, rurals o urbans, és el que porta les persones a sentir-hi afecte. D'aquest sentiment també en sorgeix el respecte i l'afany de preservar i protegir.

L'estada d'uns quants dies en una casa de colònies, el grup d'infants i els seus monitors i caps escoltes aprofundiran en la convivència. A més a més, les colònies ofereixen múltiples possibilitats per treballar l'entorn de les activitats: a través de decorats, i l'ús de personatges o

objectes. Tradicionalment, s'utilitza un centre d'interès per vertebrar-ne els elements d'ambientació i animació. El centre d'interès permet lligar les activitats entre si i serveix, sobretot en el cas dels més petits, per mantenir la curiositat i l'atenció al llarg de tots els dies. Hi ha un munt de temes sobre els quals pot tractar un centre d'interès, abasten elements tan diversos com el món del circ, el teatre, el cinema, la màquina del temps, i poden incloure qualsevol altre aspecte ideat pels monitors i caps escoltes i els infants i adaptat a les seves necessitats.

Els campaments comporten la plena immersió en el medi natural. Això vol dir que haurem d'organitzar-nos per muntar tota la infraestructura indispensable per cobrir les nostres necessitats (tendes, cuina, menjador...). Pels infants, i sovint també pels monitors i caps escoltes, la sensació de viure una aventura hi és molt present, i els sentiments que s'hi experimenten són molt intensos.

Les activitats internacionals

Realitzar activitats internacionals no significa sortir a l'estranger. No es redueix a un llistat d'activitats sobre les quals triar, ni es limita a l'elecció en funció del país de destí.

L'educació que oferim a infants i joves es basa en la vivència, en l'experimentació mitjançant la pràctica, en aquest aspecte una activitat internacional no difereix massa de qualsevol altra activitat si no fós per la intensitat que comporta. Ens permet treballar dos temes essencials: l'obertura i la representativitat. Aquestes habilitats donen perspectiva a la persona, ofereixen una riquesa que va més enllà de viure l'activitat internacional.

En una activitat d'àmbit internacional hi ha elements comuns des del moment que coneixerem altres persones, infants i joves, que també fan escoltisme o esplaí, però d'altres maneres, amb altres matisos, des de punts de vista i recorreguts diferents dels nostres. No caiguem en la temptació de considerar-la una manera econòmica i efectiva de viatjar.

Quan parlem d'activitat internacional, ho hauríem de fer cercant aquella proposta que més s'adiu amb les nostres necessitats i no a l'inrevés, que és el més fàcil (tot i que menys rendible, educativament parlant). Sovint només se'ns acudeixen activitats que impliquen llargs viatges i

costos elevats, però si fós així, estariem reduint el treball a les unitats joves i no ha de ser així.

El treball, el podem fer anant a altres indrets o acollint a casa nostra, cara a cara, o aprofitant les noves eines de comunicació, i no oblidem que per a cada un de nosaltres, per a cada esplai o agrupament les fronteres són a distàncies diferents.

El joc, una eina educativa

El joc té una gran importància en la vida dels infants, ja que es planteja com una activitat natural i els proporciona plaer, satisfacció i diversió. En definitiva, els infants juguen per divertir-se. Per tant, parlem del joc com a activitat motivadora en si mateixa. L'infant utilitza el joc com a eina de relació amb els altres, amb un mateix, amb l'entorn i de desenvolupament d'habilitats (intel·lectuals, físiques, emocionals, etc.).

Les regles que s'estableixen en el joc generen unes exigències que permeten a l'infant definir el seu rol en l'entorn, ja que delimiten el que pot i el que no pot fer; regulen la subjectivitat i l'objectivitat, determinen els diferents processos i la finalitat del joc, en marquen variants, indiquen la manera de solucionar els conflictes i de complir les penalitzacions. L'anàlisi posterior dóna peu a canviar-ne o no les regles, permet observar el comportament dels infants en una determinada situació i millorar-ne els aspectes relacionals. En conseqüència, el joc permet conèixer les característiques, les possibilitats i els límits de cadascú. És una situació ideal per regular tant l'equilibri personal entre el jo i els altres com la manera d'establir relacions.

Tenint en compte totes aquestes qualitats del joc, els educadors l'utilitzem com a eina per incidir en l'aprenentatge de l'infant. Per tant, no hem d'oblidar que cal crear un espai lúdic. És bàsic que el joc estigui planificat i es faci amb una intenció educativa concreta, ja que hem de procurar de no utilitzar-lo com a simple recurs per omplir el temps. Cal vetllar perquè els jocs siguin dinàmics, enriquidors i variats. Una activitat educativa centrada en el joc (encara que no sigui de forma exclusiva) sempre és viva i canviant, s'adapta contínuament i troba noves formes de manifestar-se i connectar amb la realitat. Si volem que els nostres nois i noies es comprometin cada cop més amb

el nostre projecte i ideari, cal que l'educació desenvolupada a l'esplai i l'escoltisme, i per tant la finalitat dels jocs, no consisteixi únicament a passar l'estona, sinó que, més enllà de l'activitat que s'està duent a terme, preservi l'esperit original que ens ha portat a organitzar un moviment laic i progressista.

Cal adaptar el joc contínuament de manera que, a cada edat, les persones hi trobin possibles sortides, noves formes i nous sentits. Així, des de les edats més primerenques fins a les més adultes se sentiran motivats a participar. I ja no només pel joc en si, sinó pel significat i les implicacions socials que comporta.

Hem de diferenciar entre joc dirigit i joc espontani. En el primer cas, la intervenció del monitor o cap escolta és necessària i l'utilitzarem per potenciar objectius educatius. El joc espontani és aquell que sorgeix de la iniciativa dels infants. Ells mateixos n'organitzen l'acció i el divertiment. Nosaltres només els hem de facilitar un espai segur, un temps i uns bons materials.

El jocs a l'esplai i l'escoltisme prenen unes característiques concretes, que són:

- Permeten la creació de variants i de jocs nous
- La relació entre els participants ha de ser enriquidora
- Tenen una finalitat educativa
- Sovint estan elaborats pels mateixos participants
- Els conflictes que comporten són motiu de creixement personal
- Els infants saben que és fonamental participar-hi
- Hi ha de predominar la cooperació, la comunicació i la possibilitat de sortir d'un mateix
- Estan organitzats per edats, característiques i interessos dels participants
- Situen personalment el nen i la nena en el seu entorn i li aporten una visió crítica i constructiva de la societat
- Els monitors i caps escoltes contribueixen a fer que els acords respondin a la dinàmica del grup. Ajuden els participants a superar les dificultats i troben el punt d'intervenció òptima en el joc, sense acaparar el protagonisme
- Es produeix una rotació de rols, i una posterior valoració i aportació

de suggeriments per part del monitor o cap escolta i dels altres components del grup

- A totes les edats es treballa la funció universalitzadora dels jocs. Amb els més grans, s'incideix especialment en la funció integradora
- Es treballa la imaginació, la creativitat i l'expressió

Els objectius que volem assolir amb un joc dirigit es poden reforçar si en fem una avaluació conjunta amb els infants. Ells han de poder expressar les seves emocions i vivències.

Els infants, d'acord amb la seva edat, han de tenir ganes de jugar i (després de passar-s'ho bé) investigar en el sentit ocult o manifest de les situacions que proporciona el joc. És important que les posin en comú amb els companys i companyes i que en puguin treure conclusions. El joc mogut, cooperatiu, d'enginy, creatiu; l'expressió corporal, la representació teatral, la performance i l'expressió plàstica han de permetre als infants i adolescents posar distància entre ells i els objectes i veure clarament la diferència que hi ha entre el fet de consumir i el de participar, el de compartir i el de crear.

Hi ha una diversitat de tipologies de joc molt àmplia que permet treballar aspectes com ara els coneixements, les estratègies, les habilitats, les relacions, la cooperació, etc. Per evitar la monotonia, us proposem l'elaboració d'un recull de jocs. Aquest registre haurà d'estar a l'abast de qualsevol monitor o cap escolta, que el podrà utilitzar per programar les activitats amb més fluïdesa.

Què ens aporten les activitats?

1. Els infants aprenen per mitjà de les experiències que obtenen a través de les activitats

El que és realment educatiu és l'experiència, ja que és la relació personal de l'infant amb la realitat que li permet adquirir i practicar els coneixements i actituds previstos a l'objectiu.

- Una activitat pot generar diferents experiències a infants que participen en ella
- Pot executar-se de manera impecable i ser col·lectivament exitosa, però pot ser que per a alguns infants no produeixi els resultats previstos

- Pot ser que no s'avaluï com a exitosa tot i que hagi produït experiències que contribueixin a l'adquisició d'una manera de fer desitjable
- En tant que l'experiència és una relació personal de l'infant amb la realitat, els monitors i caps escoltes podem no intervenir-la, manipular-la ni preveure-la amb certesa, però sí que podem actuar sobre les activitats perquè permetin experiències que afavoreixin el desenvolupament de l'infant. Per exemple, no hi ha millor forma de valorar la natura que ajudar a créixer un arbre plantat per un mateix, ni manera més profunda d'aprendre la solidaritat que compartint el que es té amb la resta de companys

2. Les activitats contribueixen a l'assoliment dels objectius educatius d'una manera indirecta i progressiva

Entre les activitats i els objectius educatius de cada grup no existeix una relació directa i immediata, això és, la realització d'una activitat no produeix automàticament l'assoliment d'un determinat objectiu.

És el conjunt d'activitats que realitza el grup, a través de les successives i múltiples experiències que genera en infants, el que contribueix progressivament que assoleixin els seus desafiaments personals.

Això significa que en acabar una activitat l'única cosa que podem avaluar és l'activitat mateixa. L'avaluació del creixement personal d'infants, és a dir, del seu avenç, només serà possible cada cert temps.

Els llenguatges: oral, musical, corporal, plàstic

A l'esplai i l'escoltisme no només aprenem a conèixer i a assumir responsabilitats, sinó que també aprenem a reconèixer i expressar els nostres sentiments. És en aquest context que emmarquem aquestes activitats.

Des de sempre, s'han fet tallers, cantat cançons, ballat danses, dibuixat murals i pancartes, esculpit figuretes de fang i representat obres de teatre. Fins i tot, s'han arribat a fer curtsmetratges.

De totes aquestes activitats artístiques, l'esplai i l'escoltisme n'extreuen especialment la potencialitat per expressar sentiments. La tècnica és bàsica, òbviament, però és més important allò que es vol transmetre i la vivència que comporta. A més a més, aquestes activitats permeten descobrir les riqueses de cada infant, ja que cada un d'ells farà servir el

llenguatge que més el motiva i, com a forma de comunicació no verbal, això l'ajudarà a obrir-se al grup.

El domini de la tècnica que volem utilitzar és important en la mesura que ens donarà més recursos, però no és imprescindible. Ens caldrà trobar, això sí, els materials, les eines que ens donin més possibilitats: per exemple, si volem fer unes sessions de música, potser d'entrada podem començar amb alguns instruments de percussió i deixar que el grup, a poc a poc i espontàniament, vagi experimentant amb diferents ritmes.

En aquest terreny apareix sovint un tema que és una mica tabú en el món de l'esplai i l'escoltisme: la qüestió de l'expressió escrita. Tant infants com monitors i caps escoltes associem aquest llenguatge a l'escola i a una certa sensació d'obligatorietat. En canvi, creiem que podríem recuperar el gust per la lectura i per l'escriptura mitjançant activitats engrescadores de grup: edició de revistes, lectura de contes, préstec de llibres, recitals de poesia...

Per últim, voldríem donar peu a la incorporació a aquestes activitats de les noves tecnologies en el camp de l'expressió, tant de la música, com del disseny, etc. Se'ns ha obert un nou ventall de possibilitats que pot ser enormement creatiu i motivador.

b) La vida quotidiana

La vida quotidiana es refereix a totes aquelles activitats o accions que es repeteixen amb freqüència. La repetició és el que la fa potencialment educativa (abasta accions diverses: des de l'hàbit de saludar quan s'arriba al cau, fins a la preparació de la motxilla cada vegada que anem d'excursió passant per l'organització d'una activitat habitual). La intervenció educativa des de la vida quotidiana ens permet treballar molts continguts, i consolidar-ne l'assimilació. Parlem moltes vegades de la vida quotidiana sense mencionar-la explícitament: sovint ens hi referim amb expressions com ara la d'"educar dia a dia".

Quan l'aprenentatge és potenciat indirectament per l'acció del monitor o cap escolta, parlem d'intervenció educativa indirecta. En aquest cas, cal preparar l'espai, l'organització, els recursos o les pròpies accions (com a referent) per tal que siguin educatius i afavoreixin l'aprenentatge d'uns continguts determinats. Aquesta estratègia és molt positiva per

generar actituds, valors i normes (per exemple, un espai ordenat potencia l'ordre entre infants i joves; una unitat democràtica afavoreix la comprensió del concepte de democràcia; un educador respectuós facilita la interiorització d'una actitud de respecte mutu).

c) El paper de l'educador

El monitor o cap escolta hauria de ser una persona que visqui de forma coherent amb les idees i els valors que es pretenen transmetre des de l'esplai i l'escoltisme; és a dir, que apliqui en la seva manera d'actuar, de relacionar-se i de viure allò que ens defineix com a moviment educatiu: la transformació del món en un espai de llibertat i felicitat per a tothom.

A més, té en la seva pròpia persona el principal instrument o mitjà educatiu. La relació que estableix amb l'infant, el paper que juga, la manera com li parla, li explica, se l'escolta, l'estimula, etc., tot això és una eina educativa molt important que pot arribar a invalidar les altres.

L'educador serà un bon mitjà educatiu quan:

- Sigui respectuós amb les normes establertes: puntualitat, respecte per les coses i per les persones, assistència continuada, participació en les activitats organitzades, etc.
- Tingui una funció clarament diferenciada, però alhora sigui un més
- Eviti la negativitat, la crítica destructiva, l'autosuficiència, la superioritat, el poder i tot el que s'interposi per a una autèntica i positiva relació interpersonal
- Expliqui el perquè de les coses, segons la capacitat de comprensió de l'infant, de manera que es fomenti la reflexió justificativa de la manera de fer
- Utilitzi el diàleg per solucionar problemes
- Estableixi conjuntament les bases i les normes per a la convivència en funció del bé comú. Equilibri entre normes i autonomia
- Tingui un tracte personal individualitzat
- Esdevingui un model de fer i actuar

La relació amb infants: un estil educatiu

Dirigim la nostra tasca d'educadors a infants. Parlem de persones que encara no tenen formada la seva personalitat, que estan aprenent a

viure, a relacionar-se, a actuar, a pensar per ells mateixos, a triar, a decidir, a comprometre's. Com a monitors i caps escoltes i, per tant, com a mitjans educatius, ens plantegem acompanyar-los en aquest camí, en el seu creixement i en la seva maduració personal, aportant-los totes les eines i recursos que puguem per tal d'aconseguir que, en el futur, siguin homes i dones lliures.

Els infants haurien de poder percebre que els educadors són persones adultes i, com a tal, els haurien de poder considerar com a referent. És senzill de dir, però no tant d'actuar en conseqüència: per al cap escolta, implica un esforç considerable, ja que ha de ser molt coherent amb allò que predica i no caure en contradiccions. En definitiva, caldria que actués amb la mateixa exigència que demana a infants i joves: no pot dir una cosa i fer-ne una altra completament diferent.

Com a referent, també hem de poder oferir una seguretat que els més joves encara no tenen. Això comporta saber establir els límits i les regles del joc. És a dir, saber exercir una certa autoritat quan l'ocasió ho requereix. I no ens hauria de fer por actuar d'aquesta manera, ja que el que ells necessiten, per aprendre a donar resposta a les diferents situacions, és un marc d'acció coherent.

No només som un model en allò que fem i diem, sinó que també donem exemple amb l'actitud: amb la manera de treballar, d'actuar, i amb les estratègies que fem servir per aconseguir els objectius proposats.

Si en som conscients, desenvoluparem una actitud de comprensió i de respecte que ens ajudarà a posar-nos en el lloc de l'altre i a tenir en compte els seus punts de vista.

d) L'organització i l'estructura educatives: el grup

El sistema com ens organitzem educadors i infants, com ens repartim la feina i acomplim les obligacions és també cabdal com a mitjà educatiu:

- L'horari i calendari de les activitats, de les tasques dels monitors i caps escoltes
- L'organització de l'equip d'educadors: com es reparteixen les responsabilitats, amb quin ordre es fan les coses, etc.
- L'organització del grup d'infants: quina distribució es fa, com s'estructuren els grups internament, quines funcions o serveis seran

rotatius, com es reparteixen responsabilitats, com impliquem els pares i les mares, etc.

e) La infraestructura i la gestió

El nostre treball té una profunda càrrega ideològica i educativa de la qual val la pena ser conscients. Les estructures organitzatives no són neutres. Una organització autoritària educa en l'autoritarisme; una organització càotica, en el campí qui pugui. Si concebem el grup com un espai per a infants, com un lloc de trobada i com una escola de ciutadans actius, el marc d'aquest aprenentatge hauria de ser coherent amb aquesta filosofia educativa i els valors de l'humanisme que l'inspiren.

Els esplais i agrupaments estan formats per grups diversos amb diferents nivells d'implicació. Els infants, els caps escoltes, les famílies hi tenen papers diferents, i és bàsic conèixer com cada un d'aquests grups es relaciona entre si. Per exemple, solem dir que la implicació dels pares i les mares és insuficient, però sovint tampoc no queda clar què n'esperem. I quan aquest espai de participació no està ben delimitat, ens pot semblar que o bé no participen gens o bé ho fan d'una manera poc adequada. Per això, convé clarificar-ho una mica.

La infraestructura educativa és la base material que sustenta la nostra acció i esdevé un mitjà educatiu en la mesura que facilita o dificulta la nostra feina:

- **Les relacions amb l'entorn:** amb institucions públiques, amb els infants, amb les famílies, amb el poble o barri, amb els altres centres d'esplai i agrupaments escoltes, i els casals i grups de joves, i altres organitzacions o associacions, etc.
- **La gestió econòmica:** les quotes, els convenis, les subvencions, les campanyes econòmiques, les despeses i les inversions, etc., i en general tot el funcionament econòmic
- **Els locals i els equipaments:** l'estat de conservació del local, la decoració, el mobiliari, la llum, la calefacció o ventilació, les condicions sanitàries, l'espai, etc.
- **L'administració i l'organització tècnica:** el material per a les activitats, material general (tendes, equip de música, vídeo, etc.), el sistema d'inscripcions i la benvinguda, l'arxiu, la correspondència i les actes de reunions, la biblioteca, la ludoteca, etc.

Aquests conceptes estan molt més desenvolupats al capítol 4 que tracta el marc organitzatiu.

3.5 Els eixos transversals d'educació

En el context de les diverses etapes educatives hi ha aspectes que queden recollits explícitament en les àrees de desenvolupament. També n'hi ha d'altres que formen part del desenvolupament integral i personal de l'infant i jove però d'una manera més transversal. No sempre tenen un tractament explícit en els objectius de cada etapa de progrés, però sí que de forma implícita se'ls dóna cabuda, i també es propicia la seva incorporació a la proposta educativa.

Aquests elements són els que anomenem eixos transversals de l'educació. Destaquem, tot i que segur que en podem incorporar molts d'altres, alguns eixos transversals, els quals s'hauria de desenvolupar tenint en compte l'edat de l'infant o de les seves característiques. Així, alguns dels eixos transversals bàsics són:

1. Educació per la sostenibilitat

Educar en l'adquisició d'hàbits i maneres de relacionar-se amb l'entorn per no deteriorar-lo. Responsabilitzar-se i comprometre's personalment en la millora i respecte del medi ambient en general. Educar i conscienciar en l'ús responsable dels productes, adquirint una actitud crítica davant la publicitat enganyosa i el consum i els efectes que exerceixen en la nostra societat. Una educació que no es limita al coneixement del medi sinó que hauria de preparar-nos per a un nou estil de vida i uns nous valors

Vivim immersos en una cultura que se sosté gràcies a un model social anomenat paradigma de la societat industrial, que, tot i que parteix de la subordinació de la naturalesa a l'home, afirma que els mals causats a l'entorn haurien de ser assumits per qui els provoca. Malgrat això, la

progressiva manca de recursos i l'augment de la contaminació posa de manifest una problemàtica ambiental, que afecta tant a petits com a grans. La destrucció de la biosfera exigeix una resposta educativa, que se centri en la formació d'una ciutadania capaç de lluitar per a un futur sostenible, i que siguin conscients de la necessitat d'una reformulació socio-ecològica, amb nous valors ètics, culturals i econòmics.

El nou paradigma per fer front al desenvolupament racional dels pobles, en el si d'un marc compatible amb els béns naturals del planeta, és el que coneixem com a paradigma de la sostenibilitat o paradigma del desenvolupament sostenible. A grans trets, es considera que la sostenibilitat implica la gestió dels recursos del planeta de manera que satisfacin les necessitats del present sense comprometre els elements vitals per a les generacions futures. Per possibilitar aquesta sostenibilitat, caldrà regular el consum dels recursos disponibles. En altres paraules, la sostenibilitat només pot assolir-se a partir de l'eficiència energètica, el reciclatge, i l'ús de les noves tecnologies en la generació d'energia (energies renovables).

Aconseguir una societat sostenible exigeix l'educació de les persones en l'àmbit ambiental, per tal de fer-les conscients del problema ecològic, i potenciar-ne la participació activa. La percepció dels problemes ambientals és el primer pas per poder dissenyar solucions adequades. L'educació, per tant, hauria d'aportar els coneixements i els valors que permetran que la nostra societat superi l'actual desgavell ambiental.

No és qüestió de potenciar idees místiques de l'estil de: "cal salvar el planeta" o "cal retornar a la natura per viure de forma més saludable". Es tracta més aviat de potenciar l'observació de l'entorn per descobrir de quina manera els nostres comportaments actuals afecten l'ecologia. En aquest sentit, el fet de mesurar científicament determinats paràmetres ambientals, com ara el grau de contaminació de l'aigua, l'aire, el sòl, la pèrdua d'espècies biològiques, etc., és una forma de visualitzar l'impacte que causa el nostre estil de vida i la base per corregir-lo. Així doncs, promoure la responsabilitat implica examinar les nostres activitats diàries a casa, l'escola, l'esplai, l'agrupament escolta, el poble o el barri.

La **Fundació Terra** és un instrument social per estendre el missatge que totes les persones podem i hem de fer petites coses per contri-

buir a salvaguardar el medi ambient. És una organització membre del Moviment Laic i Progressista al servei dels centres d'esplai i agrupaments escoltes.

2. Educació per la pau i el desenvolupament

Educar en la participació democràtica, en l'actitud pacífica i crítica, utilitzant el diàleg com a eina per superar els conflictes generats en les relacions humanes

L'encontre i descobriment de «l'altre» desenvolupa el sentit de la democràcia, de la responsabilitat i del respecte cap a la diversitat. La varietat de cultures, de realitats humanes i de concepcions socials permet l'existència d'un laboratori d'experiències, d'intercanvis, d'aprenentatges i de diàleg en el si d'una realitat humana viva com l'esplai i l'escoltisme.

El progrés cultural està basat en la capacitat de comunicació humana, la qual serà més rica com més variats siguin els models i concepcions de vida d'una societat determinada o del grup on l'infant s'educa.

La ciutadania moderna serà social o no serà. Està basada en el respecte als drets humans universals, la tolerància, la pau i el diàleg i, en cap cas, no s'oposa irracionalment a "l'altre".

Cooperació és l'ONG per al desenvolupament laica i progressista i té com a objectiu prendre part en la construcció d'un model de desenvolupament sostenible, participatiu i capaç de contribuir a la pau i la democràcia per a les persones i els pobles. Per això fa accions de sensibilització i educació i coopera amb altres organitzacions dels països més pobres.

3. Educació per la salut i l'afectivitat

Educar per la prevenció i el desenvolupament dels hàbits bàsics de salut, en la defensa i la promoció de la salut individual i col·lectiva amb la finalitat d'obtenir una millor qualitat de vida. És a dir, una manera de viure d'una forma més lliure, responsable i feliç. Educar en el canvi de valors que es donen a la societat respecte els drets de les persones gais, lesbianes, bisexuals i transsexuals i per la no ocultació de la diversitat afectiva i sexual

Entenem l'educació per la salut com un procés de formació permanent, que s'inicia en els primers anys de la infància, orientat cap al coneixement d'un mateix en totes les seves dimensions, tant individuals com socials i també de l'ambient que l'envolta, en la seva dimensió ecològica i social, amb objecte de poder tenir una vida sana i poder participar de la salut col·lectiva.

L'educació per la salut hauria d'anar orientada a afavorir estils de vida saludables, per mitjà de la promoció d'actituds i hàbits de responsabilització en relació amb la salut pròpia i amb la de l'entorn.

Caldria entendre la salut en un sentit ampli, no buscar prevenir un problema concret sinó cercar el benestar individual i col·lectiu. Caldria proporcionar una educació centrada en els aspectes positius de la salut. I caldria crear i construir hàbits i estils de vida saludables mitjançant la responsabilització individual i col·lectiva.

Haurem de proporcionar la informació necessària, potenciar les habilitats personals, capacitar les persones per tal que puguin decidir i influir sobre els factors que determinen la seva salut, i reforçar els factors favorables, modificant les actituds que no ho són. També caldria educar en la llibertat i la responsabilitat, intentant dotar la persona d'un major grau i d'incidència. Així com implicar la comunitat i els infants i joves destinataris de les diferents accions d'educació per la salut.

El treball d'aquest eix de desenvolupament i els seus projectes espe-

cífics hauria de fer èmfasi en el treball respecte a les actituds de la persona en harmonia amb el seu entorn. Les actituds que s'haurien de fonamentar són les que empenyen la persona a ser creativa, tenir capacitat per enfrontar problemes i frustracions, definir el seu lloc en el grup sense deixar-se portar, etc. En definitiva, crear hàbits i actituds més saludables i conscients de salut.

El treball educatiu de l'afectivitat que es fa als centres d'esplai i agrupaments escoltes crea entorns segurs i favorables per a la maduració i el creixement afectiu de tots els infants. Els infants amb un bon nivell d'autoconeixement i autoestima es mostren més segurs de si mateixos. Per això són en menor grau víctimes de l'homofòbia i poden estar en millors condicions per un bon rendiment acadèmic.

Inclou, gais i lesbianes en l'educació, va signar un conveni de col·laboració l'any 2004 amb Esplais Catalans i Acció Escolta de Catalunya. La col·laboració s'ha concretat en la creació d'un grup de treball conjunt i que té com a objectiu desenvolupar un marc de treball on els monitors puguin compartir experiències, unificar criteris d'actuació, intercanviar materials, així com definir demandes formatives.

4. Educació per la igualtat d'oportunitats

Educar en el respecte i la justícia social, en la integració social, en la no discriminació de persones o col·lectius determinats, en la defensa d'una societat més justa amb tots els seus individus

La cultura mediterrània i el seu entorn, mescla de persones de totes les identitats i condicions, destí d'immigracions de tots els temps, acollidora de diferents estils arquitectònics i permeable als descobriments científics i tècnics més avançats, és també capdavantera en moviments associatius, i representa un exemple vivent del que constitueix una comunitat ciutadana.

La nostra terra, amb tot el seu patrimoni, els seus museus, la seva oferta artística i musical, el seu comerç, la seva gastronomia, el seu

paisatge, el seu clima, les seves organitzacions esportives, les seves biblioteques, els seus pobles, les seves tradicions, els seus carrers, etc., és una mostra del que representa una oferta educativa global en si mateixa, deixant de banda el món escolar, el qual tendim a identificar exclusivament –empobrint el significat del concepte cultura– amb un simple vehicle de transmissió de continguts acadèmics.

Caldria reivindicar i popularitzar un model compartit de qualitat educativa, elaborat per tots els agents educatius: centres escolars, organitzacions culturals, col·lectius ciutadans, associacions juvenils, ateneus, associacions d'ajuda mútua, cercles artístics, moviments ecològics, sindicats, col·legis professionals, serveis socials, ONG, organitzacions empresarials, associacions esportives i lúdiques, persones significatives, etc.

I, al mateix temps, caldria que fóssim capaços de contribuir a l'elaboració d'una oferta de qualitat cultural i educativa que ens permeti dir: “aquesta és la nostra proposta d'educació a l'associacionisme”.

Per una banda, a més del nucli familiar i de l'escola, l'agrupament escolta o el centre d'esplai pot garantir, en un àmbit de plena igualtat d'oportunitats d'accés a totes les realitzacions, una integració activa dels infants que, entre d'altres característiques personals, tinguin alguna discapacitat de qualsevol mena.

La vida en la comunitat familiar és el nucli immediat i, de vegades, sobreprotegit. L'escola és l'entorn indispensable per a la correcta socialització educativa. Ambdós són, en un cert sentit, inevitables, indispensables. Si bé l'agrupament escolta o el centre d'esplai és fruit d'una opció escollida, lliure i, en funció d'aquesta llibertat, ha de garantir la igualtat d'oportunitats a tots els infants perquè puguin realitzar-se plenament, sense traves ni entrebancs de cap tipus.

Els infants amb discapacitats que es vegin convidats a participar de l'activitat lliure d'un esplai o agrupament podrien tenir, de bon començament, alguna recança o algun dubte, o alguna falsa vergonya en veure's o percebre's com a “diferents”. Però és precisament en funció d'aquest caràcter lliure pel que és més fàcil –i completament inevitable– integrar-se tal com s'és. Partint de la base que a ningú no se l'obliga i que, tothom, d'una manera o altra, és prou diferent a cadascú dels altres. Això, vinculat a l'objectiu de desenvolupar activitats consistents en facilitar el desplegament de totes les potencialitats

que configuren la formació integral –formació ètica, intel·lectual, afectiva, social, estètica i corporal– accelera el procés d'autoacceptació, d'una banda, i d'integració al grup, de l'altre.

Reivindiquem la tolerància, el respecte i la comprensió que podem concretar en igualtat de drets i de tracte per a totes les persones.

SOS Racisme és una associació no governamental i sense afany de lucre, de referència per al Moviment Laic i Progressista, d'acció anti-racista, independent, democràtica, de base, pluriètnica, progressista, que utilitza com a mètode d'acció la no violència activa, que treballa des del 1989 en la defensa dels drets humans i que fonamenta la seva actuació en la lluita contra el racisme i la xenofòbia.

5. Educació en la ciutadania

Educar en la importància de la implicació i la participació ciutadana en la vida pública, per fer front a la indiferència i la desmobilització. La transmissió dels valors de la responsabilitat ciutadana i de la participació cívica esdevé essencial

Si parlem de construcció de la democràcia, molta gent a Catalunya evocarà les imatges de la transició. L'Assemblea de Catalunya, les grans manifestacions, les primeres eleccions, les reivindicacions veïnals, etc., com si fós una etapa que hagués estat necessària, però amb data d'inici i de final. Aquesta opinió ignora el fet que la democràcia es construeix dia a dia, que no es pot ostentar sinó que s'ha d'exercir, i que davant de l'estancament que aquesta està patint, cal avançar cap a nous espais d'acció política, buscar nous mecanismes de participació, i reivindicar els que ja existeixen.

L'existència d'un associacionisme fort i articulat és un dels indicadors més fiables de la salut democràtica d'una societat.

Encara falta assolir un grau més elevat de qualitat, enfortint aquestes organitzacions per tal que siguin més potents, amb més persones associades, amb més recursos, més reconeixement i millor gestiona-

des. També manca un procés de millora que és el que dona l'articulació d'aquestes associacions en xarxes, federacions, coordinadores, etc. El paper de l'esplai i l'escoltisme continua sent imprescindible, no només com a pedrera de dirigents, sinó també des de l'associacionisme educatiu com a actor social.

El centre d'esplai i l'agrupament escolta beu de la realitat que l'envolta, i aquest entorn ha de compartir els valors de l'esplai i l'escoltisme. Això converteix el monitor i cap escolta en alguna cosa més que un educador, el converteix en un agent de canvi social. Perquè en definitiva, ser educador implica un compromís social. L'educació és una opció política com ho són tantes altres opcions quotidianes.

Qualsevol organització tancada en si mateixa renuncia a enriquir-se, cal mirar enfora en tot moment. L'actitud contrària es converteix en endogàmia i en el pitjor dels casos degenera en sectarisme.

En la tasca humanista i responsable de consolidació del capital humà d'una societat, l'associacionisme educatiu té un paper destacable, que comparteix amb altres institucions i serveis públics (des de la universitat fins a les associacions del poble o barri). La missió dels centres d'esplai i dels agrupaments escoltes es pot centrar especialment en la formació d'actituds, comportaments, competències i valors que permetin una bona convivència comunitària.

L'abundància de recursos, la varietat de situacions humanes, socials, culturals, econòmiques o polítiques permet identificar el nostre entorn com a font de cultura cívica i d'educació permanent i no formal de tots els ciutadans. Les activitats creatives haurien de manifestar-se en diversos àmbits: les arts, la tecnologia, la ciència, l'economia, l'arquitectura i l'associacionisme de participació. D'aquesta manera, la societat forma èticament i materialment els seus membres i crea, en definitiva, uns hàbits basats en la llibertat i els valors de la convivència i la solidaritat. Això és el que permetrà fundar una nova comunitat solidària, que tingui en compte la diversitat i els interessos naturals de cadascú.

3.6 L'avaluació

L'avaluació ha de recaure en els elements del procés educatiu. És a dir, en els infants, el grup, les activitats, els monitors i caps escoltes, l'organització, la planificació, els objectius, la metodologia, l'ideari i en ella mateixa.

Quan és el moment adequat? De fet, val la pena aprofitar els ritmes naturals: després de les activitats, al final del trimestre, del curs, acabada l'activitat d'estiu; però també abans de tots aquests períodes ja que l'avaluació d'una etapa serveix per programar-ne la següent.

L'avaluació és un procés fonamental dins la nostra acció educativa. Ens permet prendre consciència del grau d'acompliment dels objectius educatius per poder actuar en conseqüència en el futur. Així, l'avaluació permet a l'infant reflexionar sobre les seves actuacions, amb un esperit crític, permetent-li millorar la seva actitud i superar les seves limitacions. L'avaluació també permet millorar la nostra tasca educativa com a monitors i caps escoltes, en definitiva com a educadors.

L'avaluació informal també té molt de pes i correm el risc de quedar-nos sovint amb mal gust de boca perquè, en un moment donat, no ha sortit l'activitat o el projecte com esperàvem. Per això, a banda d'aquestes primeres consideracions, cal aprofundir en la reflexió sobre la cohesió del grup, la integració i participació dels seus membres, etc.

Una bona eina pot ser el diari del grup o el llibre d'or, on dia rere dia s'explica com han funcionat les coses, i es tenen en compte els elements del grup que volem avaluar.

Al final d'un període (trimestre, activitat d'estiu, etc.) podem fer un bon repàs del diari. Això ens donarà una visió global d'aquests elements i ens permetrà plantejar noves línies d'actuació amb el grup.

Caldria tenir present dues orientacions de l'avaluació educativa:

- a) La que aporta informació sobre el procés d'intervenció educativa (activitats, projectes, etc.) per perfeccionar-los: avaluació del procés educatiu
- b) La que proporciona informació sobre la situació de cada infant, amb la finalitat d'orientar-lo i prendre decisions sobre el seu procés: avaluació del progrés personal

1. Avaluació del procés educatiu

Per poder avaluar una activitat és, doncs, primordial que aquesta s'hagi fixat objectius i que aquests objectius constin per escrit. Si no hi ha objectius, l'avaluació no es podrà fer, i si no estan escrits, l'avaluació serà ambigua, ja que cadascú pot entendre les coses de manera diferent del que s'esperava d'una activitat.

L'avaluació d'activitats i projectes proporciona als infants una oportunitat de desenvolupar moltes destreses importants: habilitats de comunicació, debat, diàleg, reflexió, judici crític, etc., i permet la millora de les futures activitats. En moltes ocasions fem aquesta avaluació informalment, després de les activitats: "T'has fixat com s'ha implicat en Pau avui amb el joc? Feia dies que no el veia gaudir tant" o "Avui l'Ona no s'ho ha passat bé; els tallers de manualitats no són el seu fort". Aquesta avaluació és molt important, però l'hem d'intentar sistematitzar a partir de l'observació i de les fitxes de seguiment.

Cada activitat ha de ser avaluada segons les seves característiques i podem tenir models de fitxes que s'adeqüin a cada activitat: per a jocs, per a tallers, per a sortides, etc.

Consisteix en la reflexió personal i grupal sobre els encerts, els errors, els imprevists sorgits, els èxits i les dificultats en l'organització, realització, etc. D'acord amb l'edat i la maduresa dels infants i joves, l'avaluació dels projectes i activitats tindrà major o menor aprofundiment.

• Qui avalua el procés educatiu?

a) El propi infant, fent referència a la seva participació

Cada infant, de manera personal, amb les seves paraules i conceptes, de forma breu i espontània, opina davant de la unitat o del seu grup de treball immediat sobre la seva participació individual en l'activitat.

En les activitats llargues, que tenen una durada d'un dia o més, és convenient que tots els integrants de la unitat expressin la seva autoavaluació. En les activitats de durada mitja, és suficient que manifestin la seva avaluació només aquells que ho desitgin, i en les activitats curtes no és necessària.

Aquesta avaluació es produeix al final de l'activitat, però ocasionalment es podria realitzar durant el seu desenvolupament, com és el cas d'una activitat de llarga durada que ha estat preparada amb molt d'interès i de la qual no s'estan obtenint els resultats esperats. En aquest cas, l'autoavaluació de tots els infants que hi participen podria ajudar a reestructurar-la i així assolir els resultats desitjats.

b) Tots els infants del grup, fent referència a l'activitat, i ocasionalment a la participació dels seus companys i dels monitors i caps escoltes

En una conversa espontània, reunit tot el grup, seguint a l'avaluació anterior (si s'ha fet) o iniciant un petit procés d'avaluació, els infants fan referència a l'activitat en general i indiquen el seu grau de satisfacció.

El temps que es dediqui a aquesta avaluació hauria de ser proporcional a la importància de l'activitat i al temps de duració que ha tingut aquesta. Ocasionalment, l'avaluació del col·lectiu pot considerar el treball de l'equip de monitor i caps escoltes, el que sense cap dubte serà molt important per obtenir informació sobre la forma que els infants perceben la tasca dels seus educadors.

Excepcionalment, es pot demanar als infants a que es refereixin a la participació dels seus companys en l'activitat. En aquest últim cas s'hauria de tenir la precaució de demanar que s'expressin amb respecte i sobre aspectes que els seus companys puguin superar.

c) Els monitors i caps escoltes, en relació a l'activitat, amb la participació dels infants i amb el compliment de les seves funcions. L'avaluació dels monitors i caps escoltes mai no pot faltar i es pot realitzar en tres moments i en tres formes diferents:

- Amb l'avaluació dels infants i entrelligada amb ella, recolzant-la, completant-la o matisant opinions o aspectes no contemplats
- Al final de l'avaluació dels infants i amb la seva presència, en una espècie de recapitulació final, que no s'hauria de plantejar com una correcció del que han dit amb anterioritat
- Durant la reunió dels monitors i caps escoltes

Els dos primers moments es refereixen gairebé sempre al resultat de l'activitat i a la participació de l'infant. En el tercer temps de l'avaluació,

s'hi afegeix una revisió de l'acompliment de les seves pròpies funcions. És l'autoavaluació dels monitors i caps escoltes.

Tot i que costi posar-nos-hi, o que en determinades situacions preferim no haver de destapar un conflicte latent, o que pensem que és la darrera feina que caldria fer al grup, etc., no hem de perdre de vista que una acurada valoració del funcionament de l'equip d'educadors ens pot ajudar, i molt, a crear el clima de confiança i cohesió necessari per desenvolupar la nostra feina.

L'equip de monitors i caps escoltes és l'eix que estructura el grup, i fem d'educadors per voluntat pròpia i sense percebre cap retribució; però tot plegat no implica que estiguem exclosos de valorar la nostra feina, sinó més aviat al contrari: com més ho fem, millor anirà el grup.

Com a equip de monitors, caldria tenir en compte molts aspectes a l'hora de fer una avaluació:

- Els resultats del treball del grup, del repartiment de tasques i de l'assumpció de responsabilitats de cadascun de nosaltres
- El sistema d'organització i gestió, les eines i els recursos en el mètode de treball
- Les relacions interpersonals i les seves repercussions en la marxa de l'esplai o agrupament
- Les característiques individuals de cada membre de l'equip
- Les actituds que prenem, i el seu grau de coherència amb les idees i valors que definim en el projecte educatiu

Si som capaços d'analitzar, un cop al trimestre com a mínim, en quina situació estem com a equip, ens podem proposar noves fites i sabrem crear un clima de confiança entre tots: estarem establint la base per tal que el grup i l'esplai o l'agrupament funcioni de la millor manera possible.

També serà important, i a la vegada reconfortant, que ens plantegem què significa per cadascú de nosaltres el fet de ser monitor o cap escolta:

- Quins aprenentatges hem hagut de fer per millorar la nostra acció?
- Com hem millorat nosaltres mateixos?
- Quins plantejaments nous ens hem fet?
- Quines aportacions personals ens proporciona el grup i l'esplai o l'agrupament?

- Quines noves perspectives ens ofereix l'experiència al grup i l'esplai o l'agrupament?

Aquestes i moltes altres preguntes ens poden ajudar en moments de dubte i desconcert. Si ens les fem de tant en tant, podrem valorar més i millor la tasca desenvolupada, ja que serem conscients de les coses gratificants i positives que ens aporta l'esplai i l'escoltisme.

2. Avaluació del progrés personal

Hauríem de tenir molt en compte que, mentre s'observa el desenvolupament d'una activitat, és inevitable apreciar la forma en què cada infant la realitza i comprovar els canvis que experimenten.

Així, l'avaluació del progrés personal és un procés sistemàtic i continu que forma part de la vida del grup i que recull i acumula informació, fet que permet millorar la participació de l'infant en el grup, augmentar el nivell d'assoliment dels seus objectius i determinar el grau d'identificació o discrepància existent entre el comportament i els objectius que s'han proposat.

A l'hora de realitzar l'avaluació del progrés personal d'un infant hauríem de tenir en compte que:

- El progrés personal de l'infant només s'avalua observant: només a través de l'observació es pot realitzar una avaluació completa i real del desenvolupament de l'infant, ja que aquest desenvolupament es produeix en tots els moments de la vida del grup i per mitjà de totes les formes que aquesta proveeix
- L'equip d'educadors no hauria d'assumir les funcions d'altres agents educatius: hauríem de tenir molt clar que la tasca del grup i de l'equip d'educadors consisteix a contribuir al desenvolupament de l'infant col·laborant amb els altres agents educatius (família, escola, etc.), però mai assumint les funcions que a aquests agents els correspon
- L'avaluació també és acompanyar l'infant en el seu desenvolupament, recolzar-lo, animar-lo i corregir-li possibles actituds: l'avaluació també té per objecte millorar la participació de l'infant dins el grup i augmentar el nivell d'assoliment dels seus objectius. Per això tota

avaluació s'hauria de fer de forma que s'elevi l'autoestima de l'infant tot i en els moments que li mostrem un error

• Qui avalua el progrés personal de l'infant?

- El propi infant, s'autoavalua: l'autoavaluació és la part més important del procés d'avaluació del progrés personal. Examina els seus objectius i els contrasta amb l'opinió que té d'ell mateix i manifesta l'estat en què es troba el seu desenvolupament
- La resta de companys de grup, que emeten les seves opinions sobre el desenvolupament dels seus companys: aquesta avaluació, que normalment es realitzarà en petits grups, és de caràcter alternatiu i sempre s'hauria de fer amb posterioritat a l'autoavaluació i abans de la darrera conversa de l'infant amb l'educador que avalua el seu progrés. Aquesta avaluació hauria de ser breu i no és recomanable realitzar-la en reunions de tot el grup
- L'equip d'educadors, que procuren arribar a un consens amb els infants: l'avaluació de l'equip de monitors i caps escoltes, que finalitza amb el consens amb l'infant, és l'últim pas del procés d'avaluació personal. Els monitors i caps escoltes, com ja hem remarcat anteriorment, avaluen a infants de manera contínua i constant durant tot el curs

L'equip de monitors i caps escoltes hauria d'intentar arribar al consens amb l'infant sobre l'assoliment o no dels objectius establerts a principis de curs, i posteriorment, els monitors i caps escoltes suggeriran a l'infant correccions destinades a millorar la seva actuació i augmentar el nivell d'assoliment dels objectius.

És molt important aconseguir que l'avaluació sigui realment formativa, que contribueixi a donar suport, orientar i motivar l'infant. Per això, caldria tenir en compte el clima, evitar un excés de formalitat o rigidesa, descartar qualsevol situació que causi tensió, reflexionar sobre les estratègies d'avaluació més adequades per a les diverses edats.

4. EL MARC ORGANITZATIU

Ens descriu què necessitem per legalitzar una associació i quins documents ens poden ser d'utilitat per a organitzar-nos internament. El model laic i progressista preveu que siguem organitzacions autònomes amb personalitat pròpia que decideixin vincular-se al projecte educatiu i associatiu i compartir la sobirania amb els diferents nivells de participació i decisió.

4.1 Una gestió democràtica i racional

La salut d'una societat democràtica depèn, entre d'altres factors –com els valors ètics i el coratge cívic– de la participació efectiva dels ciutadans i de la seva capacitat per assumir responsabilitats. No n'hi ha prou, per exemple, amb votar periòdicament. Cal que fem més coses i cal que intentem fer-les bé. En el nostre cas, cal que ens organitzem bé en els centres d'esplai o agrupaments escoltes.

Per tal d'assumir les nostres responsabilitats als centres de manera eficaç, hem de ser coherents amb nosaltres mateixos, amb cadascun dels monitors i caps escoltes i amb la situació i necessitats del centre. I, per tal de ser-ho, hem d'establir alguns mitjans de control i d'avaluació que ens han de permetre la qualitat de la nostra tasca, sense pretendre utopismes “purs” i acceptant que, del reconeixement dels errors possibles, en podem aprendre molt.

L'organització i la gestió dins l'associacionisme educatiu laic i progressista

És fonamental que l'equip humà que ha de dur a terme l'acció educativa estigui degudament organitzat i sigui capaç de gestionar amb eficàcia i professionalitat tant la infraestructura com els mateixos recursos, humans i de qualsevol altra mena, de què es disposi. Una bona organització i gestió, és, en realitat, l'espina dorsal de qualsevol activitat en el temps lliure on es vulgui realitzar una feina acurada i tenir els menys problemes possibles. L'organització ha de ser ben present en una activitat de temps lliure, des de la inscripció fins a la realització d'un joc, passant per qualsevol dels aspectes quotidians.

Però els aspectes infraestructurals i organitzatius d'aquest tipus d'activitats, sovint han estat poc considerats i portats amb deficiències. Normalment perquè es considera que és una tasca poc lluïda, i a més, que és una tasca superficial en relació amb el treball directe amb els infants. Per altra banda, és una feina que demana dedicació i constància i sembla poc compensadora.

Aquestes consideracions no són pas certes; és evident i s'ha de tenir molt clar que, sense una infraestructura material (local, material, diners...) i sense una organització i divisió de funcions (secretaria, administració...) difícilment es pot crear el marc adient per dur a la pràctica l'educació dels infants.

Organització

En el camp de l'associacionisme educatiu entenem l'organització com l'instrument de funcionament que els components (l'equip) d'un esplai, un agrupament, una colònia, un campament... es donen a ells mateixos per aconseguir unes finalitats.

Aquestes finalitats són determinades pels membres de l'equip de monitors i caps escoltes i, en general, podríem dir que consisteixen a crear un marc educatiu on es possibiliti i es porti a terme l'educació en el temps lliure. Actuar organitzats vol dir fer les coses d'acord amb un pensament i una manera de fer més o menys compartida pel conjunt dels membres de l'equip, i que és acceptada per tots ells.

Gestió

En la seva versió pràctica podem entendre la gestió com un conjunt de tècniques d'administració de les organitzacions que reposen sobre diversos sistemes d'informació (comptable, d'impacte social, d'aprofitament dels serveis que s'hi ofereixen, etc...). Una correcta gestió ha de permetre determinar la combinació més satisfactòria en termes de rendiment i de productivitat dels mitjans materials i dels recursos humans dins les organitzacions.

4.2 Les persones

L'equip de monitors i caps d'un esplai o agrupament és el recurs humà del qual depèn tot el projecte. L'organització d'aquest equip dependrà del volum (infants-monitors i caps escoltes) de cada centre. Un exemple lògic seria: un director o cap d'agrupament, un administrador, un secretari, un responsable de material, monitors i caps escoltes d'infants i col·laboradors (amics i amigues, mares i pares...).

A aquestes responsabilitats o funcions s'hi poden afegir tots aquells que vulguem, a mesura que l'equip humà creixi: un responsable de la biblioteca, de la farmaciola, de les relacions exteriors... Les funcions de gestió i coordinació no han de ser en principi incompatibles amb el fet de treballar amb els infants. Per exemple, el secretari pot ser perfectament monitor o cap escolta d'un grup d'infants.

Les responsabilitats fonamentals d'un centre d'esplai o agrupament escolta pertanyen a dos àmbits preferents:

- Funcions pedagògiques: aquelles que impliquen la feina directa amb els infants, el dia a dia, i l'elaboració dels projectes, programes i valoracions
- Funcions infraestructurals i administratives: aquelles que no impliquen treball i contacte directe amb els infants. Tot el que es refereix a l'administració, la comptabilitat i la gestió de recursos

Perquè aquestes funcions es portin a terme d'una manera eficaç i professional, cal que l'equip de monitors i caps escoltes sigui capaç de comprometre's a assolir quatre funcions:

- Donar-se un marc de referència en el qual es pugui inscriure tant la reflexió com l'acció de l'equip
- Establir unes relacions personals i de treball basades en una actitud bàsica de solidaritat, de suport i d'ajut mutu
- Coordinar l'acció de cadascú amb la de tots els altres, de tal manera que la globalitat de l'acció i del treball menats per l'equip mantingui un grau elevat d'unitat i de coherència
- Regular el seu propi procés de forma que les decisions es prenguin en un moment donat i que la forma en què s'executin sigui fonamentada en l'anàlisi de l'experiència acumulada prèviament

És per ajudar-nos en aquestes funcions que s'ha de garantir, també, la memòria històrica del centre d'esplai o de l'agrupament escolta. Hem de saber d'on venim i quins han estat els encerts o les errades del passat. Per això és bo intentar no perdre el contacte amb els antics monitors i caps escoltes que, tot i que "vagin fent-se grans", poden aportar molt encara que sigui només de tant en tant. Això, tot i que no és l'única garantia, ens ajudarà a projectar el centre en el futur, ens impulsarà a perpetuar-nos en el temps. En última instància, tota la tasca de la correcta atribució de funcions i del seu èxit és una manera de donar forma a l'estratègia general del centre d'esplai o de l'agrupament, tant pel que fa a les seves activitats concretes com a la seva estructura material i a la seva incidència en els àmbits de sociabilitat del barri o poble o de possibles projectes solidaris.

En la distribució de responsabilitats i de funcions dins l'esplai o agrupament escolta, cal que tots els seus membres estiguin ben compenetrats perquè no es produeixin malentesos i discussions absurdes i inútils. D'altra banda, la unió no és ni molt menys contraposada a la diversitat.

És important, també, que els col·laboradors i aquells altres responsables que no entren intrínsecament en l'equip no restin marginats i que els fem participar del projecte.

En termes generals, caldrà compaginar la garantia de l'èxit de la nostra feina amb la capacitat de l'esplai o l'agrupament de ser, de veritat, interessant per als monitors i caps escoltes, de ser un nucli on puguem créixer i desenvolupar-nos com a persones, allà on puguem fer sortir les nostres inquietuds. Allà on no ens puguem sentir sols. Amb tot això, els nostres esplais i agrupaments adquiriran un caràcter educatiu, també, per a nosaltres mateixos. Caràcter que ens torna a enfortir la consciència que, si som a l'esplai o l'agrupament, és, també, perquè volem sentir-nos protagonistes d'un procés de progrés social. Organitzant-nos eficaçment, doncs, n'aprendrem més. I, per tant, hi contribuirem millor.

La coordinació

La vertebració de l'equip de monitors i caps escoltes pertoca d'alguna manera a aquell membre de l'equip que n'ha assumit la coordinació. En definitiva correspon a la figura que convencionalment s'anomena el director, el responsable, el cap d'agrupament...

Aquest mots susciten controvèrsia en el sentit que hi ha una tendència a dissoldre aquestes funcions en el conjunt de l'equip. Però és important de subratllar la necessitat que algú assumeixi aquest bloc de funcions que no necessàriament ni sempre impliquen una diferència d'estatus ni un plus de poder, sinó que allò que impliquen d'essencial és l'assumpció d'una forma diferent de sensibilitat en relació amb els problemes del grup i dels nois. De fet, no es considera negatiu que algú es faci responsable d'alguna activitat o d'alguna funció, però podria haver-hi una certa inèrcia que ens fes dubtar de la funcionalitat d'una tasca de coordinació que assumís el conjunt de les responsabilitats. I, en canvi, és pràctic, àgil, i perfectament compatible amb la més estricta democràcia, que algú tingui una visió global i al dia de tot el que es refereix al centre d'esplai o agrupament escolta. Si, en algun cas, es produeixen equivocacions, tenim sempre la possibilitat de demanar responsabilitats, de proposar canvis i millores... Per això, també, són les reunions.

S'ha d'entendre que la coordinació significa precisament intervenir molt des d'una perspectiva de respecte per l'autonomia de la persona i del grup, la qual cosa vol dir no prendre decisions per compte dels altres.

Quan diem que la funció específica dels directors és la de dirigir, no s'exclou el coneixement profund que ha de posseir sobre totes aquelles funcions que un equip de monitors i caps escoltes ha de realitzar (representacions legals, relació amb els pares, coordinació, disseny pedagògic...) i és precisament el coneixement d'aquestes funcions el que li permetrà ajudar molt més al grup.

Els directors o els caps d'agrupament són, en última instància, els qui es fan càrrec de l'activitat i de les responsabilitats que es poden derivar de l'actuació dels integrants d'una activitat de temps lliure. En segon lloc, respondran subsidiàriament les associacions o organitzacions, tant si són públiques com privades, que organitzin directament l'activitat.

L'organigrama

És la representació gràfica de l'organització i l'estructura tècnica de qualsevol institució o associació. En l'organigrama apareixen les diferents relacions, dependències i connexions que existeixen entre els diferents components, així com la naturalesa de la feina de cadascú i el seu nivell de decisió. L'organigrama té una finalitat informativa i és també un mitjà d'anàlisi. L'organigrama ha de ser exacte, senzill i comprensible.

4.3 El marc legal

En aquest país no fa pas tants anys que podem associar-nos lliurement i, potser, alguns de nosaltres no ens recordem del que va costar arribar a poder exercir alguns dels drets humans fonamentals, i de la gent que va lluitar per aconseguir-ho. És per aquest motiu que constituir una associació és un fet important, una presa de posició responsable, un compromís social amb la democràcia. Que la gent s'associï per fer coses és una prova de la llibertat d'acció i de la possible defensa d'interessos comuns al marge de controls o tutelatges exercits per institucions com els estats o les esglésies, per exemple. És una prova, també, de maduresa a l'hora de triar lliurement un camí concret d'actuació.

El centre d'esplai o l'agrupament escolta del Moviment Laic i Progres-

sista esdevé una associació, dotada de personalitat jurídica, reconeguda, doncs, com un agent més –sense falses modèsties i amb tanta humilitat com calgui– present dins el marc legal i amb una feina ben perceptible per la societat i per l'administració.

Els Estatuts són el document oficial (si ha passat pels òrgans oficials) que reconeix el centre d'esplai o l'agrupament escolta com a organització jurídica pròpia. En canvi, el Règim Intern és el marc normatiu que regeix el centre. Recull tot el que fa referència a l'estructura de decisió del centre, normativa per als monitors i caps escoltes, normativa per als infants i tots aquells aspectes que tractin sobre les responsabilitats i preses de decisió en qualsevol cas, tant des del punt de vista pedagògic com tècnic. Aquí, més enllà de l'estructura jurídica i dels socis, cal reflectir tot allò que es fa en concret, amb els infants, amb la secretaria, amb els projectes.

Punts bàsics que han de quedar recollits

Estatuts

- Constitució, denominació i domicili social
- Objectius
- Òrgans de participació, decisió i administració (funcions, règim permanència...)
- Membres: drets, deures, permanència, tipus

Entenent que són els monitors i caps escoltes els qui treballen dins els espais i agrupaments i els qui millor coneixen les seves necessitats, és lògic que en siguin socis. I seria desitjable que s'hi mantinguessin els antics monitors i caps escoltes, tot i que, lògicament, no puguin continuar amb el mateix grau d'implicació. Pot ser bo, també, que els pares i les mares ho siguin, atès que els suposarem interessats en l'educació que reben els seus fills

- Patrimoni i règim econòmic
- Modificacions i/o reforma dels estatuts
- Dissolució

Règim intern

- Aspectes previs: definició, justificació i finalitats del reglament. Normativa-marc del reglament
- Àmbits fonamentals a considerar pel reglament de règim intern
- Projecte educatiu i organització d'aquest
- Estructura del centre
- Infants: drets i deures
- Monitors i caps escoltes: drets i deures, com afavorir la seva feina
- Feines administratives i serveis
- Deures de les responsabilitats
- Els pares: drets i deures
- Local: normativa de conservació i manteniment, control i ús
- Règim administratiu: documentació, registre, arxiu...
- Règim econòmic
- Relacions exteriors: federacions, institucions...
- Relacions entre els diferents òrgans

En el cas de centres d'esplai o agrupaments escoltes i, si es vol demanar exempció d'IVA, hi ha un seguit de factors que cal especificar:

- Els objectius han de ser de caire social
- L'organització ha de ser sense afany de lucre

Les responsabilitats derivades (president, administrador, secretari, vocals...) no han de ser remunerades per aquest fet.

Normatives, permisos, documentació

A més dels requisits bàsics per la constitució d'una organització (NIF, Estatuts, inscripció en el registre d'associacions ...) cal tenir en compte que, a l'hora de planificar qualsevol activitat, existeixen un seguit de normatives que regulen directament (o afecten indirectament) les activitats en el temps lliure i que cal tenir presents:

- Llei d'associacions
- Normativa sobre les activitats d'educació en el temps lliure (càmpaments, colònies, camps de treball, casals i rutes)
- Normativa d'activitats físico-esportives en el medi natural
- Normativa sobre instal·lacions (cases de colònies, albergs...)

- Normativa sobre les assegurances
- Normativa sobre permís per encendre foc
- Normativa sobre manipulació d'aliments
- Normativa sobre piscines d'ús públic
- Normativa sobre acampada lliure i càmpings

Cal consultar quina és la vigent normativa (lleis, reglament, decret...) que afecta cadascun dels anteriors aspectes. Ho podeu consultar a la web de la Secretaria General de Joventut de la Generalitat de Catalunya (www.gencat.net/joventut).

Cal tenir en compte que, per algunes activitats, a més, necessitarem permisos d'institucions o de particulars (per exemple un document de permís per a utilitzar un terreny durant uns campaments, o per tallar el trànsit d'un carrer per realitzar una fira...).

En les activitats de campaments, colònies, camps de treball, casals i rutes cal que duem la següent documentació:

- Còpia de la notificació de l'activitat (on s'informa l'Administració de les dates, lloc i participants a l'activitat)
- Autorització del propietari/a del terreny, casa, alberg, que utilitzarem
- Programa detallat amb objectius, horaris i activitats
- Autorització dels pares o tutors/es dels participants menors d'edat (inclosos els ajudants menors d'edat)
- Llistat dels participants i de l'equip dirigent (directors i caps d'agrupament, monitors i caps escoltes, intendants...) amb les adreces i telèfons de contacte
- Comprovants de la titulació dels dirigents que en posseeixin
- Pòlissa vigent d'assegurança d'accidents i de responsabilitat civil, així com els fulls d'incidència ("partes d'accident")
- Fotocòpia de la targeta de la Seguretat Social dels participants i equip dirigent
- Fitxes mèdiques dels infants on constin, entre altres dades, les vacunacions rebudes i actualitzades, al·lèrgies, si prenen algun medicament...
- Llistat amb adreces i telèfons de: metge, farmàcies, hospital, bombers, policia...
- Mapa detallat de la zona

Assegurances

Les accions que duem a terme durant les nostres activitats, com a monitors i caps escoltes o com a centre, poden afectar directament o indirectament altres persones. Alguna d'aquestes accions pot provocar el que la llei anomena "dany". En aquest moment s'origina la responsabilitat de respondre d'aquest dany, i pot ser de dos tipus:

- Responsabilitat civil: és l'obligació de respondre dineràriament dels actes comesos. Es tradueix en una indemnització per danys i perjudicis

En el cas dels menors d'edat qui respon civilment són els pares o tutors. Per tant, en una activitat de temps lliure respondran per ell les persones que el custodien (equip de monitors i caps escoltes, responsable, equip de dirigents de l'organització).

- Responsabilitat penal: és l'obligació de respondre dels actes que siguin susceptibles de constituir delictes i que, a més, siguin comesos intencionadament

L'entitat organitzadora d'activitats en el temps lliure té l'obligació de contractar una assegurança de responsabilitat civil per cobrir els riscos derivats del desenvolupament de les activitats amb uns imports mínims per víctima i per sinistre.

A més, haurà de contractar una assegurança d'accidents personals que cobreixi, a més de les despeses de curació, un import mínim en cas de mort i un import mínim per invalidesa.

La Generalitat de Catalunya fixa, mitjançant un decret, quins són els imports mínims per l'assegurança de responsabilitat civil i per l'assegurança d'accidents.

Per poder respondre dels danys i perjudicis, de manera subsidiària l'organització pot concertar una pòlissa d'assegurança que cobreixi altres riscos que puguin sorgir en l'activitat (robatoris, incendis...).

El cost econòmic d'aquestes assegurances acostuma a ser força assequible. És bo revisar-la periòdicament, tenir clar quina és la seva cobertura (per conceptes i per imports) i assegurar-se que en tot moment cobreix el total de persones involucrades en una activitat, tot tenint en compte que han d'estar assegurats tant els/les participants

com els monitors i caps escoltes, així com altres persones que realitzin tasques dins el centre o activitat. (En cas de dubte, connectar amb Esplac i AEC).

4.4 Les relacions amb l'entorn

La relació amb altres organitzacions

El centre d'esplai o l'agrupament escolta no és una illa enmig d'un desert. És un sistema obert i està en contacte directe amb el seu entorn més immediat. La relació que s'hi estableix és d'intercanvi constant: arriben nous infants i joves, uns altres se'n van, nous monitors i caps escoltes comencen a participar en l'associació, alguns pares s'involucren en el funcionament, etc.

L'organització es deu al seu entorn. Neix perquè hi ha una realitat social que l'impulsa i, al llarg de la seva trajectòria, s'adapta a les necessitats i característiques de l'ambient que l'envolta. La seva finalitat és, doncs, la voluntat de transformar realitats.

El fet de treballar en un projecte educatiu i associatiu no és tan sols un tret definitori d'un centre d'esplai o d'un agrupament escolta, sinó d'un seguit d'organitzacions que, amb diferències, treballen en el mateix: l'educació en temps lliure dels infants.

Amb això volem dir que, en aquest tipus de tasca, hi ha certs àmbits d'interacció que un centre d'esplai o agrupament escolta i/o un equip de monitors i caps escoltes no pot assumir plenament de forma aïllada, com són, per exemple, la representació en l'àmbit institucional, el fet de conèixer altres tipus de funcionament, fer participar tot l'equip d'informacions diferents, saber que hi ha més gent fent el mateix, i el reconeixement davant de la nostra societat. És per aquest motiu que hi ha d'haver federacions i moviments, organitzacions que englobin diferents nuclis per formar una plataforma per fer front al dia a dia i al futur, amb moltes més eines que no es podrien assolir anant cadascú a la seva. Com diu la famosa frase: "la unió fa la força". Més simple: un centre d'esplai o agrupament escolta federat té més recursos que una

associació que treballa sola, ja sigui en els tractes amb l'administració com en poder tenir més informació sobre activitats, assegurances, temes legals, perquè l'associació federada té un recolzament d'una altra organització, de gent que sense treballar directament en l'esplai o l'agrupament es preocupa per la seva evolució.

El treball en xarxa

El treball en xarxa implica la creació d'un vincle amb altres organitzacions per tal de tirar endavant un projecte comú. La millor xarxa és Esplac i Acció Escolta de Catalunya. Però també, de la relació dels esplais i agrupaments amb el seu entorn immediat, se'n desprèn una necessària coordinació d'esforços. És fàcil constatar que una organització determinada es relaciona tant amb altres associacions educatives com amb organitzacions que, a priori, no tenen res a veure amb l'associacionisme educatiu. En aquest cas, però, es tracta d'organitzacions que poden facilitar elements de treball (material, autocars, terrenys d'acampada, subvencions, etc.). Treballar en xarxa significa que, des del nostre racó, des del grup i l'esplai o l'agrupament, estenem les nostres relacions en totes direccions; envers organitzacions similars i altres que no ho són, però que tenen també un interès comú per al desenvolupament social.

El centre d'esplai o l'agrupament escolta esdevé un punt de referència dins del territori a l'hora de fer sentir la veu dels més petits. És un vehicle d'expressió d'infants, a través de les seves festes o activitats de carrer; és també un instrument a l'hora de sol·licitar subvencions o ajuts per als projectes o per demanar millores que afecten directament els infants.

La relació amb altres agents educatius: mestres, tutors, psicòlegs, etc. El centre d'esplai o l'agrupament escolta, en tant que projecte educatiu de qualitat, ha de mantenir contacte amb els altres agents que intervenen en l'educació de l'infant. Els pares i les mares són socis i per tant no pertanyen a l'àmbit de les relacions exteriors, però els mestres, psicòlegs, assistents socials, etc., sí que podrien incloure-s'hi. En relació amb aquests s'establiria una relació d'alt contingut educatiu que passaria directament a ser assumida pels monitors i caps escoltes de

cada infant, però també es pot establir un vincle més institucional que es podria traduir en activitats conjuntes (escola– esplai o agrupament, per exemple). Cal treballar en la perspectiva d'un triangle educatiu on els vèrtexs són l'escola, la família i l'associació educativa.

Les relacions exteriors

De fet, les relacions externes són una de les eines fonamentals dels centres d'esplai i dels agrupaments escoltes. Són essencials perquè ens permeten mantenir una presència social, que, a la vegada, ens ajuda a assolir també els objectius educatius.

En l'entorn més immediat, les coordinadores d'organitzacions, els consells locals i les associacions de veïns són una mostra clara del que diem. Per una banda, ens permetran discutir i valorar quines són les necessitats dels infants del poble o barri. Per l'altra, ens convertirem en referents clars de l'àmbit en què treballem. A més a més, participarem activament en aspectes que, tot i no estar directament relacionats amb l'associacionisme educatiu, formen part del compromís social. Aquesta participació també ens facilitarà el suport d'altres organitzacions quan sigui necessari i ¿per què no? ens donarà l'oportunitat de presentar-nos davant de les administracions com una associació activa i integrada dins de la vida quotidiana del poble o barri i del país.

Finalment, val la pena destacar que les relacions que establim amb organitzacions que tenen el nostre mateix objectiu són sempre enriquidores; en primer lloc, perquè permeten descobrir altres formes de funcionar i entendre les coses; serveixen, també, per compartir experiències i fer projectes comuns que sobrepassin la capacitat d'un esplai o agrupament en concret. I, en segon lloc, perquè ens ajuden a tenir una força i un protagonisme en el món de l'associacionisme educatiu que, tot sols, no tindríem.

La relació amb altres organitzacions d'associacionisme educatiu

L'associacionisme educatiu és una forma de participació ciutadana amb forta tradició a Catalunya. Se'n coneixen especialment dues formes: l'esplai i l'escoltisme. A totes dues, el projecte educatiu és la base de tota la seva activitat.

L'associacionisme educatiu, com el seu nom indica, es basa en una

acció educativa i per tant darrere d'aquests dos formats (centres d'esplais i agrupaments escoltes) trobem un projecte educatiu. Tant l'un com l'altre basen el seu treball en l'assoliment d'uns objectius. Aquests objectius són, alhora, la via d'apropament a uns valors, uns ideals, uns somnis. Aquests valors són els que definiran el projecte educatiu, la metodologia de treball i la forma d'organitzar-se.

Qualsevol altra associació educativa desenvoluparà, com dèiem, els seus objectius en funció dels valors que vulgui promoure. Hi ha multitud d'elements que defineixen els centres d'esplais i els agrupaments escoltes, amb més o menys diferències entre ells.

Quina és doncs la veritable diferència entre esplai i escoltisme? Potser aquest és un fals debat. En realitat cal parlar de diferents opcions ideològiques, sigui la forma que sigui d'associacionisme educatiu. Potser el que cal analitzar és quins valors es desenvolupen en unes o altres opcions, a quins objectius principals respon l'organització, les activitats, etc.

Són realment rellevants quins símbols identifiquen els nostres moviments? És el símbol extern el que fa la persona o ho és l'educació que ha rebut? Les vivències que infants i joves experimenten al llarg del seu pas per l'esplai o l'agrupament són les que configuren, entre d'altres elements com la família o l'escola, la seva personalitat. És aquesta educació rebuda el que possibilitarà que en un futur sigui una persona lliure, compromesa, coherent i oberta, porti o no camisa i fulard.

Cal destacar el valor educatiu del treball amb altres centres d'esplai i agrupaments escoltes. Ja és de tots ben coneguda la celebració periòdica de trobades d'infants, en les quals els infants d'un bon nombre d'esplais i agrupaments es barregen i tenen l'oportunitat de passar unes hores o uns dies junts, compartint àpats, terrenys d'acampada i activitats. A través d'aquests encontres, els infants sobrepassen els límits lògics i naturals del seu centre d'esplai o agrupament escolta, i s'expandeixen més enllà del que fins aquell moment els era conegut i familiar. Poden reconèixer trets propis i identificar-se amb altres infants, o bé poden descobrir noves maneres de fer, noves activitats i nous costums. Si els adults valorem el fet de viatjar pel que suposa de coneixement de la diversitat del món i perquè ens evita quedar tancats

mirant-nos el melic, ens serà més fàcil aplicar el mateix principi als infants. Un dels seus primers viatges és precisament aquest: el que els porta a descobrir i conèixer infants d'altres associacions educatives, d'altres barris o pobles.

Dins d'aquest tipus d'activitat, podem encabir-hi tant les trobades generals, com les d'una zona geogràfica, d'un districte o d'un mateix nucli urbà. També s'hi inclouen els intercanvis internacionals i les trobades de joves, que es fan sovint durant l'època d'estiu. I sense anar més lluny, podem afegir-hi qualsevol excursió, organitzada entre dos o més esplais o agrupaments per gaudir junts d'un cap de setmana a la muntanya.

De les trobades entre centres especialitzats en portar infants amb discapacitats i centres d'integració en pot sorgir un intercanvi d'experiències molt particular. L'acostament és sempre molt enriquidor per les dues bandes, i els canvis de conducta i actitud de molts dels implicats poden arribar a ser sorprenentment positius: en el respecte i la col·laboració. En trobades com aquestes, es poden intentar adaptar les activitats de tal manera que tots puguin participar-hi activament. No és una tasca gaire fàcil a priori, però resulta molt engrescadora. El fet de saber adaptar les activitats a les característiques de tots és un repte considerable i suposa un exercici d'imaginació extraordinari i molt gratificant.

La relació amb els joves de l'Associació de Casals i Grups de Joves de Catalunya

Definim el casal de joves com a projecte juvenil que, compromès amb la societat, aglutina les inquietuds dels joves, que es mobilitzen per trobar un espai comú d'intercanvi d'experiències i un projecte que els permet realitzar-se com a persones. Per tant és un projecte que està implicat amb la societat, que analitza el seu entorn i l'intenta transformar per millorar-lo, realitza accions socials (com recollida de signatures per les 35h), de sensibilització (exposicions per treballar la xenofòbia, campanyes VIH), polítiques (reunions amb els responsables de les institucions, participació de la política local), lúdiques (de dinamització cultural) i és un espai de trobada juvenil.

La finalitat és la de construir una democràcia activa i participativa,

fomentar una societat crítica i compromesa basada en el progressisme, la laïcitat, el lliure pensament i l'associacionisme com a eina de treball. És l'espai d'acció i transformació que pretén incidir activament i directa en el món, creant ciutadans compromesos que sàpiguen donar resposta a les necessitats i problemàtiques juvenils mitjançant l'associacionisme i la participació activa i responsable.

El Casal de Joves, laic i progressista, aglutina diferents joves sota un mateix projecte, amb un ideari comú, però que permet compartir diferents punts de vista sobre la societat i treballar des de diferents àmbits, cada un amb el seu espai propi i un col·lectiu per compartir.

- Un espai per a l'aprenentatge de la ciutadania vibrant, crítica, autoorganitzada, diversa, solidària, cooperant, compromesa i creativa
- Un espai associatiu
- Un espai educatiu
- Un espai per l'alternativa del temps lliure
- Un espai per la realització de la vida personal i la transformació de la vida comunitària
- Un espai de trobada, intercanvi i comunicació
- Un espai que ofereixi serveis que cobreixin les necessitats dels joves

Atenció especial als consells de la joventut i les plataformes inter-associatives d'àmbit territorial

La participació en aquestes plataformes dels representants dels propis centres d'esplai i agrupaments escoltes ha d'anar en la línia de ser constructius, treballant pel consens però sense renunciar a l'especificitat i a defensar els interessos legítims de l'organització, aportant propostes que visualitzin aliances però que no siguin frontistes. És a dir, que s'hi ha de fer un treball conseqüent, perquè els consells són caixes de ressonància. Els consells i plataformes locals són un espai natural de treball i participació per als esplais i agrupaments al poble o barri.

Moviments socials

Moviment veïnal. És un moviment social que constitueix un referent ineludible i que gaudeix d'un patrimoni (reconeixement social, locals, etc.) important però que pateix un greu dèficit de joves que hi participin. A més, comparteix implantació territorial amb els esplais i els agrupaments. Hauríem d'apropar-nos-hi.

Sindicats. Uns altres actors socials ineludibles i que en els darrers anys han creat espais de participació per a la gent jove a partir d'organitzacions juvenils amb un elevat grau d'autonomia, com Avalot (UGT) i Acció Jove (CCOO). S'hauria de fomentar la doble militància. A més, són organitzacions amb milers d'afiliats (alguns fins i tot són pares i mares). Segur que tenim projectes per compartir.

4.5 La gestió econòmica

Per definició, els esplais i agrupaments són organitzacions no lucratives que conformen l'associacionisme educatiu i de participació que es poden constituir legalment per tres o més persones, amb la finalitat de dur a terme una tasca d'interès social i educatiu adreçada a infants i joves de l'entorn més proper. Segons la Llei «es considera que una associació no té afany de lucre, encara que desenvolupi una activitat econòmica, si el fruit d'aquesta activitat es destina exclusivament al compliment de les finalitats d'interès general establertes als estatuts. En cap cas no es poden repartir els béns de l'associació entre els associats i associades ni ésser cedits gratuïtament a persones físiques o jurídiques amb interès lucratiu. Se n'exceptuen les aportacions condicionals, que tenen el tracte que imposa la condició.»

Cal saber aprofitar els escassos mitjans econòmics de què disposem per afavorir la nostra feina educativa. Això no vol dir que l'objectiu de les organitzacions sigui el d'obtenir beneficis, sinó que els guanys econòmics haurien de permetre la consecució dels propòsits en l'àmbit de l'associacionisme educatiu i de participació.

Els recursos econòmics haurien d'estar directament relacionats amb els projectes de la nostra organització, i els membres de l'esplai o l'agrupament són els responsables d'aconseguir-los per poder dur a

terme un determinat projecte. Per tant, en cap moment no s'hauria de planificar a priori partint només dels diners disponibles. És justament el contrari: pensar prèviament què es vol fer i trobar després la forma de finançament adequada.

Projecte educatiu i gestió econòmica

Els centres d'esplai i els agrupaments escoltes ens declarem ideològicament i pedagògicament progressistes, arrelats a Catalunya, i apostem per uns valors conseqüents, els quals es troben en el Projecte educatiu d'Esplais Catalans i el d'Acció Escolta de Catalunya i en l'Ideari del Moviment Laic i Progressista. Aquests mateixos elements que guien la nostra pràctica educativa n'haurien de vertebrar l'estructura organitzativa i el funcionament, i per tant, també la gestió econòmica.

En aquest sentit, així com hem de ser conscients de la necessitat de planificar les estratègies educatives adients perquè la participació d'infants i joves sigui un fet real dins del grup, també ho hauríem de ser de la importància de buscar les alternatives econòmiques que facin possible la solidaritat i la cooperació –que no la caritat– entre els membres.

Prendre una opció de progrés també implica ser conscient del fet que tant la societat com les persones estan immerses en un procés dinàmic: un procés de canvi constant. L'esplai o l'agrupament exerceix la seva tasca educativa amb la voluntat de transformar la societat que l'envolta i amb la consciència d'oferir un servei públic i de defensa dels drets col·lectius. Aquesta actitud compromesa dins la societat civil legitima la utilització dels recursos públics com a màxima expressió del principi de subsidiarietat, en el sentit de donar un servei social des de la mateixa societat. La participació de les administracions en el finançament de les organitzacions i projectes hauria de ser considerada com un dret, i no pas com un suport o un simple patrocini. Les institucions públiques haurien de prendre mesures actives per facilitar que les persones tinguin la llibertat d'actuar. En qualsevol cas, no hauríem de caure en el parany de dependre totalment de les administracions públiques, ja que aquest és un risc que pot posar en perill la nostra autonomia a l'hora de dur a terme els projectes.

La nostra vocació integradora, plural i partidària del dret a la diferència ens emplaça a optar per una educació no exclouent, que estigui a l'abast de tothom, sense distinció social i/o cultural. En termes econòmics, ho traduiríem en polítiques de redistribució de recursos, per facilitar-ne la participació de tots, i en l'aposta per l'austeritat i la sostenibilitat de la nostra gestió.

Aquesta austeritat implica una actitud de respecte per les persones i pels materials: caldria, doncs, aprofitar els recursos que estan al nostre abast, planificar les despeses o inversions que hem de fer, decidir si són necessàries i prioritàries per al nostre projecte, i portar un bon control de la gestió econòmica per poder reaccionar davant dels imprevistos.

El concepte de sostenibilitat hauria d'orientar els caps escoltes a l'hora de dur a terme el nostre projecte dins de les possibilitats reals i sense hipotecar el futur. Els responsables de la gestió econòmica tenen una doble responsabilitat. Per una banda, haurien de tenir una visió global de l'organització, de tal manera que si, esporàdicament, es pren una decisió agosarada, no trontollarà l'estabilitat del conjunt. Per altra banda, haurien de tenir clar que els esplais i els agrupaments tenen una missió que va més enllà de la planificació anual. Caldria un ús racional dels recursos, encara que siguin abundants en un moment donat. En cap cas no s'hauria de posar en perill el futur del conjunt del projecte.

Si considerem aquests principis generals com a base de la nostra gestió econòmica, serà més fàcil planificar i pressupostar les nostres activitats i/o programes concrets. Una visió global dels recursos del centre ens permetrà distribuir-los per tal que tothom pugui gaudir-ne sense exclusions.

El finançament

Primer de tot, cal tenir molt present que quasi totes les activitats que es desenvolupen en un centre d'esplai o un agrupament escolta suposen una despesa, és a dir, es gasten diners per realitzar-la, ja sigui perquè s'utilitza algun bé material que es disposa o que hem adquirit (moble o immoble) o bé perquè utilitzem algun consumible que tenim contractat. Això vol dir doncs, lògicament, que es necessitarà algun tipus d'ingrés que ajudi a finançar l'activitat en qüestió; si no es tingués en compte

aquesta segona premissa, de ben segur l'esplai o l'agrupament patiria a curt o a llarg termini una greu crisi econòmica que podria abocar, fins i tot, a la seva desaparició.

La qüestió del finançament en un esplai o agrupament està lligada molt estretament amb la gestió econòmica. És bàsic per al bon funcionament de l'esplai o l'agrupament que aquesta gestió segueixi els següents criteris:

- **Transparència.** Cal que tots els comptes (pressupostos, balanços...) estiguin a disposició de tots els socis en tot moment i que l'esplai o l'agrupament apliqui els mecanismes adients perquè la realitat econòmica de l'associació es mostri al menys un cop l'any (aprovació de pressupostos i balanços) d'una forma clara i entenedora
- **Prudència.** És important establir prioritats econòmiques i gastar tenint present el pressupost aprovat; però també caldrà tenir present la liquiditat amb què es compta en cada moment ja que és possible que diversos ingressos arribin més tard a la realització de l'activitat
- **Rigorositat.** Els documents comptables han de reflectir fidelment tot allò que succeeix econòmicament a l'esplai o l'agrupament

Per saber exactament què i com hem de finançar, pot servir en un inici fer un llistat ampli de les despeses, de tot tipus, que poden ocasionar les activitats que es desenvolupen a l'esplai o l'agrupament. La concreció de tots aquests costos en diferents conceptes, per a un any o ronda solar (curs escolar), donarà com a resultat la part de despeses del nostre pressupost. Caldrà cercar aleshores com es poden cobrir aquestes despeses, o el que és el mateix, quines fonts de finançament s'utilitzaran per tal de poder desenvolupar satisfactòriament les activitats previstes. La concreció de tots els inputs de finançament conduirà a la realització de la part d'ingressos del pressupost. Cal no oblidar que tot pressupost és una previsió de despeses i ingressos per a la realització d'un projecte durant un període determinat; en aquest cas, el projecte serà a l'esplai o l'agrupament i el temps esdevindrà un any natural o un curs.

Així doncs, és important tenir present que quan es parla de finançament en un esplai o agrupament es parla també de control econòmic, de pressupostos equilibrats, de recerca de noves fonts de finança-

ment... i que aquest treball, tot i recaure sovint únicament en la figura de l'administrador, ha de ser una responsabilitat compartida per part de tots els monitors i caps escoltes

Orientacions prèvies per a encaminar el procés de determinació de les fonts de finançament

És lògic pensar que hi ha diverses propostes de finançament per a les activitats d'un esplai o un agrupament, però cal tenir present que no totes esdevindran útils. En aquest sentit és important assenyalar que cada esplai o agrupament establirà un ventall de possibilitats propi, determinat per:

- L'ideari laic i progressista. Per exemple: podrà causar conflictes a l'organització rebre esponsorització d'una marca esportiva coneguda si després l'esplai o l'agrupament s'adhereix a una campanya en contra l'explotació laboral infantil en la qual la firma es veu negativament implicada. O també es pot fer el plantejament de no sol·licitar cap subvenció a l'ajuntament si després l'esplai o l'agrupament és el primer en encapçalar les manifestacions sobre la mala gestió municipal i els pocs recursos que s'ofereixen als joves
- El seu àmbit territorial d'actuació. Lògicament, no es demanarà una subvenció a la Junta de Andalucía si el nostre àmbit d'actuació és la localitat de Granollers (Catalunya)
- Les seves activitats. De ben segur, l'esplai o l'agrupament no voldrà rebre suport d'una empresa a canvi que un grup ajudi de manera continuada en un projecte de construcció d'edificis; però sí que pot estar d'acord de rebre suport en el cas que al mateix grup se li proposi col·laborar de manera puntual en un projecte de reforestació

Així doncs, és possible que quan es tracti el tema de les fonts de finançament a l'esplai o l'agrupament sorgeixin conflictes d'aquest tipus; qüestions i problemes que han de quedar resolts des d'un bon principi i no pas quan l'acció ja s'ha endegat o executat, ja que, en cas contrari, es pot caure en incoherències, mals entesos o fins i tot en discrepàncies d'índole personal.

Per últim, és convenient indicar alguns consells que millorarien els aspectes econòmics d'un esplai o un agrupament:

- Seria important que no únicament les figures de l'administrador i comptable tinguessin una bona formació en gestió econòmica
- Cal portar la comptabilitat ordenada i al dia; no es pot deixar tot per al final
- És convenient funcionar amb partides pressupostàries i no amb una "caixa comuna" per a totes les despeses i ingressos
- Cal que tothom distingeixi entre resultats econòmics i liquidesa, ja que cada problema té una solució diferent
- Cal fer veure que és necessari diversificar les fonts de finançament. En aquest sentit es pot indicar que una economia sana implica:
 - Al menys un 40 o 50% del pressupost hauria d'estar cobert amb els recursos propis (fonts de finançament propis); aquest fet assegura independència econòmica i una certa estabilitat
 - És important no superar el 40% amb subvencions, ja que aquest fet pot suposar una dependència econòmica amb l'administració que pot abocar l'esplai o l'agrupament a una inestabilitat en el cas de possibles variacions futures
 - És convenient no superar el 25% en una sola empresa, institució o administració, ja que es pot caure tant en una dependència econòmica com, de vegades, en una vinculació política o de marca que, malgrat no ser real, pot ser perjudicial per a l'esplai o l'agrupament

- Fonts pròpies de finançament
 - Quotes de socis i/o usuaris
 - Activitats i serveis a socis i persones properes
 - Campanyes econòmiques
 - Activitats econòmiques
- Fonts alienes de finançament

Públiques:

- Subvencions
- Convenis i contractes (Cessions d'ús, contractes de prestació de serveis, Convenis de col·laboració)
- Premis i concursos

Privades:

- Subvencions
- Donacions (mecenatge)
- Patrocini i esponsorització
- Organització d'actes (prestació de serveis)
- Premis i concursos

Les subvencions

El tema de les subvencions mereix un capítol específic per al seu tractament, ja que esdevé una de les fonts de finançament habituals dels espais i agrupaments, a més de les quotes de socis, les quotes d'usuaris i les campanyes econòmiques puntuals.

Les subvencions són ajuts econòmics proporcionats des de l'administració que donen suport al projecte presentat. És molt important tenir present que rebre una subvenció suposa adquirir un compromís i una obligació envers l'organisme que ens ha atorgat l'ajut, i que una mala gestió de la subvenció concedida pot repercutir de manera negativa en el futur del propi espai o agrupament (no rebre més subvencions futures).

A continuació es donen un seguit de recomanacions útils pel que fa a aquest tema:

- És convenient elaborar el projecte abans que es publiquin les convocatòries de subvencions. D'aquesta manera serà més fàcil adequar els continguts del projecte als formularis que s'estableixen per a cada convocatòria
- Una de les parts més importants que ha de constar en el projecte és la del pressupost. Aquí s'haurà de quantificar cadascuna de les despeses previstes per a la realització del projecte i també especificar les fonts d'ingressos, ja siguin pròpies, públiques i/o privades, que es preveu sol·licitar i/o aconseguir. Cal recordar que la majoria de subvencions posen el límit del 50% del pressupost total com a import màxim a sol·licitar
- Pot ser de gran utilitat tenir alguns canals o mecanismes establerts per tal d'estar informats de les diferents convocatòries de subvencions (punts d'informació, webs, butlletins oficials, Esplais Catalans o Acció Escolta de Catalunya...)
- És molt important que a l'esplai o l'agrupament hi hagi una persona o un equip responsable que faci el seguiment global de les subvencions i dels seus processos (des de la seva convocatòria fins a la seva justificació). És important informar a tots els membres de l'esplai o l'agrupament sobre les subvencions que se sol·liciten; de fet, fóra idoni que aquestes sol·licituds ja estiguessin contemplades en el pressupost anual de l'esplai o l'agrupament
- Si l'esplai o l'agrupament no té personalitat jurídica pròpia (imprescindible per sol·licitar una subvenció), pot demanar que Esplais Catalans o Acció Escolta de Catalunya li delegui (estatuts i NIF)
- És imprescindible tenir molt present el què diu la normativa i/o bases de la convocatòria a la qual es presenta l'esplai o l'agrupament. En aquestes es detallen quines són les línies d'actuació prioritàries, la documentació que cal lliurar, la data de termini de presentació de la sol·licitud, així com les condicions de pagament i de justificació econòmica de la subvenció
- Un projecte pot ser presentat a diferents organismes sempre i quan aquest s'adeqüi al perfil de les convocatòries i es faci saber als organismes corresponents el detall del suport econòmic previst
- Cal presentar al registre corresponent la sol·licitud de subvenció dins el termini establert de la convocatòria. En un termini de 10 dies es pot completar la documentació

- Cal fer-se còpia de tota la documentació que es lliura i tenir un arxiu específic anual de subvencions (convocatòria – documentació presentada – resolució – justificació)
- És molt important tenir present que sovint el pagament efectiu de la subvenció arribarà després de la realització de l'activitat, projecte o programa
- Cal recordar que caldrà fer una justificació de cadascuna de les subvencions rebudes. Aquesta justificació constarà normalment en la presentació de la memòria i del balanç econòmic del projecte, així com l'aportació de factures originals per l'import econòmic rebut que es corresponguin en diferents partides del pressupost presentat

Algunes de les convocatòries de subvencions que són de més fàcil accessibilitat per als esplais i agrupaments són:

- Subvencions dels ajuntaments. Cada ajuntament fa una convocatòria de subvencions a la qual s'hi poden acollir els esplais i agrupaments.
- Subvencions de la Generalitat de Catalunya (Secretaria General de Joventut). Hi ha diferents convocatòries: a) Subvencions mitjançant conveni per al funcionament ordinari de les organitzacions especialment rellevants en el món juvenil. Aquesta subvenció els centres d'esplai i els agrupaments escoltes laics i progressistes la reben mitjançant Esplac i Acció Escolta respectivament; en cap cas no la poden sol·licitar per si soles. b) Subvencions per a activitats que porten a terme associacions juvenils i organitzacions de serveis a la joventut: activitats de caràcter extraordinari, activitats d'àmbit internacional, inversions en béns immobles destinats a activitats amb infants i joves i subvencions a organitzacions per al foment i la promoció de camps de treball
- Subvencions de la Generalitat de Catalunya (Direcció General d'Actuacions Cíviques i Comunitàries). Són subvencions per a actuacions cíviques i socials, d'àmbit veïnal o sectorial, i també les actuacions que tinguin com a finalitat el foment del teixit associatiu, la solidaritat, el civisme, la participació ciutadana i la promoció dels valors democràtics en el conjunt de la societat

Patrocinis i esponsorització

És important que cada cop més els esplais i els agrupaments cerquin col·laboracions amb les organitzacions privades. Tot i així, cal tenir present els següents condicionants:

- Cal invertir temps i recursos: per recollir, primer cal sembrar
- Identificar les empreses que, per la seva activitat, poden estar més interessades en finançar l'esplai o l'agrupament. És necessari a més, comptar amb dos factors: a) Creativitat. Cal que el projecte sigui atractiu a l'empresa i b) Serietat. L'esplai o l'agrupament ha de donar una imatge de rigor i treball ben fet a l'empresa a la qual es demana col·laboració

Com presentar un projecte a una organització privada

- Pas previ. Seria convenient tenir algun contacte a l'empresa o haver pogut parlar amb algú del seu entorn. Tots aquells contactes previs que es realitzin beneficiaran que es pugui aconseguir la col·laboració d'una empresa
- Definició de la necessitat. Cal explicar amb detall la problemàtica en la qual s'emmarca el projecte. S'ha de demostrar amb dades suficients que l'esplai o l'agrupament coneix en profunditat la realitat sobre la qual desitja actuar i s'ha de convèncer al potencial finançador de la necessitat de realitzar un projecte d'aquestes característiques
- Objectius. És necessari detallar els objectius del projecte, pensant que aquests objectius no són una mera descripció d'intencions, sinó que serviran per després demostrar si el projecte ha aconseguit els resultats que l'esplai o l'agrupament es va proposar aconseguir
- Descripció. En aquesta part s'ha de descriure el projecte de forma detallada, explicant les seves diferents fases i demostrant que les persones que el realitzaran han pensat en totes les activitats necessàries per al seu desenvolupament
- Pla de treball. La descripció del projecte s'acompanya d'un calendari que reflecteix el pla de treball previst per la realització del projecte. En aquest pla és necessari especificar el temps previst per totes les fases del projecte, des de la seva planificació fins la seva avaluació i conclusió
- Equip. Un projecte ha d'anar acompanyat dels currículums de les persones que participaran en la seva coordinació i execució. S'ha d'explicar també com es distribuiran les tasques els diferents membres de l'equip

- L'esplai o l'agrupament. El finançador necessita conèixer qui li està demanant diners. L'esplai o l'agrupament presentarà un dossier amb la inclusió de les últimes memòries; si no s'hi inclouen, caldrà explicar en detall la història, l'evolució, l'organització i les activitats de l'esplai o l'agrupament
- Sistema d'avaluació. El finançador ha de saber com té previst l'esplai o l'agrupament conèixer si el projecte ha assolit els objectius proposats. Cal detallar un sistema d'avaluació
- Pressupost detallat. En aquesta part s'elaborarà un pressupost detallat del projecte, incloent-hi el finançament que aportarà l'esplai o l'agrupament i la que s'espera aconseguir de tercers
- Cartes de suport i col·laboració. Sovint és bo acompanyar el projecte amb cartes de suport de persones pròximes al projecte: col·lectius que es veuran beneficiats per ell, polítics de la comunitat on es realitzarà, professionals del camp d'actuació de l'esplai o l'agrupament...

Pressupostos d'activitats

Ingressos:	Despeses:
- quotes participants	- material específic d'activitat
- campanyes econòmiques	- material d'oficina
- patrocinis, sponsors	- material de neteja
- subvencions	- material audiovisual
- ...	- publicitat, difusió
	- transport
	- allotjament
	- assegurances
	- alimentació
	- professionals, talleristes
	- ajuts i beques

Orientativament, el pressupost d'una activitat pot contenir els següents conceptes:

Abans de realitzar qualsevol activitat, és molt important elaborar-ne un pressupost econòmic. Així, un cop discutit el projecte, els seus objectius,

calendari i infraestructura, cal traduir-ho en un pressupost que inclogui tots els ingressos i despeses previstes i, per diferència, el resultat.

És bo, a l'hora de fer-ho, prendre com a referència el darrer pressupost de la mateixa activitat. Caldrà actualitzar-lo en funció de les desviacions que s'hi van produir, de les noves partides d'ingressos i despeses, de l'increment del cost de la vida, etc. En calcular els imports de cada partida, és important recordar-se d'incloure les despeses corresponents a l'equip de monitors i caps escoltes (també viatgen, mengen, dormen, han d'estar assegurats...).

Desviacions i resultat

Finalitzada l'activitat cal revisar les desviacions produïdes en els ingressos i despeses del pressupost i, per diferència, en el resultat obtingut. Així, cal tornar a elaborar un document econòmic que contingui els mateixos conceptes que el pressupost però que, en comptes de contenir la previsió dels imports, contingui els imports reals i la diferència respecte allò previst. Aquesta tasca és imprescindible per poder valorar globalment l'activitat i per prendre decisions sobre la mateixa.

4.6 Els locals i els equipaments

Quan pensem en un centre d'esplai o un agrupament escolta, automàticament ens ve al cap la idea d'un espai físic que el situï geogràficament. El local d'una associació educativa n'és l'expressió física. Serveix com a punt de referència i com a marc d'identificació per a les persones que hi van i li donen vida dia rere dia. Aquí, a casa nostra, es coneixen experiències d'associacionisme educatiu basades en l'animació al carrer i en l'organització de jocs i activitats itinerants en espais oberts, com ara les places. Però, si pretenem gaudir d'una certa estabilitat i tranquil·litat, i aconseguir un cert grau d'identificació per part de la gent que ens envolta, el local és una eina imprescindible.

Si mirem de consensuar-ne les característiques idònies, hauríem de tenir en compte alguns factors. Un local hauria de servir, abans que res, perquè les persones –infants i joves, pares i mares, caps escoltes,

etc.– s’hi trobin a gust. Per aconseguir-ho ens hi hem de sentir com si fós casa nostra.

- Ubicació. La ubicació ideal és una planta baixa. Si estem en un soterrani o en un pis, hi haurà escales, i això suposarà una barrera arquitectònica per a l’accés de persones amb discapacitats físiques. En aquest cas, hauríem de prendre les mesures adients per facilitar-los-hi l’entrada
- Acolridor. Haurà de tenir unes condicions mínimes d’habitabilitat i d’higiene, sense les quals l’establiment d’una associació reconeguda jurídicament i dedicada a l’educació d’infants podria ser il·legal. Posats a demanar i, sabent que els participants seran infants, a més d’adults, seria un encert que el mobiliari i els lavabos fossin accessibles i s’adaptessin a les seves necessitats i característiques
- Espais per a cada grup i per a l’equip d’educadors. Pel que fa a l’interior, l’ideal fóra que cada grup tingués un espai propi per a les seves activitats. Quan això no és possible, s’haurà d’establir un calendari de torns, i s’hauran d’anar compartint els espais disponibles entre tots. Si cada grup té el seu racó, serà més fàcil el treball de la decoració i condicionament de l’espai. Si disposem de cadires individuals, podrem fer rotllanes, la qual cosa afavorirà el treball d’hàbits assemblearis.

Un altre espai important és la sala de l’equip d’educadors, en la qual es fan les reunions i es guarda el material necessari (llibres o dossiers d’activitats, projectes, memòries, documentació diversa, etc.)

- La sala de material. El magatzem o sala de material també és molt necessari. Ens permetrà tenir ben resguardat el material que s’utilitza per a les activitats. Una adequada distribució en gavetes, capses i lleixes, convenientment marcades, ens en facilitarà l’accés i la localització, i un inventari ben elaborat ens ajudarà a controlar si en tenim o no suficient.

Finalment, si hi ha prou lloc, podrem pensar a crear racons estables de joc o de lectura, una sala d’ordinadors o un rocòdrom, etc. Les possibilitats són infinites, però està clar que ens haurem d’adaptar a allò de què disposem i n’haurem de mantenir l’estructura bàsica.

No podem oblidar que el local o cau ens dóna unes senyes d'identitat. El local parla de nosaltres. Ens permet ser i créixer en el seu si, i ens ofereix la possibilitat d'expressar-nos. En relació amb l'espai, com més autonomia i independència tinguem, més possibilitats ens sortiran d'assajar maneres de fer i actituds de responsabilització i compromís. Tot i que el fet de comptar amb espais cedits per ajuntaments o organitzacions externes pot aportar seguretat, també sol ser un factor de coerció per al desenvolupament de les persones a l'esplai o l'agrupament. La independència física és més arriscada i més costosa econòmicament, però a la llarga resulta molt més satisfactòria.

Altres espais. Si sortim del local, veurem que hi ha molts altres espais físics que també utilitzem. Des de les cases de colònies i els terrenys d'acampada que lloguem fins als centres educatius, cívics, equipaments esportius, etc.

4.7 L'administració i l'organització tècnica

L'organització tècnica és aquell conjunt de responsabilitats que, tot i no tenir una funció directament educativa, esdevenen sovint imprescindibles per poder portar a terme d'una manera tècnica la tasca educativa. Normalment se centra aquesta organització en un òrgan, la comissió tècnica, o en uns equips de treball. Una o més persones es responsabilitzaran de cadascuna de les responsabilitats. La llista de responsabilitats dins l'organització tècnica acostuma a ser, més o menys, la següent: secretari, administrador (ambdós formen part també de l'equip d'educadors), relacions exteriors, material, manteniment local, biblioteca o centre de documentació, fotografia, comunicació o publicacions, farmaciola o salut, arxiu de sortides, ludoteca, centre de recursos, etc.

Secretaria: En principi, és una tasca que tots els esplais i agrupaments contemplen, i es refereix a la persona o persones que s'encarreguen de la correspondència, l'atenció al públic, l'arxiu, el lliurament de papers als organismes que correspongui (projectes, memòries), les actes de reunions, les fitxes dels infants i dels monitors i caps escoltes, fer omplir les fitxes d'inscripció, portar-les al dia i passar la informació als educadors.

Comptabilitat i economia: És la funció encarregada de la qüestió econòmica del centre: pressupost del curs, quotes del centre, recaptacions extraordinàries, subvencions oficials, despeses, llibre de comptes...

Biblioteca i arxiu: Serà efectuada per la persona encarregada de fer arribar als monitors i caps escoltes les revistes pedagògiques a les quals el centre està subscrit, fer propostes de compra de material bibliogràfic, seleccionar i arxivar la documentació generada internament i la que arriba de l'exterior...

Però sovint el funcionament de la comissió tècnica, a diferència de l'organització educativa, esdevé inestable, tot i que, com s'ha comentat, en molts casos, el seu bon desenvolupament és fonamental per a la bona marxa de l'esplai o l'agrupament. Per tant, primer de tot, haurem de donar resposta a qüestions com quina importància li donem a l'organització tècnica, quant temps dediquem d'una manera específica a aquestes qüestions de gestió, si tenim algun òrgan que es reuneix periòdicament per tractar aquests temes, amb quina periodicitat es fan aquestes reunions, etc.

Ahora que ens plantejem aquestes qüestions, també caldrà donar resposta a la pregunta sobre quines són les primeres necessitats de l'esplai i l'agrupament. La resposta a aquesta pregunta ens aclarirà quines són les responsabilitats que caldrà tenir molt presents per aquell curs. Caldria tenir en compte però, que hi ha una sèrie de responsabilitats que per la seva tipologia són del tot ineludibles, com són les de secretaria i administració.

Si sabem quina estructura i quin funcionament volem que tingui la nostra organització tècnica, i si sabem, a més, quines són les necessitats per a aquest curs, ens podrem plantejar posteriorment quines persones necessitem i el nivell d'implicació. I per fer-ho ens podríem preguntar quantes persones necessitem per configurar una comissió tècnica idònia; al mateix temps podem esbrinar quines responsabilitats poden prendre les persones no vinculades a l'equip d'educadors, segur que en podem trobar unes quantes.

Un cop tinguem respostes a les qüestions que es plantegen en aquest apartat i en l'anterior, podrem configurar la comissió tècnica. Tot i així

hem de tenir molt present que al principi ho veiem tot de color rosa i que després els temes es compliquen; som els que som, no fem volar coloms!

És important democratitzar tant les decisions com alguns dels treballs tècnics més pesats (a ningú no li agrada haver de revisar tot sol les tendes d'intendència!). Una bona periodicitat de reunions d'aquesta comissió tècnica hauria de permetre un bon flux de comunicació per tal de resoldre dubtes, presentar qüestions, proposar projectes i plantejar treballs a portar a terme. Caldria doncs que féssim un treball intern per respondre quins mecanismes de comunicació i presa de decisió establirem per a la comissió tècnica.

Donem un sentit pedagògic a les responsabilitats! Algunes de les responsabilitats que tenim quant a l'esplai o l'agrupament, també existeixen després pel que fa als grups que en formen part. És important fer reunions conjuntes amb els corresponents responsables per tal d'anar-los formant en la seva responsabilitat; a més, en diverses ocasions podran ajudar també a desenvolupar alguna tasca.

5. MARC ESTRATÈGIC

Ens descriu que la planificació d'una estratègia a curt, mig o llarg termini és vital per la supervivència de qualsevol organització, per mirar més enllà, per saber on volem arribar en funció de les capacitats, de la situació de l'entorn més proper. Qualsevol programació ha d'anar precedida de l'avaluació anterior, on expressarem la realitat, les mancances, etc., del que hem fet fins ara.

El marc estratègic és on ens plantegem les actuacions del centre d'esplai o agrupament escolta per un temps determinat (tres anys, un any, un trimestre, una sortida...) i establim com valorarem posteriorment si s'han assolit els objectius previstos.

La planificació d'una estratègia a llarg termini és vital per a la supervivència dels esplais i dels agrupaments, per mirar més enllà, per saber on volem arribar en funció de les nostres capacitats, de la situació del nostre entorn més proper. Cal reflectir les nostres expectatives, els nostres somnis en objectius que es puguin fer realitat, i que ens ajudin a saber "on tenim el nord" a nivell global, i ens orientin en la feina del dia a dia. Això és primordial tant per començar de zero com per trencar amb una situació que no ens agrada del tot i que pensem que és millorable. Fins i tot quan les coses van bé és convenient preveure el futur. De fet, és quan moltes vegades esdevé més important, perquè sol passar que un es confia en els bons moments de l'esplai o l'agrupament, i pot trobar-se en una situació crítica sense saber a què pot respondre.

5.1 La planificació

El concepte de planificació en el camp de l'esplai i l'escoltisme es pot definir com allò que permet de situar en el temps el que hem de fer, definir qui ho farà i quan, i preveure els mitjans necessaris per assolir-ho. La tasca de planificar és, doncs, essencial en l'esplai i l'escoltisme i serà diferent si es planifica un curs, una colònia, un campament o una excursió.

Les reunions han de ser productives. Fer-ne, tan sols, les imprescindibles. És aconsellable que tinguin un ordre del dia previ. A cada reunió hi han d'anar els que hagin d'anar-hi, no tots. Cal prendre acta de cada reunió i intentar fer-les monogràfiques. (Exemple: preparació de colònies).

Les eines

L'esplai i l'agrupament haurien de dotar-se d'eines que facilitin els procediments de planificació i programació. Exemples són: el full d'inscripció (curs, activitats, campaments, colònies). Autoritzacions. Pla d'activitats dia per dia. Pla de serveis. Full de valoració. Organització de tasques dels monitors i caps escoltes. Fulls llistat de material. Seguiment econòmic. Calendari de reunions. Fulls d'actes de reunions. Fulls de programació diària. Fitxes d'activitats... tantes fitxes com siguin necessàries per la planificació i l'avaluació de projectes, activitats i programes.

La programació

Una bona programació té dues utilitats bàsiques. Per una banda, ens permet planificar el treball de l'equip de monitors i caps escoltes, preveure les necessitats i organitzar-nos millor. Per l'altra, afavoreix la participació dels infants en la definició i la preparació de l'estratègia. En la programació dels plans triennals, dels plans anuals, dels projectes, de les activitats, etc., els marges són importants, perquè representen oportunitats per decidir, per créixer col·lectivament, per sentir-se el projecte educatiu i associatiu com a propi.

Una bona programació del curs també ens ajuda a anticipar-nos a determinades tasques: a buscar una casa o un terreny d'acampada en condicions, a distribuir les responsabilitats d'acord amb la feina que comportaran, i a cohesionar el treball de l'equip, delimitant-ne d'entrada el projecte i les responsabilitats de cadascú.

Pels grups, el fet de conèixer la programació general de l'esplai o l'agrupament representa saber el marc i els marges d'actuació de cadascun d'ells.

Una programació general consta d'un calendari d'activitats, que indica l'inici i el final del curs, les activitats extraordinàries, les festes, les sortides... D'aquesta manera, la programació de cada dissabte queda ben emmarcada i pot elaborar-se a partir de les iniciatives dels grups. Així, es combina la previsió de la feina del curs amb la flexibilitat necessària per fer possible una vida de grup rica i amb espai per la sorpresa. Si tot està previst d'entrada, els infants esdevenen simples consumidors: fan un paper que se saben de memòria. Es bo programar la feina de l'equip de la millor manera possible perquè facilita moltes coses. Però, en la programació de les activitats, els marges són importants, perquè representen oportunitats per decidir, per créixer personalment i com a grup, per sentir l'esplai o l'agrupament com a propi. En aquest cas, sí que podem parlar de l'espai dels infants.

En començar a incorporar els infants a la definició de les activitats, caldrà tenir present que els més petits no són gaire capaços d'imaginar projectes de dos o tres mesos de durada. Per començar, la primera pregunta podria ser: "¿a què juguem avui?" Amb el temps, es poden arribar a elaborar projectes que durin un any sencer, com ara la preparació d'un intercanvi internacional, un projecte d'intervenció al barri o poble...

Quan obrim espais de participació reals, són moltes i sorprenents les capacitats dels infants per proposar, organitzar-se i engegar projectes des del centre d'esplai o l'agrupament escolta. De vegades, ens fa por donar la iniciativa a la mainada perquè sol proposar coses irrealitzables. Però el que té sentit, més que limitar-nos al "això no pot ser", és ajudar els infants a veure què comporta cada proposta, quines dificultats i avantatges ofereix. D'aquesta manera, aniran aprenent a decidir amb més criteri. Així, establim una autèntica cooperació: ells aporten

les seves idees i desitjos, el seu esforç de reflexió i creixement; nosaltres, l'experiència i la seguretat que els permetrà arriscar-se a provar allò que no han fet mai. És la nostra feina treure tot el suc educatiu de les activitats que s'acordin i tenir un bon bagatge de recursos per si la iniciativa del grup s'encalla. Una opció passaria per deixar a criteri dels infants tot allò que ells puguin decidir. I, amb el temps, ens adonarem que, quan obrim espais de participació real, són moltes i sorprenents les capacitats dels infants per organitzar-se.

Per una altra banda, l'avaluació és fruit d'una necessària reflexió sobre la tasca realitzada. Aquesta és una feina bàsica, sense la qual no es pot avançar en el treball, mantenir el nivell dels plantejaments i la il·lusió inicials. Hem de fer valoració dels nostres projectes i activitats per tal de no oblidar-nos dels nostres plans originaris. Per una bona avaluació, cal una observació sistemàtica (per projectes, per àmbits, per activitats, anualment, triennalment, etc.) a través de pautes i un esquema clar. Aquestes dades i les impressions personals de les experiències i conflictes viscuts són les úniques que ens poden permetre veure les causes de l'èxit o del fracàs en les intervencions que s'han dut a terme.

Cal documentar el desenvolupament d'activitats, projectes, dinamitzacions d'àmbits, etc., la valoració del grup de treball, la participació, els conflictes, els resultats, les dificultats, els canvis, els comentaris, la relació entre el producte final i els objectius inicials, etc., per tal d'estar en condicions de fer una adequada valoració del nostre treball associatiu.

El pla triennal

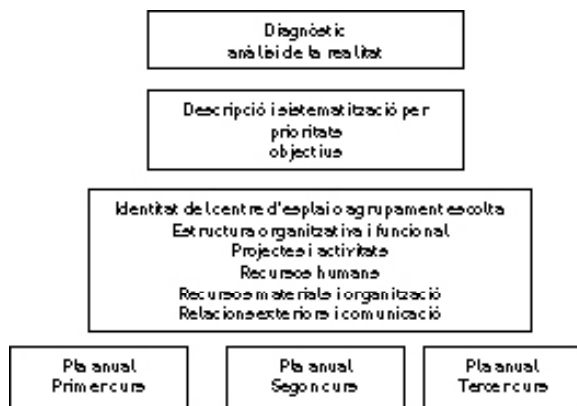
És molt recomanable que l'esplai o l'agrupament confeccioni un pla estratègic per un temps determinat amb objectius i propostes globals. És la planificació a llarg termini de la manera com volem posar en marxa o desenvolupar de forma continuada el projecte educatiu de l'esplai o l'agrupament partint d'una realitat determinada. Dins de la planificació a llarg termini, la promoció i les relacions exteriors de l'esplai o l'agrupament són vitals per tal d'assegurar la continuïtat del projecte.

El pla triennal de l'esplai i de l'agrupament hauria de ser: possible, progressiu, logístic, adaptat, delimitat, estructurat, coordinat, avaluable, anivellador de possibles disfuncions, temporalitzat per dur a terme uns

objectius operatius seleccionats.

Els plans anuals desenvoluparan aquests camps tenint en compte la valoració del curs anterior i els objectius plantejats al pla triennal.

El pla anual



Marca les línies d'actuació generals per un curs. Està elaborat d'acord a la Memòria de l'anterior pla i valorat i aprovat finalment per l'Assemblea d'esplai o d'agrupament. El document està compostat per:

- Programa general proposat per l'equip d'educadors
- Programa dels grups que inclouen la dinamització de grups: periodicitat de reunions, coordinació, mecanismes de comunicació, prioritització d'objectius, etc.
- Projectes que inclou en cadascun d'ells la descripció del projecte, activitats, temporalització i implicació transversal dels grups, equips de treball, etc.
- Calendari operatiu del curs (reunions i activitats)
- Equips de persones (concreció de responsabilitats d'educadors, temes tècnics, de representació, de suport a projectes, de col·laboració puntual...)
- Pressupost econòmic per a l'any

Elaborant estratègies de forma participativa

És molt important que no només siguin els educadors qui elaborin el Pla, sinó que també prenguin part del procés altres col·laboradors i col·laboradores en la gestió i infraestructura.

A partir d'un guió en forma de proposta inicial fet per l'equip d'educadors, l'esplai o l'agrupament amb totes aquelles persones que vulguin participar en la confecció del pla triennal s'inicia un procés de redacció definitiva del pla amb els objectius següents:

- Reflexionar (tots els que han de sentir-se directament compromesos amb l'esplai o l'agrupament) sobre el que es vol de cadascú
- Buscar conjuntament causes i solucions a les deficiències que es detecten
- Coresponsabilitzar educadors i col·laboradors en l'execució de les tasques de millora
- Preveure o detectar els recursos de tot tipus que es necessiten
- Establir un calendari d'execució
- Realitzar un seguiment i una avaluació objectiva de l'esplai o l'agrupament a partir dels aspectes recollits al pla

Entre les moltes possibilitats que tenim per fer un pla triennal que ens permeti encertar les estratègies de futur podem fer un treball d'investigació amb l'entorn més proper: esbrinar els nivells de "popularitat" del nostre esplai o agrupament, sabent quin tipus de participants tenim, conèixer l'opinió de mares i pares, col·laboradors... quina repercussió tenen els projectes i les activitats...

Un cop confeccionat el pla triennal, abans de començar el curs on es posa en marxa, cal fer-lo arribar a totes les famílies i presentar-lo a l'Assemblea de començament del curs amb l'objectiu que es pugui aprofundir en els continguts. Un cop aprovat es pot fer una petita edició per tal que esdevingui una eina de comunicació i presentació de l'esplai o l'agrupament. Així es podria enviar a les institucions o altres associacions per donar a conèixer quines seran les grans línies d'actuació per als propers anys. A mesura que fem arribar el nostre projecte educatiu i associatiu a més persones i organitzacions, més a prop estarem del nostre objectiu.

5.2 L'avaluació

Com s'ha dit en l'apartat 3.6, l'avaluació és un procés fonamental dins la nostra acció. Ens permet prendre consciència del grau d'acompliment dels objectius per poder actuar en conseqüència en el futur. Així l'avaluació permet a l'esplai o l'agrupament reflexionar sobre les seves actuacions, amb un esperit crític, permetent-li millorar la seva actitud i superar les seves limitacions.

Memòria del pla triennal

Avalua les línies d'actuació generals dels tres anys anteriors. Està proposat i elaborat per l'equip d'educadors d'acord al pla triennal inicial i valorat i aprovat finalment per l'Assemblea d'esplai o agrupament. Dóna peu a la formulació del següent pla triennal.

Memòria anual

Concreta l'avaluació de les línies d'actuació general d'un curs. El document podria estar compostat per:

- Memòria general proposada per l'equip d'educadors
- Memòria dels grups que inclouen la valoració de grups: informe de reunions, avaluació de la coordinació, dels mecanismes de comunicació, l'avaluació d'objectius, etc.
- Projectes que inclou en cadascun d'ells la valoració del projecte, activitats, temporalització i implicació transversal dels grups, equips de treballs, etc.
- Informe d'activitats del curs (reunions i activitats)
- Equips de persones (valoració de responsabilitats d'educadors, de temes tècnics, de representació, de suport a projectes, de col·laboració puntual...)
- Balanç econòmic per a l'any

5.3 Reflexions entorn a les estratègies de creixement

Sovint ens obsessionem sobre com aconseguir captar l'atenció de la gent del barri o poble i pensem que hem de fer grans campanyes anunciant l'esplai o l'agrupament, tenir uns bons materials de promoció, donar-nos a conèixer, oferir imatge... i tot això és important, però si volem créixer i que les persones que vinguin estiguin convençudes i no marxin desenganyades, és fonamental oferir un ventall de propostes amb una coherència ideològica i pedagògica. No podem quedar-nos en vendre una imatge que pot quedar només en l'aspecte superficial. El nostre objectiu és educar a partir de l'ideari laic i progressista, i és educant com hem de créixer numèricament.

La importància dels objectius

Moltes vegades ens costa parar-nos i detallar els objectius de les activitats que farem. Anem directament a les activitats perquè tenim pressa i pensem que no és indispensable fer el pas dels objectius, o en tot cas, es defineixen una vegada ja tenim organitzada l'activitat. Per arribar a una bona qualitat en allò que fem, cal planificació. És indispensable que tinguem clar què és el que volem aconseguir i com volem fer-ho per arribar-hi. Si tots tenim clars els objectius, en qualsevol moment podem actuar d'acord amb ells, i les activitats s'ompliran de contingut. Tot ha de seguir una coherència, una línia de continuïtat que no aporti contradiccions en els resultats. Si en tot moment els monitors i caps escoltes tenen clara la línia general, podran ser conseqüents en tot moment. A més el fet de definir els objectius assegura una reflexió d'intencions sobre el que es pretén, i són una eina important per valorar els resultats de l'activitat.

Activitats atractives

Unes activitats basades en uns objectius, ben planificades, preparades i desenvolupades, atractives i adequades a les persones a qui van dirigits i realitzades amb implicació i il·lusió, ens portaran a una bona avaluació, una sensació de satisfacció per l'esforç, un entusiasme i enriquiment de les persones que hi han participat.

Cal que valorem molt més aquest punt. No tots, però hi ha pares i mares que tenen en compte l'aportació educativa dels seus fills i filles.

Si veuen que les activitats que fan són interessants, formatives i responen a uns valors i als principis definits com a esplai o agrupament, tindran més confiança en els educadors i en la feina que es fa a l'esplai o l'agrupament. A més, els infants també respondran de forma més positiva; si l'activitat estava centrada en un tema del seu interès, o s'ha adaptat per fer-la propera a ells, i se'ls ha fet viure de forma activa i tenint en compte la seva manera de fer, segur que els agrada. Si aquesta és la línia que segueix tot el que es fa a l'esplai o a l'agrupament, tindran clar on volen destinar les seves hores de temps lliure.

Hem d'estar formats i preparats pels reptes que ens plantegen els canvis socials que ens envolten, i contemplar aquesta realitat a l'hora de preparar la programació. També hem de tenir certs coneixements sobre planificació, organització, pedagogia, etc. Però el que hem de tenir clar és que per desenvolupar unes activitats de qualitat, és a dir, que requereixen un esforç més gran de reflexió, de planificació, de preparació i de participació, cal que els monitors i els caps escoltes tinguin interès que surtin bé i il·lusió per treballar.

Està clar que si una activitat surt bé, pot haver suposat un esforç important pels monitors i caps escoltes, però també la recompensa d'haver arribat als infants i haver pogut treballar amb èxit allò que estava marcat reforça l'ànim per seguir en aquesta dinàmica. És segur que si els infants s'ho passen bé quan venen a l'esplai o a l'agrupament, i els pares i mares detecten el bon nivell educatiu del que es fa, començaran a venir espontàniament amics i amigues dels infants, veïns, companys de classe, cosins... i l'esplai o l'agrupament anirà adquirint un prestigi al barri o poble i una imatge de seriositat que és molt important.

Tenint en compte la realitat de l'entorn

En les nostres programacions hi ha la base de l'esplai o l'escoltisme, com a mètode educatiu i com a sistema de fer les coses. Però cal saber veure que el mètode que tenim ens permet agafar els punts importants i traslladar-los al context actual.

De la mateixa manera que es fa d'una manera o altra esplai o escoltisme a gairebé tot el món, essent realitats absolutament diferents d'un lloc a un altre, cal que entenguem que podem donar-li el nostre punt de vista, segons el nostre entorn i els nostres temps. Les societats canvien

i evolucionen, i les persones també. I els infants també són diferents que nosaltres quan érem petits.

Hem de saber veure tot això i no desvincular l'esplai o l'agrupament de la societat. Cal que les nostres activitats reflecteixin el que ens envolta: diversitat, noves tecnologies, educació sexual, informació sobre drogues, globalització,... són temes que també han de tenir el seu moment a l'esplai o l'agrupament, i cal que els educadors tinguin aquest esperit d'actualitat, de saber recollir aquestes visions i integrar-les en els programes.

Per educar, ens eduquem

Un altre aspecte important que cal tenir molt en compte a l'hora de realitzar una acció educativa de qualitat és que els monitors i caps escoltes disposin d'una bona formació. Aquest és un element clau si el que es pretén és que esdevinguin transmissors de valors i actituds, així com de coneixements i experiències.

Però, de quin tipus de formació es parla?. La formació de monitor/a i director/a d'educació en el lleure són els dos tipus de formació imprescindible i fins tot obligatòria per a educadors i educadores per desenvolupar activitats en el temps de lleure infantil i juvenil. Aquesta formació proporciona als monitors i els caps escoltes la base i els recursos necessaris per poder realitzar una bona tasca educativa.

La formació de monitors i caps escoltes no s'acaba obtenint el títol de director/a o de monitor/a. Des dels equips d'educadors s'ha d'apostar per una formació permanent i continuada de l'educador, és a dir, una formació que li permeti créixer com a persona, així com enriquir-se de nous coneixements. Aquest tipus de formació es troba en monogràfics o cursos d'especialització, en xerrades, en taules rodones... que aprofundeixen sobre diferents àmbits de la tasca d'un educador: la gestió d'una associació, les dinàmiques de grups, com aconseguir recursos i obtenir subvencions, com funcionen les assegurances i què és la responsabilitat civil, com treballar la defensa del planeta terra, l'educació per al desenvolupament...

L'associacionisme educatiu està cada cop està més reconegut en el món educatiu de l'educació formal i és considerat com un complement necessari de la formació escolar obligatòria de l'infant i el jove. Com

a conseqüència d'això, els monitors i caps escoltes necessiten una formació permanent i continuada que els permeti estar al dia de les noves eines i tendències pedagògiques i dels nous recursos didàctics per tal de no estancar-se i quedar desfasats de la realitat actual i els nous reptes. Els monitors i caps escoltes han d'estar al cas de tot el que els envolta, sinó corren el risc de quedar-se aïllats de la societat i de transmetre una educació caduca.

És per això que creiem que l'educació dels monitors i caps escoltes ha de ser continuada i especialitzada. Apostar per una formació continuada, que s'engresqui amb la idea de formar-se, serà un exemple enriquidor i motivador pels infants i provocarà que s'interessin per l'educació des d'una nova vessant, l'educació per créixer com a persones i no per ser obligatòria.

5.4 Conclusions

Tot i que el pas individual per l'esplai o l'agrupament pugui ser més o menys llarg en el temps, cal establir els mitjans perquè sigui efectiu, coherent i planificat. Tant pels infants com pels educadors, i extensivament, per a la resta de les persones que formen part del projecte educatiu i associatiu, el fet d'haver participat en l'esplai o l'agrupament ha de ser motiu suficient per adoptar una determinada manera de viure i de veure el món; ha de deixar prou empremta perquè puguem reconèixer en tots nosaltres un determinat estil de fer i actuar.

Això no s'aconsegueix sense un esforç de planificació i organització que tingui en compte els criteris que regeixen la nostra tasca educativa en el temps lliure. Hem d'estructurar un procés gradual i adaptat als infants i a la manera de fer de l'esplai o l'agrupament, i hem de donar resposta a les seves necessitats i inquietuds perquè puguin arribar a ser persones lliures, creatives i autosuficients.

L'establiment d'un procés estratègic i global de l'esplai o l'agrupament, que abasti uns quants anys, que cerqui resultats a llarg termini i que tingui en compte el procés de creixement i maduració dels infants, des que arriben a l'esplai o l'agrupament fins que, ja com a adults, decideixen què fan del seu temps lliure, ens atorgarà un paper social rellevant.

El fet de treballar des d'aquesta perspectiva àmplia i global, tenint en compte que cada cert temps cal avaluar el projecte educatiu i associatiu i tots els condicionaments que afectaran la nostra acció educativa, tant pel que fa als participants com als espais de treball, àmbit social, recursos, etc., ens convertirà en una autèntica alternativa educativa, potent i real, adaptada a la realitat present i capaç de reorganitzar-se d'acord amb les necessitats i expectatives que es creïn a cada moment.

6. I QUIN PAPER JUGUEN ESPLAC I ACCIÓ ESCOLTA

Esplais Catalans i Acció Escolta de Catalunya constitueixen les dues federacions catalanes d'associacionisme educatiu laic i progressista. Formen part del Moviment Laic i Progressista, un ampli ventall d'iniciatives en favor de la felicitat i la llibertat de les persones.

La seva finalitat principal és oferir eines i recursos als quals difícilment un centre d'esplai o un agrupament escolta arribaria per si sol, a banda de ser un punt d'intercanvi i participació per a l'enriquiment i el referent en la profunda renovació pedagògica.

La voluntat de les federacions és la de treballar per la renovació profunda dels projectes educatius dels esplais i agrupaments fins convertir-los en autèntics espais dels infants i joves. L'objectiu és potenciar la transformació cap a una societat més justa i igualitària, que es vertebrï al voltant de les persones.

Un ideari en comú

El Moviment Laic i Progressista basa la seva actuació en un ideari comú. Encara que cada organització manté la seva independència, existeix un nexe d'unió que és l'ideari del moviment, basat en uns valors, l'humanisme i la llibertat, sobre els quals es fonamenta la laïcitat i el progrés, els dos termes que s'utilitzen com a bandera.

Una proposta educativa

Les dues federacions, a través dels espais de treball pedagògics i la participació dels educadors i educadores que formen els esplais i els agrupaments elaboren i renoven constantment la proposta educativa respectiva. Els espais d'intercanvi pedagògic són llocs immillorables de

relació i enriquiment, en tant que fomenten el debat i la construcció progressiva de la proposta educativa i de les seves metodologies, eines amb les quals els grups treballen per tal d'assolir els objectius educatius.

Els recursos i els serveis associatius a l'abast de tothom

Els serveis són molt importants per als espais i els agrupaments. L'edició de documentació, la tramitació de gestions, l'assessorament... són serveis que donen suport a l'acció quotidiana educativa dels espais i els agrupaments.

L'intercanvi de realitats, un punt de trobada

Les activitats i els projectes associatius són un punt de trobada i d'intercanvi, la possibilitat de poder participar en activitats compartint experiències amb altres espais i agrupaments. La qualitat educativa dels espais i els agrupaments passa per enriquir-se aprenent de les bones experiències dels altres.

La dimensió internacional de l'educació infantil i juvenil

L'associacionisme educatiu és una realitat d'abast mundial. Aquest fet possibilita poder realitzar intercanvis internacionals, participar en projectes de cooperació i tot això en el moment actual en què el contacte amb l'entorn proper i llunyà és imprescindible per fomentar la convivència, la tolerància i el respecte mutu. L'associacionisme educatiu laic i progressista forma part d'organitzacions internacionals, Esplac de la FIEEA (Federació Internacional per als Intercanvis d'Infants i Adolescents) i IFM (Moviment Internacional dels Falcons) i Acció Escolta de la WOSM (Organització Mundial del Moviment Escolta).

La formació continuada, vital per la renovació pedagògica

Els espais i els agrupaments viuen realitats diferents. El fet d'estar associats ens permet veure altres realitats, altres maneres de fer, el debat sobre qual-sevol qüestió esdevé més ric i plural. L'experiència d'una passa als altres i a més es té més presència al món educatiu a l'hora de sol·licitar formació específica. L'associacionisme educatiu laic i progressista s'ha dotat de l'Escola Lliure El Sol com a instrument de formació continuada i permanent.

Quan la gestió supera el compromís voluntari

La gestió tècnica i administrativa supera sovint als esplais i agrupaments. És en aquest moment quan les dues federacions assumeixen part d'aquesta gestió i permet que la qualitat educativa no es vegi minvada pel fet d'haver de dividir esforços. A més a més, l'associacionisme educatiu laic i progressista compta amb la cooperativa Entorn, una eina empresarial al servei d'esplais i agrupaments i, per tant, del compromís voluntari.

La interlocució amb l'Administració i la participació social

La suma de veus i esforços per uns mateixos objectius ens serà molt útil a l'hora d'aconseguir la complicitat de l'Administració pública en la nostra tasca educativa i una millor interrelació amb la societat civil.

Recolzament econòmic

Les associacions ofereixen la possibilitat d'accedir a ajuts i subvencions de l'Administració pública i d'altres ens privats, gràcies a ser més, poder fer projectes més importants i, per tant, tenir més presència a l'entorn. Els esforços comuns són vitals per tal de poder aconseguir més recursos econòmics. L'esponsorització i el patrocini privat és molt més fàcil si l'abast del projecte va dirigit a molta gent.

7. GLOSSARI

A

Acció Escolta de Catalunya. Constitueix una proposta d'educació en la llibertat des de l'Escoltisme; una escola de ciutadans actius, democràtica, oberta, progressista i catalana. Té la finalitat de contribuir a l'autoformació de ciutadans lliures, compromesos, coherents i oberts disposats a transformar la societat i construir un món millor i més just.

Activitats. Són un mitjà educatiu que contribueix a l'assoliment dels objectius educatius d'una manera indirecta i progressiva. Infants i joves aprenen a través de les experiències que obtenen a través de les activitats.

Agrupament escolta. És la base de l'organització escolta i és el lloc on l'infant o jove realitza la seva acció educativa, el seu marc de referència. Pretén ser una aportació a l'educació per la convivència, infants i joves són al centre de la proposta.

Àrees educatives. La nostra acció educativa es fonamenta en les anomenades àrees de desenvolupament o de creixement que fan referència als vessants que caldria atendre en el subjecte per tal de preservar el caràcter integral de la formació de l'infant.

Assemblees. A cada grup existeixen espais que garanteixen l'establiment d'una estructura fidel als principis democràtics de participació i decisió. No és res més que parlar d'una reunió del grup, amb més o menys ambientació on infants són els protagonistes.

Associació de Casals i Grups de Joves de Catalunya. Neix amb l'objectiu d'agrupar les realitats que treballen per un projecte pedagògic i ideològic comú i es defineixen com una associació laica i progressista. Promociona, fomenta i coordina iniciatives i projectes juvenils basats en l'autogestió i la democràcia participativa dels joves. Serveix d'espai comú de reflexió i d'intercanvi d'experiències i recursos entre centres i persones implicades en projectes juvenils. Forma part del Moviment Laic i Progressista.

Associacionisme educatiu. Model d'educació que garanteix la participació dels joves que en són membres en els processos de presa de decisió mitjançant estructures democràtiques; fa una aportació social de qualitat en l'educació i formació d'infants i joves, com expressió d'una voluntat explícita de servei i participació en la construcció del país; i no es persegueix

cap mena de finalitat lucrativa, ni de caire individual, ni com a col·lectiu.

Autogestió. Vol dir autonomia, responsabilitat, compromís, reflexió-acció, autoco-neixement, coneixement dels altres, coordinació, etc. És mètode i fita alhora perquè pretén que les persones sàpiguin fer les coses per si mateixes, a través de la pràctica, equivocant-se i rectificant.

Avaluació. És un procés fonamental dins l'acció educativa. Ens permet prendre consciència del grau d'acompliment dels objectius educatius per poder actuar en conseqüència en el futur. Per avaluar és primordial que s'hagin fixat objectius i que constin per escrit. Si no hi ha objectius, no es podrà fer, i si no estan escrits, l'avaluació serà ambigua, ja que cadascú pot entendre les coses de manera diferent del que s'esperava.

B

Baden-Powell, Robert. Autor de referència. Militar nascut a Londres que després de patir la cruentor de la guerra va dedicar la resta de la seva vida a l'educació d'infants i joves. La seva proposta educativa es va basar en l'assumpció d'un codi ètic que estava fonamentat en el valor del deure i del servei tenint com a objectiu final la felicitat dels joves i la seva integració a la societat.

Branques. Una Branca és formada pel conjunt de caps escoltes d'una mateixa unitat més els caps de Branca. Això vol dir que les Branques no són només les reunions que s'efectuen sota el mateix nom, també són una manera d'organitzar-nos a Acció Escolta de Catalunya, de relacionar-se i de treballar. Aquesta manera d'organitzar-se possibilita varies qüestions que es poden englobar en tres grans blocs: formació, comunicació i seguiment.

Brownsea. Baden-Powell va reunir l'estiu de 1907 una vintena de nois de diversa

procedència social en un campament a l'Illa de Brownsea. Va ser el naixement de l'scouting. I per tant, de l'associacionisme educatiu i l'educació popular.

C

Campanya Tots fem l'estiu. L'estiu és el moment en què els infants gaudeixen d'una gran quantitat de temps lliure i en el qual els centres d'esplai desenvolupen les activitats que conclouen el curs. Esplac facilita la realització d'aquestes activitats i les emmarca dins d'una campanya global.

Canvi social. L'educació ha de ser l'eix vertebrador de qualsevol proposta de canvi social. Els obstacles per la millora de la societat es troben en els valors i en les actituds que es deriven d'aquesta proposta. És per aquesta raó que la tasca de l'educació popular esdevé una eina imprescindible.

Cap escolta. Treballem en l'autoformació d'infants i joves, recolzada per persones voluntàries formades com a educadors. Les persones que decidim utilitzar el nostre temps lliure per fer activitats escoltes formem part de l'avantguarda d'un procés de progrés social que qüestionem una societat individualista i consumista, en la qual els diners i el poder són molt més importants que no pas els drets de les persones. El cap escolta es compromet i participa en el progrés social mitjançant la seva tasca educativa de forma gratuïta.

Casal de joves. És un projecte juvenil que compromet amb la societat, aglutina les inquietuds dels joves, que es mobilitzen per trobar un espai comú d'intercanvi d'experiències i un projecte que els permet realitzar-se com a persones.

Catalana. Fonament del projecte educatiu d'Esplais Catalans i d'Acció Escolta de Catalunya que es basa en l'educació en un sentiment de pertinença racional a Catalunya no essencialista, respectuós amb

les idees individuals, compatible amb una visió oberta en un context internacional.

Centred'esplai. És la base de l'organització d'Esplais Catalans i és el lloc on l'infant realitza la seva acció educativa, el seu marc de referència. Pretén ser una aportació a l'educació per a la convivència; infants i joves són al centre de la proposta.

Ciudadania, educació per la. Eix transversal que té per objectiu educar en la importància de la implicació i la participació ciutadana en la vida pública, per fer front a la indiferència i la desmobilització. La transmissió dels valors de la responsabilitat ciutadana i de la participació cívica esdevé essencial.

Consell d'agrupament. És l'òrgan de govern de l'agrupament escolta i és l'encarregat de coordinar els programes i projectes específics de l'organització determinats a l'Assemblea d'agrupament, el màxim òrgan de gestió i decisió i que es reuneix amb l'objectiu de prendre decisions importants que afecten la globalitat de l'organització.

Consell de la joventut. Veure plataformes territorials de joventut.

Cooperació. És l'ONG per al desenvolupament laic i progressista i té com a objectiu prendre part en la construcció d'un model de desenvolupament sostenible, participatiu i capaç de contribuir a la pau i la democràcia per a les persones i els pobles. Per això fa accions de sensibilització i educació i coopera amb altres organitzacions dels països més pobres.

D

Democràtica. Fonament del Projecte educatiu d'Esplais Catalans i Acció Escolta de Catalunya que es basa en preveure la participació en la decisió de les línies prioritàries de compromís i en l'elecció dels responsables, amb mecanismes i espais de

control i avaluació que permeten garantir una bona gestió i un aprenentatge constant. El repartiment de responsabilitats es basa en l'experiència, la motivació i la capacitat de les persones que s'hi volen implicar.

Diada del Pensament Escolta. Aprofitant la commemoració del naixement de Robert Baden-Powell, es crea un espai per a la reflexió entorn al present i el futur de l'escoltisme com a proposta d'associacionisme educatiu laic i progressista.

Dirigents laics i progressistes. Totes les persones que configuren els equips associatius de les organitzacions del Moviment Laic i Progressista i que fan possible el projecte associatiu respectiu i es coordinen amb altres.

E

Educació. Entesa com l'aprenentatge en tots els àmbits i al llarg de tota la vida. La UNESCO reconeix tres tipus d'educació: l'educació formal, és a dir la pròpia del sistema reglat d'ensenyament; l'educació informal, que consisteix en l'adquisició d'actituds, valors, aptituds i coneixements a través de la família, els amics i companys, els mitjans de comunicació o a través de qualsevol altre factor de l'entorn de l'individu; i per últim, l'educació no formal, que és l'activitat organitzada amb finalitats educatives fora del sistema oficial, i que està encarada a oferir uns objectius d'aprenentatge determinats a un públic concret.

Educar en la llibertat. De manera coordinada amb els altres agents educatius, l'escola i la família, reforcem en els infants i joves uns valors bàsics amb l'objectiu de facilitar-los mitjans perquè aprenguin a ser feliços. Aportem eines per desenvolupar el sentit crític que els ajudi a construir el seu propi sistema de valors.

Eines d'identificació escoltes. Són una eina pedagògica. Són un instrument

extraordinàriament útil que permet transmetre continguts i valors: el concepte de germanor escolta mundial, el progrés personal, l'eliminació de barreres socials, ètniques, religioses, etc., la valoració de cadascú pel que és i no pel que té, el compromís, la responsabilitat de representar més de 30 milions d'escoltes d'arreu del món.

Eines educatives. Són tots els recursos, instruments, sistemes, amb què comptem els educadors per aconseguir els objectius educatius. És tot allò que es posa en joc per assolir el que es pretén. Per això s'anomenen mitjans. Considerem cinc mitjans bàsics: les activitats, la vida quotidiana, el paper del cap escolta, l'organització i l'estructura educatives (el grup) i la infraestructura i gestió.

Eixos transversals. Són aspectes remarcables de la societat que també formen part de la proposta educativa però no queden explícitament recollits ens els objectius educatius de les àrees de desenvolupament o creixement.

Escola Lliure El Sol. Constitueix l'eina de formació del Moviment Laic i Progressista. Té com a lemes d'actuació la laïcitat i el progrés. Per això volem que sigui plural, radical, de qualitat i independent.

Escola Moderna de Barcelona. Constitueix l'experiència de Francesc Ferrer i Guàrdia a partir de la qual va passar de la reflexió sobre l'educació a l'acció educativa, on s'aplicaven els principis defensats des dels sectors més progressistes del moment.

Escoltisme. Proposta d'associacionisme educatiu que té com a missió contribuir a l'educació de joves, a través d'un sistema de valors basat en la Llei i la Promesa escolta, per tal de participar en la construcció d'un món millor on les persones es realitzin com a individus i juguin un paper constructiu en la societat.

Escoltisme especialitzat. Continua sent escoltisme en tant que està fet amb les

mateixes bases metodològiques sobre les quals s'estableix tota la proposta educativa escolta. La diferència es troba en què opta per un eix temàtic que ajuda a dur a terme les activitats, treballar uns determinats continguts, gaudir d'una ambientació i entrar en una xarxa de contactes propis.

Educació popular. Proposta d'educació que persegueix el Moviment Laic i Progressista a través de les seves iniciatives d'associacionisme educatiu: Acció Escolta de Catalunya i Esplais Catalans. Així com l'Associació de Casals i Grups de Joves de Catalunya, en el seu sentit més ampli.

Entorn, sccl. És la cooperativa de serveis socioeducatius que gestiona des de l'economia social projectes i equipaments. És una eina del Moviment Laic i Progressista que complementa la tasca de compromís voluntari realitzada des de les organitzacions d'educació popular.

Equip d'educadors de centre. És l'òrgan de govern del centre d'esplai i és l'encarregat de coordinar els programes i projectes específics de l'entitat determinats a l'Assemblea de Centre, el màxim òrgan de gestió i decisió i que es reuneix amb l'objectiu de prendre decisions importants que afecten la globalitat de l'organització.

Esplai. Una forma d'associacionisme educatiu, que basa el seu treball en l'assoliment d'uns objectius que alhora són la via d'apropament a uns valors, uns ideals, uns somnis que definiran el projecte educatiu, la seva metodologia de treball i la seva forma d'organitzar-se. Es basa en els principis de democràcia, participació i gratuïtat de la tasca d'educadors anomenats monitors.

Esplais Catalans. És una associació catalana d'educació en el temps lliure per a infants i joves. Es defineix com una organització laica, progressista, independent i catalana. Forma part del Moviment Laic i Progressista.

Estatuts. El dret a associar-se forma part dels drets humans fonamentals. És per això que el fet de constituir-nos com associació és important, perquè implica un posicionament polític, i un compromís social a favor de la democràcia. L'associació de persones o col·lectius per tirar endavant uns interessos comuns demostra que podem fer coses amb llibertat, sense necessitat de la tutela d'institucions. Evidència la maduresa de les persones i els col·lectius d'escollir el seu camí lliurement.

Estil educatiu. Som un model no només en allò que fem i diem, sinó que també donem exemple amb l'actitud: amb la manera de treballar, d'actuar, i amb les estratègies que fem servir per aconseguir els objectius proposats. Si en som conscients, desenvoluparem una actitud de comprensió i de respecte que ens ajudarà a posar-nos en el lloc de l'altre i a tenir en compte els seus punts de vista. El propi aprenentatge a través de l'experiència és un dels aspectes rellevants de la nostra identitat laica i progressista.

F

Federació ASDE. Acció Escolta de Catalunya s'agermana amb les associacions escoltes de la resta de l'Estat i manté un lligam de col·laboració, d'intercanvi i participació a través d'aquesta estructura federal.

Federació Catalana d'Escoltisme i Guiatge (FCEG). És l'estructura que reuneix tot l'Escoltisme català. Els objectius principals són sumar i unir els esforços de reconeixement de l'Escoltisme a Catalunya i fer plataforma de representació davant les organitzacions escoltes a l'àmbit internacional.

Federació Internacional pels Intercanvis d'Infants i d'Adolescents (FIEEA). Trobar-se per conèixer's, dialogar per entendre, viure junts per apreciar-se, aquest és el projecte de la FIEEA, en la diversitat i la riquesa de les persones, dels grups, de les

organitzacions, dels països. Comprén 18 països europeus i africans.

Ferrer i Guàrdia, Francesc. Autor de referència de l'associacionisme educatiu laic i progressista. Va passar de la reflexió sobre l'educació a l'acció educativa i va obrir l'Escola Moderna de Barcelona, on s'aplicaven els principis defensats des dels sectors més progressistes del moment.

Fraternitat universal. La podem definir amb dos grans termes: obertura i dimensió internacional. Sí bé és cert que la primera la podem treballar sense la segona, no es pot fer al revés. L'obertura és l'actitud que ens permet conèixer allò que passa al nostre entorn i ensenyar què fem a l'esplai o l'agrupament i com ho fem.

Formació. Per portar a terme la nostra pràctica educativa intentem aprofitar allò que ens envolta i les oportunitats a espais de formació, intercanvi o participació per aprendre'n i per facilitar l'aprenentatge a d'altres. Per educar ens eduquem.

Fundació Ferrer i Guàrdia. Constitueix l'eina de reflexió i estudi del Moviment Laic i Progressista. Té per objectius l'estudi i la investigació sobre els temes que afecten la joventut; la renovació de l'ensenyament i, especialment, la promoció de l'escola pública; la defensa universal dels drets humans i la contribució a l'establiment d'una societat més justa i al progrés de la humanitat.

Fundació Terra. És un instrument social per estendre el missatge que totes les persones podem i hem de fer petites coses per contribuir a salvaguardar el medi ambient. És una organització membre del Moviment Laic i Progressista.

G

Gestió econòmica. Entenem la gestió econòmica com un mitjà educatiu a partir del qual podem posar en pràctica valors que es deriven de la nostra opció ideològi-

ca i pedagògica de progressisme (la participació, la transparència, l'austeritat, etc.).

Grup. Constitueix l'essència de l'organització metodològica bàsica d'un centre d'esplai i d'un agrupament escolta. Està subdividit en funció de l'edat dels infants. És aquell espai on l'infant es pot desenvolupar, compartir i aprendre amb el seu grup d'iguals (es tracta d'un grup d'infants d'edats similars). A l'escoltisme s'anomenen unitats.

I

IFM-SEI (Moviment internacional dels falcons). Organització mundial formada per 55 membres que s'estructura en cinc regions: Europa, Àsia, Amèrica llatina, Àfrica, Mitjà Orient, que treballa en benefici dels infants i dels joves. Organitzen campanyes, per exemple contra el treball infantil, seminaris, cursos de formació, campaments i altres activitats educatives.

Igualtat d'oportunitats, educació per la. Eix transversal que té com a objectiu educar en el respecte i la justícia social, en la integració social, en la no discriminació de persones o col·lectius determinats, en la defensa d'una societat més justa amb tots els seus individus.

J

Joc. És la tècnica que permet a l'infant o jove desenvolupar rols, descobrir regles, associar-se amb altres, assumir responsabilitats, posar a prova les seves forces, gaudir dels triomfs i acceptar les derrotes, avaluar encerts i errades, etc. El joc esdevé essencial en els grups composts per infants i molt important en la resta de grups. L'infant o jove utilitza el joc com a eina de relació amb els altres, amb un mateix, amb l'entorn i de desenvolupament d'habilitats (intel·lectuals, físiques, emocionals, etc.).

L

Laïcitat. Fonament del Projecte educatiu d'Esplais Catalans i d'Acció Escolta de Catalunya que es basa en la llibertat com l'única garantia d'una veritable vida espiritual pròpia. Infants i joves han de superar el marc comunitari que es dona per preestablert, en la recerca dels propis criteris, fomentant la no submissió a d'altres imposats per l'entorn (família, escola o amics). Promovem eines per a la percepció de la vida interior, incentivant tot allò que afavoreixi una concepció lliure, rica i diversa. La nostra proposta no està lligada a cap ideologia religiosa.

Lliure pensament. És un mètode per a la lliure recerca de veritats relatives, mitjançant l'aproximació crítica a la realitat, el diàleg i la discussió. És un mètode per a l'afirmació de la llibertat de pensament, de consciència i d'opinió que fan possible la comprensió entre les diferents recerques individuals.

Local. És l'expressió física de l'esplai i l'agrupament. Serveix com a punt de referència i com a marc d'identificació per a les persones que hi van i li donen vida dia rere dia. Pretenem gaudir d'una certa estabilitat i tranquil·litat, i aconseguir un cert grau d'identificació per part de la gent que ens envolta, el local és una eina imprescindible. A l'escoltisme es coneix com el cau

M

Mètode escolta. Es defineix com un sistema educatiu basat en sis aspectes: compromès; on es descobreix a través de l'acció; democràtic i participatiu; programes educatius progressius, innovadors i engrescadors; on s'inicia l'infant o jove en la implicació social; en contacte amb la natura; amb un repte per cadascú. I a més a més, una proposta educativa d'implicació planetària.

Mètode del projecte. Permet a infants o joves idear, escollir, planificar, dur a terme, avaluar i celebrar una gran activitat junt amb els seus educadors. Propicia, d'una manera molt significativa, l'autoformació dels infants i joves, permetent l'assoliment de nombrosos objectius educatius. L'aplicació d'aquesta tècnica de projectes varia molt entre les diferents etapes educatives, per tant, caldria tenir molt present quin rol juguen els educadors en cadascuna d'elles. És una activitat que infants o joves decideixen fer de manera assembleària i que dividida en una sèrie d'etapes es duu a terme.

Monitor. Treballem en l'autoformació d'infants i joves, recolzada per persones voluntàries formades com a educadors. Les persones que decidim utilitzar el nostre temps lliure per fer activitats d'esplai formem part de l'avantguarda d'un procés de progrés social que qüestionem una societat individualista i consumista, en la qual els diners i el poder són molt més importants que no pas els drets de les persones. El monitor es compromet i participa en el progrés social mitjançant la seva tasca educativa de forma gratuïta.

Moviment Laic i Progressista. Format per Esplais Catalans, l'Associació de Casals i Grups de Joves de Catalunya, Acció Escolta de Catalunya, l'Escola Lliure El Sol, ENTORN sccl, la Fundació Terra, Cooperacció, Ateneus Laics i Progressistes i la Fundació Ferrer i Guàrdia. Un moviment amb un ideari comú per a una acció conjunta que defensa una utopia racional: llibertat i felicitat per a totes les persones.

Moviment veïnal. És la suma d'esforços que representa i dona serveis als veïns i veïnes en general. A l'Associació de Veïns del poble o barri hi trobarem solucions per als problemes teus i de tots. Treballem plegats per a construir un poble o barri millor.

O

Objectius educatius. Serveixen de guia i de referència per al desenvolupament educatiu, ja que representen la concreció dels valors, actituds i resultats que pretenem assolir. Són formulacions que expliciten el rumb a seguir i que comporten una planificació i un desenvolupament posteriors.

Organització Mundial del Moviment Escolta (WOSM). És l'organització escolta que aplega a 28 milions de joves i adults, nois i noies de 216 països d'arreu del món. Acció Escolta de Catalunya n'és membre a través de la Federació Catalana d'Escoltisme i Guiatge.

P

Participació democràtica. Estem avesats a la concepció de democràcia establerta per la societat a la qual pertanyem basada en l'exercici al sufragi. La participació democràtica no implica només votar cada quatre anys, sinó que suposa assumir responsabilitats per tirar endavant la societat. En el nostre cas, es tracta d'aplicar-la a la vida de grup, a l'agrupament escolta o l'esplai, a l'associació i a la forma de relacionar-nos amb l'entorn.

Pau, educació per la. Eix transversal que té com a objectiu educar en la participació democràtica, en l'actitud pacífica i crítica, utilitzant el diàleg com a eina per superar els conflictes generats en les relacions humanes. La pau és impossible si no hi ha uns mínims de justícia, i aquesta es basa en uns drets reconeguts i exercits.

Pedagogia. Entenem pedagogia com la manera de conduir infants i joves, acompanyar-los, fer camí amb ells. La tasca dels monitors i caps escoltes és d'acompanyament, d'acompanyament en el sentit del curs que considerem que és millor seguir per aprofitar al màxim les possibilitats de cadascú. Fer camí per ajudar a ser.

Petit grup. Un factor fonamental del mètode és la pertinença a petits grups de persones d'edat similar. La vida en petits grups accelera la sociabilització, uneix els seus membres amb objectius comuns, ensenya a establir vincles entre les persones, permet la distribució de responsabilitats progressives i crea un espai educatiu privilegiat per créixer i desenvolupar-se.

Pla triennal. L'eina de presentació de la planificació global de l'associació per tres anys que té en compte el procés de creixement i maduració de l'organització.

Plataformes territorials de joventut. És una estructura democràtica de representació i participació juvenils, un punt de trobada, de cooperació i intercanvi, un espai de treball i debat plural, que permet arribar a l'Administració i a la societat les demandes i opinions. És independent de l'Administració, amb personalitat jurídica pròpia i sense ànim de lucre. És el representant vàlid per dialogar amb l'Administració en tots els aquells temes que afecten la joventut.

Programa de formació escolta. Recull totes les necessitats per posar en marxa i desenvolupar el Programa educatiu al llarg d'un període determinat. Està coordinat per l'àmbit pedagògic i el Servei de Formació Escolta.

Programa educatiu Acció Escolta 2010. Aspira a ser el referent bàsic i el punt de partida de tasca educativa que es desenvolupa a Acció Escolta de Catalunya. És la proposta d'orientacions pedagògiques que els agrupaments escoltes que pertanyen a l'associació haurien d'assumir i adequar segons les seves realitats concretes. Troba el seu punt de partida en el Projecte educatiu i sorgeix de les ponències que es van debatre i aprovar en el marc del 1r Congrés, el novembre de 2003 a Vilanova i la Geltrú (El Garraf).

Progressista. Fonament del projecte educatiu d'Esplais Catalans i d'Acció Escolta de Catalunya que es basa en la conscienciació que el progrés social ha de permetre deixar aquest món millor que no l'hem trobat. El compromís va més enllà de l'activitat al grup, al centre d'esplai o l'agrupament escolta o a la federació. Dit d'una altra forma, l'activitat va dirigida i està pensada per canviar la societat. Educar pel progrés social és l'eix fonamental en el procés educatiu.

Projecte educatiu. Conté la idea base que impulsa la tasca dinamitzadora de totes aquelles persones que integren una associació educativa d'Esplac o d'Acció Escolta respectivament. El contingut respon a la identitat de l'organització, l'ideari, la filosofia i els límits dins els quals es concreta l'acció. Són conceptes amplis que emmarquen una manera de ser, de sentir i d'actuar que ens identifica com a organització si més no en tres sentits: qui som, què pretenem i quin és el marc en el qual desenvolupem la nostra activitat.

R

Reglament intern. Els Estatuts es poden concretar en un reglament intern de funcionament que posen al detall tots aquells aspectes que l'organització cregui convenient.

Responsabilitats. Són propostes que facilita el model propi de participació i que tracta de posar la persona en una nova situació, per tal que es generi una nova necessitat d'aprenentatge i d'aquesta manera es dinamitzi el progrés personal. Les responsabilitats poden ser de caire tècnic (per exemple esdevenir responsable del material o de la secretaria) o polític (per exemple esdevenir portaveu del petit grup o director del centre o cap d'agrupament).

S

Salut, educació per la. Eix transversal que té com a objectiu educar en la prevenció i el desenvolupament dels hàbits bàsics de salut, en la defensa i la promoció de la salut individual i col·lectiva amb la finalitat d'obtenir una millor qualitat de vida. És a dir, una manera de viure d'una forma més lliure, responsable i feliç.

Sectors geogràfics. D'acord amb els nostres principis federalistes, els centres d'esplai d'Esplais Catalans s'agrupen per proximitat geogràfica. Un sector és format pel conjunt de centres i per l'Equip General de Sector. Això vol dir que els sectors no són només les reunions que s'efectuen sota el mateix nom, també són una manera d'organitzar-se a Esplais Catalans, de relacionar-se i de treballar. Aquesta manera d'organitzar-se possibilita diverses qüestions que es poden englobar en tres grans blocs: formació, comunicació i seguiment.

Servei de Formació Escolta. S'encarrega específicament de la formació escolta continuada. Depèn de l'Àmbit pedagògic d'Acció Escolta de Catalunya i de l'Escola Lliure El Sol.

Sindicats. És una associació permanent i autònoma, sense ànim de lucre, de treballadors i treballadores per compte aliè i propi, que té l'objectiu de defensar i millorar les condicions laborals. N'hi ha de tres tipus: de classe (anomenats també centrals sindicals, agrupen i defensen tots els treballadors, s'organitzen en federacions d'acord amb els sectors econòmics); corporatius (agrupen i defensen els treballadors d'un sector concret); i d'empresa (agrupen treballadors d'una empresa concreta).

Sostenibilitat, educació per la. Eix transversal que té com a objectiu educar en l'estima i el compromís de la defensa del medi natural i en valorar els recursos que calen a través del foment del consum responsable.

T

Treball en xarxes. Implica la creació d'un vincle amb altres organitzacions per tal de tirar endavant un projecte comú. De la relació dels centres d'esplais i agrupaments escoltes amb el seu entorn immediat, se'n desprèn una necessària coordinació d'esforços. La nostra dinàmica i el model de participació està pensat per fomentar el treball en xarxa. Cal ser present a l'espai públic per tal que puguem participar de les decisions polítiques que ens afecten.

Trobada general. Les trobades generals són els espais de convivència de tots els membres d'Esplais Catalans o Acció Escolta de Catalunya. Permet el coneixement i l'intercanvi de diferents maneres de fer on infants i joves poden comprovar d'una manera més global el sentit de pertinença a la seva associació.

U

Unitat. Constitueix l'essència de l'organització metodològica bàsica d'un agrupament escolta. Està subdividit en cinc unitats en funció de l'edat dels infants i joves. La nostra proposta és d'organitzar les unitats en Castors, Llops, Raiers, Pioners i Rovers (per ordre creixent d'edats). És aquell espai on l'infant es pot desenvolupar, compartir i aprendre amb el seu grup d'iguals (es tracta d'un grup d'infants i joves d'edats similars).

V

Vegueries. Una Vegueria és formada pel conjunt d'equips de coordinació de cada agrupament més els caps veguers. Això vol dir que les Vegueries no són només les reunions que s'efectuen sota el mateix nom, també són una manera d'organitzar-se a Acció Escolta de Catalunya, de relacionar-se i de treballar. Aquesta manera d'organitzar-se possibilita diverses qües-

tions que es poden englobar en tres grans blocs: formació, comunicació i seguiment.

Vida quotidiana. És un mitjà educatiu constituït per totes aquelles activitats o accions que es repeteixen amb freqüència. La repetició és el que la fa potencialment educativa (abasta accions diverses: des de l'hàbit de saludar quan s'arriba al cau, fins a la preparació de la motxilla cada vegada que anem d'excursió passant per l'organització d'una activitat habitual). La intervenció educativa des de la vida quotidiana permet treballar molts continguts, i consolidar-ne l'assimilació.

8. BIBLIOTECA BÀSICA PER A L'EDUCACIÓ LAICA I PROGRESSISTA

Del Moviment Laic i Progressista:

Ideari del Moviment Laic i Progressista. Col·lecció Pensament laic i progressista. Núm 1. mlp edicions. Fundació Francesc Ferrer i Guàrdia. Barcelona. 2005

L'espai dels infants. L'esplai i l'escoltisme per a tothom. Col·lecció Quaderns d'educació Popular. Núm. 1. mlp edicions. Fundació Francesc Ferrer i Guàrdia. Barcelona. 2005

Compartir amb la natura. Com organitzar un campament ecològic. Jordi Miralles i Mireia Mena. Fundació Ferrer i Guàrdia i Fundació Terra. Barcelona. 2004 (3a edició)

Per una pedagogia dels drets humans. Vicenç Molina. Fundació Ferrer i Guàrdia. Barcelona. 2004

D'Esplais Catalans:

Projecte educatiu d'Esplac. Mètode pedagògic i model de centre. Esplais Catalans. Barcelona. 2002

El treball educatiu amb adolescents. L'experiència als centres d'esplai. Esplais Catalans. L'Esmolet - 1. Barcelona. 2004

Espai de convivència. Esplais Catalans. L'Esmolet - 2. Barcelona. 2005

D'Acció Escolta de Catalunya:

Educar en llibertat des de l'escoltisme. 1r Congrés d'Acció Escolta de Catalunya. Barcelona. 2004

Projecte educatiu d'Acció Escolta de Catalunya. Barcelona. 2004

El sistema de programes educatius a Acció Escolta de Catalunya. Barcelona. 2004

Doc 0. Acció Escolta de Catalunya. 2004

Per complementar els coneixements:

Baden-Powell, Robert. Escoltisme per a nois. Manual per a instrucció de bons ciutadans. ELE SA. Barcelona. 1968

Delors, Jacques. Educació: hi ha un tresor amagat a dins. Informe a la Unesco de la Comissió Internacional sobre Educació per al segle XXI. Centre Unesco de Catalunya. Barcelona. 1996

Ferrer i Guàrdia, Francesc. La Escuela Moderna. Ed. Tusquets. Barcelona. 1978

Lengrand, Paul. L'educació permanent, avui. Teide. Barcelona. 1973

Piaget, Jean. On va l'educació? Teide. Barcelona. 1974

Robin, Paul. Manifiesto a los partidarios de la educación integral. Pequeña Biblioteca Calamus Scriptorius. Barcelona. 1981

Roca i Farreras, Josep Narcís. El catalanisme progressiu. Edicions la Magrana. Barcelona, 1983

Shaffer, D. Psicología del desarrollo. Infancia y adolescencia. International Thomson Ed. Madrid. 2000.

9. ANNEX: IDEARI DEL MOVIMENT LAIC I PROGRESSISTA

INTRODUCCIÓ

El Moviment Laic i Progressista (MLP) sorgeix d'una àmplia tradició històrica a Catalunya i arreu del món que s'expressa en la lluita per la llibertat i l'Estat de benestar. Per citar solament els referents més propers diríem que som hereus de la tradició filosòfica de la Il·lustració, representada a casa nostra pel republicanisme federal del segle XIX i per tot el moviment obrerista que han fet possible que avui gaudim d'unes condicions de vida i d'unes possibilitats de realització personal i col·lectiva molt nombroses. Hi ha hagut multitud de persones que simbolitzen aquesta lluita i aquest compromís amb les idees laiques i progressistes: Pi i Margall, Federica Montseny, Ferrer i Guàrdia, Valentí Almirall, Salvador Seguí, Francesc Layret, Lluís Companys.

Esplais Catalans, l'Associació de Casals i Grups de Joves de Catalunya, Acció Escolta de Catalunya, l'Escola Lliure El Sol, ENTORN sccl, la Fundació Terra, Cooperació, Ateneus Laics i Progressistes i la Fundació Ferrer i Guàrdia formen el que anomenem Moviment Laic i Progressista. Cada entitat disposa dels seus mecanismes de presa de decisions, i el nexa d'unió es troba en els valors de l'humanisme i la llibertat. En un sentit ampli, el moviment laic i progressista abasta a totes aquelles persones que exerceixen la ciutadania activa des del lliure pensament.

Fomentar la ciutadania no pot ser simplement fruit del voluntarisme, la ciutadania s'exerceix quan existeix un sistema democràtic avançat que permet la participació, és a dir, el control sobre els mecanismes de presa de decisió. La democratització de la vida pública ha de ser l'objectiu número u de les polítiques futures si volem que els ciutadans s'hi sentin vinculats. El descrèdit entre la gent jove de la política pràctica i institucional (un fenomen d'abast molt més general) ha de tenir respostes concretes.

Nosaltres apostem, doncs, per la solidaritat, el compromís, l'austeritat, l'amistat, la cooperació, la integració, la justícia i la laïcitat, elements que configuren tots ells la possibilitat d'exercir la llibertat com a via per arribar a les més altes cotes possibles de felicitat personal i pública.

Eduquem i formem des del que fem i des del que som. Per tant, si volem proposar una escala de valors alternativa hi haurà prou que nosaltres mateixos siguem alternatius a aquest estat de coses que volem millorar o canviar.

El nostre ideari es resumeix en tres elements: Laïcitat, Progrés i País. Trilogia que sorgeix de les idees liberals i socialment avançades. Aquesta versió ha incorporat les reflexions i el debat de varis anys d'activitats intenses. L'ideari del moviment laic i progressista ha de ser forçosament obert i plural. El debat no es pot acabar mai. Alhora, ha de ser un instrument per a la formació i, per això, ha de ser també una eina que pugui ser criticada, ampliada i esmenada. Us animem a exercir el lliure pensament tot aportant les vostres vivències i les vostres experiències.

LAÏCITAT

1. Origen de la laïcitat

La laïcitat és un moviment a favor de la llibertat de la persona. Nascuda amb la Il·lustració i amb l'impuls de democratització i reforma de la societat originat per la Revolució Francesa, la laïcitat vol, en el vessant polític i social, la llibertat personal de tots i cada un dels ciutadans.

2. Què és la laïcitat?

Avui, si hom s'identifica com a partidari de la laïcitat és possible que se'l titlli negativament: d'anticlerical o, pitjor, d'antireligiós. La resposta seria precisar que laïcitat no és sinònim de negació de la religió, des del punt de vista de la llibertat de cada individu per creure en qualsevol opció religiosa o filosòfica. La laïcitat defensa apassionadament la llibertat de pensament i de consciència.

Les acusacions i denúncies de personalitats eclesiàstiques durant els darrers dos segles, identificant laïcitat amb supressió de la llibertat religiosa, no se sostenen si es considera que el moviment laic ha defensat sempre el reconeixement de la llibertat de culte i de la llibertat d'elecció en lleis que regulen situacions de consciència.

En tots aquells moments històrics en què les institucions eclesiàstiques han intentat imposar socialment la seva concepció del món, han existit veus de protesta que han defensat el lliure albir de la persona. La creença en el dogma o l'autoritat o el fet de postular l'existència d'una veritat absoluta per revelada, són irreconciliables amb els valors que s'identifiquen amb la idea de llibertat individual.

3. La laïcitat és un mètode

La laïcitat, en la mesura que vol indicar vies per pensar i opinar d'una manera més lliure, és una actitud. En el món contemporani, la laïcitat continua ajudant a vertebrar una cultura antiautoritària i de la solidaritat. Replanteja constantment alternatives per contribuir a la llibertat i a la capacitat de decisió i elecció dels individus en qualsevol societat. A diferència d'altres orientacions del pensament social i polític, la laïcitat, mitjançant el lliure examen, es qüestiona també els seus propis punts de vista i les seves conclusions.

La laïcitat es manté gràcies al debat plural, amb progressos i amb retrocessos, amb avenços i equivocacions. El que distingeix la laïcitat com a moviment a favor de la llibertat és creure que el progrés i l'emancipació de la persona no es derivaran automàticament

de cap credo, sinó de la creació d'un espai públic, comú a tothom, en el qual desapareguin els lligams coactius, l'alienació i la ignorància, un espai públic des d'on "floreixin mil flors" i "competeixin entre elles mil escoles".

4. Lliure examen

És un sistema d'indagació sobre el món a fi de permetre la solució de problemes i fer avançar el coneixement humà. El mètode laic es basa en una profunda desconfiança envers tot aquell que pretengui imposar-se als individus i a les societats en nom d'una ideologia política unitària o d'una determinada creença religiosa o filosòfica.

El lliure examen vol qüestionar i desemascarar qualsevol saber establert i qualsevol doctrina o idea que vulgui restringir o prohibir la llibertat d'elegir, de viure, de fer o de pensar. L'actitud del lliure examen implica l'assumpció del dubte i la possibilitat d'error.

El lliure examen intenta analitzar la realitat sense concepcions prèvies i utilitzar el sentit crític i la raó contra totes les visions dogmàtiques de la realitat humana i social. Reivindica per a tot individu el dret de qüestionar-ho tot, en qualsevol moment, comprès ell mateix i el seu entorn. El lliure examen és, en aquest context, un mètode per a la lliure recerca de veritats relatives, mitjançant l'aproximació crítica a la realitat, el diàleg i la discussió. És un mètode per a l'afirmació de la llibertat de pensament, de consciència i d'opinió que fan possible la comprensió entre les diferents recerques individuals.

5. Conceptes bàsics de la laïcitat

Els conceptes clau mitjançant els quals s'articula el pensament laic són el lliure examen, la tolerància, els drets humans, la ciutadania, la crítica del poder i el desenvolupament social i cultural. Aquests conceptes estan sotmesos a diferències de criteri i opinió, no tenen la pretensió de trobar cap sentit últim a l'existència humana i, per la seva natura, no pertanyen a l'univers d'allò que és científicament demostrable.

Tanmateix, formen part de l'intent de trobar un marc de convivència i referència acceptable per a la majoria d'éssers humans, que es basa en l'argumentació racional i en l'acceptació de la necessitat que té la persona d'autogovernar la pròpia vida. És innegable que el debat i el diàleg a l'entorn d'aquests conceptes han contribuït positivament a fonamentar la convivència contra la imposició o la tirania.

6. Antidogmatisme

El moviment laic no es dirigeix contra les conviccions individuals, sinó contra aquelles institucions i moviments que, allà on exerceixen el seu poder, són una amenaça per al debat, la crítica lliure i la pròpia condició humana.

Darrere de cada situació individual de manca de llibertat hi ha una institució o un grup que ha volgut justificar per raons ideològiques, teològiques o paracientífiques aquesta mancança. Són les institucions i grups que voldrien que la societat s'articulés al seu voltant. Sota el vernís de qualsevol raó superior a la voluntat humana individual, s'amaguen interessos polítics, socials i econòmics que només es poden mantenir mitjançant la coerció o la manipulació. Aquesta actitud intolerant és el que hom anomena

dogmatisme o clericalisme, que és l'apropiació exclusiva i organitzada d'una part del saber o del poder de la col·lectivitat per al profit d'una minoria.

Però no només hi ha clericalisme en el renaixement del fonamentalisme religiós dels darrers anys, en l'ascens de l'Opus Dei, de les sectes protestants ultraconservadores nord-americanes o de l'islamisme radical. Hi ha clericalisme també en qui defensa la "raó d'Estat" com a única motivació política legítima, que sols entenen els que exerceixen el poder. Hi ha dogmatisme en qui promou actituds intolerants contra els drets i les llibertats dels qui són diferents o no pensen com ell.

Són dogmàtiques les ideologies que impulsen receptes autoritàries per solucionar els conflictes. I, aquelles persones o institucions que s'erigeixen com a salvadores de pobles o de nacions. Finalment, són dogmàtics els poders que fan perillar la salvaguarda de la dignitat humana arreu del món.

El dogmatisme també es pot trobar en:

- La tecnocràcia que és el poder de la tècnica en mans d'uns pocs privilegiats i que evidència la manca de control democràtic sobre les decisions que ens afecten. La ciutadania deixa en mans d'"experts" aquestes decisions, quan se sap que no sempre actuaran en funció de l'interès públic.
- La concentració de les fonts d'energia (centrals nuclears) i de les tecnologies punta, cada cop més presents en la vida quotidiana, són un perill i una amenaça permanent per al lliure albir de la persona.
- Els mitjans de comunicació, la propietat dels quals se situa cada vegada en menys mans. El difícil accés del ciutadà a les fonts de la informació –mentre és envaït per una allau indesxifrable d'informació– ens fa més vulnerables i menys lliures.

7. Relativisme

Una de les caracteritzacions inicials de la laïcitat és el seu relativisme: no existeix cap veritat absoluta, revelada o definitiva. Aquest relativisme de la laïcitat no s'ha de confondre amb l'absència de qualsevol concepció ètica o moral de la persona.

El relativisme propi de la laïcitat es limita a considerar que les veritats són provisionals, en la mesura que la seva validació o contrastació depèn de les condicions o circumstàncies en què són formulades. El relativisme es basa en el sentit comú i l'argumentació racional.

El progrés del coneixement humà depèn de la crítica i la discussió d'aquestes veritats provisionals, de les quals, a la vegada, en sorgiran d'altres que superaran les veritats anteriors. Es pot dir, així, que el relativisme de la laïcitat és una actitud antidogmàtica, per no acceptar que cap coneixement o veritat representi una realitat absoluta. És, també, una actitud optimista i racionalista, ja que es progressa gràcies a l'expressió i el desenvolupament del pensament independent, lliure de la imposició doctrinal, de la manipulació i de l'autoritat externa.

8. Tolerància

L'afirmació del lliure examen i el lliure pensament en l'àmbit personal es tradueix en tolerància, és a dir, en reconeixement de la diversitat i pluralitat d'opinions i idees entre

les persones. La tolerància té una premissa restrictiva: intolerància contra la intolerància. Cal impedir que s'estableixi una contradicció entre tolerància i llibertat. Rebutgem tot enfrontament que es fonamenti en preteses veritats de validesa universal, perquè faria inviable la funció específica de la pluralitat.

Hi ha, doncs, la possibilitat que les pròpies conviccions puguin ser errònies, per tant es pot arribar a un acord entre veritats relatives contraposades que permeti contrastar-les.

9. Tolerància enfront de neutralitat

Cal subratllar que la contradicció entre tolerància i llibertat s'ha de resoldre sempre a favor de la llibertat. No es pot confondre tolerància amb neutralitat benevolent és a dir, acceptar-ho tot. No totes les formes de pensar ni les ideologies són iguals. Una forma de pensar o ideologia que tingui entre les seves premisses la supressió de l'opinió o de l'acció dels qui no la comparteixen, queda exclosa de la tolerància. Si no ho tinguéssim en compte una ideologia podria acabar amb la supressió de la tolerància i de la llibertat de tothom.

La tolerància i el relativisme, en l'àmbit social, permeten la resolució racional i no violenta dels conflictes propis d'un sistema democràtic. Per tant l'exercici de la llibertat individual està subordinat al criteri de les regles democràtiques. Aquest tipus de tolerància laica està al servei del progrés polític i social mitjançant la revolta permanent contra totes les formes d'opressió i explotació de la persona.

10. Pluralisme

La pluralitat i la diversitat són una garantia per assolir un cert grau de cohesió social i comunitària. L'aproximació laica a la pluralitat es basa en què:

- els individus i els grups de qualsevol societat tenen interessos i opinions que moltes vegades estan en conflicte;
- l'existència d'un ordre social –que no degeneri en tirania, individual o de grup– depèn de la capacitat de cooperació i d'establir acords;
- aquests acords han d'ésser contrastables. És a dir, s'han de basar en criteris racionals objectivables d'acord, per exemple, amb el principi del bé comú o el de la màxima felicitat possible per al major nombre possible.

11. El dret a la diferència

La diferència, és a dir, les maneres diverses de concebre els valors socials, les relacions personals o comunitàries, o les alternatives desitjables, és una de les parts essencials de la laïcitat com a mètode. La diferència és enriquidora en la mesura que ens permet acumular, comparar i seleccionar informació en qualsevol procés social de presa de decisions. És, també, un dret inalienable en tant que fa distingir un individu o un grup d'un altre i és característic de la societat. Davant d'aquelles concepcions que tenen la pretensió d'uniformitzar les conductes individuals i socials, la laïcitat es referma en la convicció que la diversitat humana forma part de la necessària multiplicitat d'opinions i criteris que contribueixen al saber col·lectiu.

12. Els nous reptes de la llibertat i el canvi social

Aquest enfocament de la tolerància, la pluralitat i la diferència té importants conseqüències pràctiques.

El moviment laic és contrari a totes les formes de totalitarisme, al racisme i a la xenofòbia, al sexisme, al militarisme i al fonamentalisme nacional o religiós. Aquesta actitud no és fruit d'una determinada interpretació unilateral de la realitat o del món, sinó que es deriva del propi mètode de la laïcitat. Totes les variants d'autoritat, imposició i opressió que limiten l'espai de llibertat individual i impedeixen l'autorealització personal són, en si mateixes, restriccions inacceptables a la capacitat humana de lliure examen i lliure pensament.

13. Racionalisme

Finalment, la laïcitat entesa com a mètode entronca amb l'àmpli corrent que en la història del pensament s'ha convingut a denominar genèricament com a racionalisme. Des de la Il·lustració fins a l'actualitat el racionalisme s'ha caracteritzat pel seu rebuig a criteris d'ordre metafísic per interpretar la condició humana i la realitat social. Ha reivindicat la raó i el debat com a única via de coneixement i d'acció. I, en molts aspectes, es pot afirmar que el moviment laic no ha estat històricament altra cosa que la concreció, en el terreny de l'acció política i social, del conjunt de filosofies i teories racionalistes.

14. Humanisme

La laïcitat adquireix la seva plena fesomia política i social mitjançant el desenvolupament de la llibertat i dels drets dels ciutadans.

Per al moviment laic, la funció primordial de la política i l'acció cívica és la salvaguarda de la dignitat humana i de l'autodeterminació de l'individu contra qualsevol limitació o pressió injusta de les institucions polítiques, socials o econòmiques. La persona no està al servei de l'Estat, del dret o de l'economia, sinó que són aquestes institucions les que han d'estar al servei de la persona.

Les institucions són mitjans, no finalitats, i han de tenir l'únic objectiu de facilitar la realització personal en tota la plenitud de les seves capacitats naturals. El reconeixement i l'aplicació sense excepcions dels drets humans és, per al moviment laic, el requisit mínim per a aquesta "salvaguarda de la dignitat humana".

15. Fonamentació dels Drets humans

Un dels punts més complexos, en aquest sentit, és la pròpia fonamentació del concepte de Drets humans i la seva traducció en els drets concrets de les persones. En general, el moviment laic va tendir, durant el segle XIX, a considerar els Drets humans com a drets naturals i, per tant, anteriors a l'existència de qualsevol forma d'organització política. Aquesta consideració comportava que l'Estat podia i havia d'instrumentar el seu reconeixement. Considerava també, que es derivaven d'un contracte expressat en la Constitució. D'aquesta manera s'acotaven i es definien els Drets humans com el contingut de la llibertat individual en una societat democràtica.

16. Els Drets humans

Actualment, la discussió sobre els Drets humans en l'àmbit del pensament racionalista i laic ha sofert un notable avenç. Es tendeix a derivar els Drets humans de la idea de respecte a l'acció humana i a l'autogovern individual. Segons aquest criteri, els drets no poden ésser considerats com els principis fonamentals del nostre sistema moral, sinó com les condicions prèvies necessàries per al judici i l'acció moral. Qualsevol individu consideraria difícil exercir d'una manera responsable les seves capacitats de deliberació, elecció i acció moral si, per exemple, la seva vida es veu amenaçada, les seves opcions estan limitades o si està preocupat per necessitats materials apressants. Els Drets humans són, doncs, una condició prèvia per a la llibertat individual d'elecció i acció d'acord amb les pròpies conviccions, capacitat i talent. Es pot dir que els Drets humans es concreten en:

- el dret general a la vida, és a dir, a no ésser-ne privat,
- el dret a la decisió personal, és a dir, a no ésser forçat a executar la voluntat d'altres individus,
- el dret a un bon tracte, és a dir, a no sofrir gratuïtament,
- el dret a la satisfacció de les necessitats bàsiques, és a dir, a la satisfacció de condicions com ara l'alimentació, l'habitatge, l'educació o la salut, sense les quals els altres drets es veuen amenaçats,
- i, el dret a ésser tractat amb respecte pel govern.

És obvi, així, que aquesta definició cobreix i fonamenta tots els drets civils, socials, econòmics i culturals de les modernes declaracions de drets, des de la Declaració de Drets de l'Home i del Ciutadà (1789) proclamada per la Revolució Francesa, fins a l'actual Declaració Universal dels Drets Humans (1948) o els Pactes sobre Drets Civils i Polítics i sobre Drets Econòmics, Socials i Culturals (1966) proclamats per les Nacions Unides.

PROGRÉS

17. Llibertat i igualtat

És des de l'horitzó humanista, que el pensament laic ha tendit a preocupar-se de les condicions socials que fan possible la realització dels drets humans. Aquests drets són per a tots i cada un dels individus d'una comunitat, independentment del grup social en el qual estiguin inserits. S'assoleix la igualtat davant de la llei i es reconeix un catàleg de garanties fonamentals. Són les anomenades "llibertats civils" –de moviment, de reunió, d'expressió, d'associació–, que eren reivindicacions centrals de l'esquerra democràtica durant el segle XIX.

El moviment laic ha propugnat que cal passar de la llibertat entesa com absència de coerció –llibertat de fer– a la llibertat entesa com autoemancipació –llibertat de poder fer. Mentre la primera implica només el reconeixement institucional de la llibertat individual per realitzar una acció, la segona implica que una vegada es decideix realitzar tal acció, no han d'existir impediments ni condicionaments socials externs per dur-la a terme. Un cop la persona és lliure, ha de poder exercir la llibertat.

18. Igualtat d'oportunitats

Encara que en una societat es reconegui la llibertat de fer tal cosa o tal altra, l'exercici de l'esmentada llibertat només és possible en un context d'igualtat d'oportunitats. El concepte d'igualtat d'oportunitats designa les possibilitats d'elecció i les alternatives d'acció realment existents en l'estructura social. Les dificultats d'elecció, ja siguin materials o de pressió social, no han de poder coartar la llibertat. En una significació més àmplia, la "llibertat de poder fer" expressa també que la llibertat no s'ha d'entendre només en el sentit que no hi hagi prohibicions legals sinó com a autorealització personal.

19. Drets individuals

La plena vigència dels drets humans només és possible si existeixen les provisions i condicions per materialitzar aquesta capacitat. Dit d'una altra manera, els drets civils formen part d'una concepció formal de la llibertat. És a dir, les institucions reconeixen aquests drets, però la seva pràctica depèn de la voluntat individual. S'anomena tal concepció com a formal perquè les institucions tenen un comportament no actiu. L'exercici dels esmentats drets no ha de ser il·lícit ni violar els drets d'altri i són, per tant, concrecions de la "llibertat de fer".

20. Drets col·lectius

Els drets econòmics, socials i culturals impliquen, en canvi, una acció positiva de les institucions per portar-los a terme, ja que no és possible únicament amb la sola voluntat individual. A més, formen part d'una concepció positiva de la llibertat en el sentit que no només es refereixen a la possibilitat d'elecció sinó al valor que cada individu pot donar a aquesta possibilitat.

Es diu que aquesta concepció és positiva perquè les institucions tenen un comportament actiu i són, doncs, requisits per a la "llibertat de poder fer". En una societat com la nostra, per exemple, un treballador pobre i sense propietat pot ésser lliure d'elegir si treballa o no, perquè no és obligat per llei a fer-ho. Però és evident que aquesta llibertat no té gairebé valor, perquè l'elecció pràctica que se li planteja és entre treballar o tenir serioses dificultats per sobreviure.

És d'acord amb aquesta distinció que el moviment laic a més de considerar la dimensió civil dels Drets humans hi afegeix la seva dimensió social, econòmica i cultural. Una i altra –dimensió civil i social– es troben interrelacionades de tal manera que són lògicament indistingibles.

21. Condició de ciutadania

La ciutadania es refereix als drets civils i, sobretot, als drets polítics, com els electorals o de participació, que afecten el propi procés de presa de decisions de les institucions.

A diferència dels drets civils, els drets polítics impliquen tant una "llibertat de fer" com una "llibertat de poder fer". Cal, doncs, un comportament actiu dels ciutadans i ciutadanes. No han d'existir condicions ni impediments que limitin materialment o socialment la possibilitat d'elecció o participació. Els drets polítics són aquells que fan

possible que es compleixin tots els drets, en la mesura que assegurin l'acció del poder institucional en favor de la llibertat individual. Els drets polítics assegurin també la lliure determinació individual en els processos de presa de decisions.

22. El ciutadà com a protagonista: reivindicar la política

Però seria una equivocació pensar que els drets civils i polítics, considerats en abstracte, garanteixen per si mateixos la ciutadania. En les últimes dècades han variat poc les desigualtats en la distribució de la renda, en les oportunitats d'educació o en la incidència de la mobilitat social. Per tant, no tots els individus tenen possibilitats similars d'influència en el procés de decisió.

El ciutadà ha d'ésser un subjecte actiu del procés social que determina i condiciona la seva vida quotidiana. És aquesta la definició de "Política" que adopta el moviment laic i progressista. És a dir, la preocupació del ciutadà per l'esdevenir de la comunitat.

El moviment laic i progressista és una opció política però no és, en cap cas, una opció política partidista o de partit. Laïcitat no vol dir apoliticisme. La laïcitat està políticament compromesa amb la defensa i promoció de la llibertat de la persona i els seus drets.

23. La laïcitat com a utopia

El moviment laic defensa una utopia que significa lluitar per aconseguir les més altes quotes de llibertat i felicitat per a totes i cadascuna de les persones.

La laïcitat no s'adhereix a cap tendència política organitzada per arribar a la utopia. Es limita a enunciar una utopia racional. Més que una filosofia política, el que defensa és una estructura de valors que han de permetre, precisament, la llibertat individual. Una persona ha de poder decidir quin és el tipus de vida que vol. Ha de decidir les seves relacions personals, les creences, les afectivitats o les voluntats. I, si ho considera convenient canviar-les. El compromís polític dels laics vol dir: l'abolició de la pena de mort i la tortura, l'eliminació de la fam arreu del món, l'enderrocament de dictadures i règims autoritaris. Laïcitat vol dir també la multiplicació d'oportunitats d'accés a l'educació, la salut i el treball sense distincions de sexe, raça o classe o la protecció dels inermes i desvalguts.

Totes aquestes i moltes altres són causes laiques. L'humanisme laic vol suprimir tot allò que, en definitiva, siguin barreres a la realització de la persona com a tal.

24. Lluita pel canvi social

L'humanisme pensa en termes d'un procés dinàmic, i no en termes d'un mecanisme estàtic. No té res a veure amb els absoluts, entenen per absoluts: la veritat absoluta, la moral absoluta, la perfecció absoluta o l'autoritat absoluta.

L'humanisme afirma la possibilitat d'incrementar el coneixement i la comprensió, que és possible millorar la conducta i l'organització social, i que es poden trobar orientacions més desitjables que les actuals pel que fa al desenvolupament individual i social. Lluita pel desenvolupament de l'ésser humà, rebutja el poder, o la mera acumulació de persones, o l'eficàcia, o l'explotació material.

El moviment laic està compromès en un impuls de canvi de la societat i d'aquest compromís es deriva una presa de posició crítica i transformadora sobre la societat establerta. La preocupació per les condicions que fan possible la llibertat ha generat que l'humanisme laic tendeixi a ésser democràtica i radical en la seva crítica al poder i partidari de la justícia redistributiva en el seu suport al desenvolupament social i cultural de la ciutadania. Per tant, l'humanisme laic ha estat un dels components culturals històrics que han conformat l'esquerra democràtica; un bon nombre de liberals, socialistes o llibertaris han compartit o comparteixen algun o tots els valors de la laïcitat.

25. Crítica al poder

La crítica laica al poder i les institucions arranca de la idea que és desitjable avançar cap a la més àmplia i igualitària participació i cogestió possible dels individus en els processos d'organització social i institucional. Sense control individual dels processos d'organització social i institucional difícilment existeix capacitat de decisió individual autònoma.

El "poder" es defineix com la capacitat d'una institució o d'un grup organitzat per modificar socialment la conducta dels individus sense que existeixi consentiment lliure. El "poder" no és només com actua, sinó que és també "poder" potencial. En moltes ocasions, el poder s'exerceix dissimuladament i d'una manera tal que no pot observar-se directament. El "poder" és, doncs, un concepte per si mateix en conflicte amb el concepte de llibertat, tant si es posa l'accent en la dimensió civil com en la dimensió social d'aquesta.

26. Ampliar el control democràtic

És fàcil veure que, en les societats modernes, les institucions i els grups de pressió determinin els comportaments aliens mitjançant un ús complex de recursos que van des de la persuasió a la manipulació, des de l'amenaça del càstig, fins a la promesa d'una recompensa. En aquest sentit, disposar de potents instruments de coerció per determinar la voluntat aliena no implica necessàriament el recurs a la violència. Moltes vegades és suficient que els instruments de coerció serveixin per mantenir el grau desitjat de control i influència.

L'arbitrarietat del "poder" es dona per l'enorme desequilibri existent entre els instruments de coerció de les institucions i els recursos dels individus per mantenir la pròpia esfera de llibertat, per més que aquesta sigui reconeguda per una declaració constitucional de drets. Per tant, cal ampliar i crear nous mecanismes de control del poder, mitjançant l'augment de la consciència social i l'autoorganització popular, que permetin disminuir els mecanismes creixents de coerció.

27. La democràcia participativa

D'aquesta anàlisi sobre el poder es pot extreure la necessitat de la democratització del poder. Allà on existeixi acumulació arbitrària de poder aquest s'ha de retornar als individus o disminuir-ne la concentració mitjançant l'eixamplament de la pràctica democràtica. La preocupació de l'humanisme laic per passar d'una democràcia formal a una democràcia participativa respon a aquesta necessitat de democratització del poder.

I es manifesta en la simpatia per totes aquelles tècniques que permetin eixamplar i aprofundir el control del ciutadà sobre qualsevol decisió que afecti la seva vida quotidiana. Per exemple, el principi de subsidiarietat, la reforma del sistema electoral i parlamentari –proporcionalitat pura, llistes obertes, possibilitat de revocació dels electes, etc.–, la introducció del referèndum vinculant per iniciativa popular i la seva extensió a les institucions locals, la reducció i, eventualment, desaparició dels aparells repressius de l'Estat, o l'aplicació del principi de cogestió en tots els àmbits on sigui possible, tant de la societat civil com de les estructures polítiques.

L'única alternativa als dèficits de la democràcia és més democràcia.

28. Drets de les minories

Per l'humanisme laic la democràcia no és solament una forma de poder basada en el govern legítim de la majoria, sinó també i sobretot un sistema de protecció dels drets de les minories.

L'alternança pacífica en el govern fa necessari que les minories tinguin la possibilitat futura de convertir-se en majoria. Per tant, cal que puguin influir sense entrebancs l'opinió pública. L'humanisme laic postula que els drets de totes les minories polítiques i socials són inalienables si es vol evitar la conversió de la democràcia en un sistema de poder tancat.

29. Discriminació positiva de les minories

Els drets de les minories s'han d'entendre en la doble dimensió d'immunitat jurídica respecte al poder de l'Estat, en el cas de les minories polítiques, i d'igualtat en el reco-neixement i exercici de les llibertats i els drets civils, en el cas de les minories socials o de consciència.

El dret a discrepar, a la diferència, al dissens, i a exercir aquesta dissensió per la via que hom consideri més adequada –mentre no violi alguna de les regles necessàries per mantenir la llibertat de tercers es converteix, així, en una de les pedres de toc que mesura el nivell de llibertat real i democràcia efectiva d'una societat. Ja no es tracta només de garantir l'alternança successiva de majories diferents en el poder, sinó que siguin protegits els interessos i els drets de tots aquells grups minoritaris de ciutadans.

S'ha aconseguit una legislació antidiscriminatòria pel que fa a l'homosexualitat, l'equiparació legal entre matrimoni i parelles de fet, no obstant això, la protecció de la intimitat i la privacitat davant la ingerència de l'Estat o les grans corporacions privades, la capacitació de l'accés als drets de ciutadania per als immigrants estrangers, o el suport legal i social a les minories ètniques o culturals, per exemple, formarien part d'una agenda laica per disminuir el divorci entre "drets de la majoria" i "drets de la minoria" en la nostra societat.

Amb el benentès que mai no ha de predominar un suposat dret comunitari vinculat a l'exercici de la personalitat cultural o simbòlica d'un grup determinat per damunt dels drets de cadascuna de les persones a tenir accés a tota la formació i a tota la informació, i a no sentir-se obligades a mantenir un codi de conducta o una pràctica que obligui la seva consciència si no és com a conseqüència d'una opció lliure i individual. La societat

democràtica ha de garantir aquest dret dels individus, especialment en el sistema educatiu, que afecta tots els ciutadans i ciutadanes.

30. Desobediència civil

En un sistema democràtic l'obligació d'obeir les lleis és, en última instància, la garantia de no violar els drets i les llibertats de tercers. L'humanisme laic considera que la desobediència civil és una excepció, racionalment fundada, del principi general d'obligació existent en les democràcies formals, precisament perquè no contradia cap de les regles necessàries per mantenir la llibertat de tercers. En aquest sentit, la desobediència civil és una forma particular de desobediència que s'exerceix amb l'objectiu immediat de demostrar públicament la injustícia d'una llei i amb l'objectiu final d'induir el legislador a canviar-la. Mentre que la desobediència comuna és un acte que desintegra l'ordenament jurídic i, per tant, ha d'ésser impedita, la desobediència civil és un acte que apunta a canviar l'ordenament i, per tant, no és un acte destructiu, sinó innovador.

S'anomena "civil" justament perquè qui l'efectua considera que no comet un acte de transgressió del seu deure de ciutadà, sinó a la inversa: per comportar-se com un bon ciutadà, considera que, en aquesta circumstància particular, actua millor desobeint que obeint. En termes comparatius, la defensa que l'humanisme laic fa de la desobediència civil no violenta, en els sistemes de democràcia formal, és una variant més restringida de la defensa històrica del dret a la resistència i a la rebel·lió contra qualsevol sistema no democràtic. En termes pràctics, la desobediència civil no violenta constitueix tant un element necessari per dotar d'un instrument d'autoprotecció les minories com una manera d'evitar les moltes normes governamentals que limiten la llibertat individual i els drets humans.

PAÍS

El fet nacional és un element cabdal del debat cultural i polític a Catalunya. És especialment important pel que fa a les nostres vides i, per tant, un element decisiu en qualsevol tasca formativa. El moviment laic i progressista és, en si mateix, una eina extraordinària d'integració nacional i social. Tot i les dificultats que el projecte planteja, creiem que és necessari dibuixar algunes pinzellades del que podria ser un mínim comú que permeti la realització del debat, però que alhora defugui de plantejaments essencialistes, mil·lenaristes o conservadors del fet nacional a Catalunya.

31. Identitat personal

És propi de les persones voler conèixer llurs orígens, sense renunciar, però, a la novetat que cadascun de nosaltres representem i que s'anomena identitat individual. El coneixement de nosaltres mateixos és essencial per relacionar-nos amb els altres i, alhora, el descobriment de la pròpia personalitat i el nostre perfeccionament com a éssers humans ens portarà al descobriment de la pròpia llibertat i al seu exercici.

32. Identitat col·lectiva

De la mateixa manera, és propi de les col·lectivitats humanes conformades històricament en una àrea geogràfica buscar en els fets del passat, aquells trets que han fet que siguin d'una manera determinada, específica. Això permet als seus habitants de sentir-se semblants i ser reconeguts pels habitants de les altres comunitats.

33. Identitat és dinàmica

Els ingredients que al llarg del temps han conformat aquesta especificitat són de moltes menes abans d'arribar a la configuració del moment en què el fet és observat: bèl·lics, econòmics, socials, polítics, culturals, religiosos, etc. I no es mantenen totalment estables, tendeixen a l'evolució i a la transformació, siguin quines siguin les condicions. Cada moment en el temps expressa una singularitat, de manera que cada nova generació de ciutadans encarna i expressa alhora una continuïtat i una innovació.

34. Elements de la identitat

La continuïtat s'expressa mitjançant la construcció d'identitat d'una comunitat, d'un territori, d'uns hàbits socials, d'unes tradicions compartides (festes, balls, cançons, rondalles, cuina, llegendes, etc.) i, sovint, d'una llengua pròpia. És allò que podríem anomenar l'arrelament. Aquest contribueix a l'equilibri individual que dona seguretat a l'individu, i correspon al sentiment contrari al de sentir-se foraster: hom sap qui és i d'on és, se sent individu enmig d'una societat de semblants. Si hi ha tensions i hostilitats, aquestes no provenen –o no han de provenir– del fet d'haver nascut i conviscut en un indret determinat amb congèneres de la mateixa naturalesa, hom és "a casa". Alhora, la continuïtat i el sentiment que la configura contribueixen a l'equilibri i la cohesió socials.

35. Identitat universal

Sentir-se ciutadà del món significa partir del propi arrelament per oferir-lo i contrastar-lo al conjunt de la humanitat. Entenem, doncs, una humanitat com a suma i síntesi de diferents sensibilitats, històries, solucions; en definitiva, més possibilitats d'exercir la llibertat. El més important per a nosaltres és l'individu, el ciutadà, no hi pot haver res per sobre d'aquest, sigui d'on sigui, pensi el que pensi. La pròpia condició de persona és l'element que ens ha d'unir per sobre de les barreres culturals. Les fronteres no han estat mai naturals, les costes no han estat mai fronteres, sinó camins oberts al coneixement, a l'intercanvi. Discutir sobre les fronteres és impedir la lliure circulació de persones, però també d'idees. En definitiva, impedir el progrés personal i col·lectiu.

36. Absència d'identitat

Molt diferent és el desarrelament, és a dir, ser ciutadà de cap lloc; en definitiva, negar-se la possibilitat d'exercir la ciutadania. Per la pròpia història recent, i no tan recent, en el nostre país existeix quasi la meitat de la població que ha estat foragitada del seu lloc de naixement. El fet migratori ha trencat famílies i ha provocat el patiment de centenars de mil-

ers de persones que buscaven quelcom tan essencial com el seu benestar i de llurs famílies. Les dimensions del fenomen i les dures condicions de treball i allotjament, han provocat que molta gent en el nostre país no se senti d'enlloc. Existeix doncs un conflicte entre la comunitat de naixement i la que els ha rebut, en molts casos, de forma molt dolorosa.

37. Gresol

Catalunya ha estat de sempre un lloc de trobada i mestissatge: ibers, fenicis, romans, musulmans, carolingis, però també, al llarg dels segles XIX i XX, valencians, murcians, aragonesos, castellans, andalusos, extremenys, gallecs, i més recentment nord-africans, subsaharians, llatinoamericans i indostànics, especialment. Històricament, el poble català ha sabut integrar i ser un gresol de cultures, que ha donat com a resultat: el ball de gitanes (cultura gitana), les havaneres (cultura cubana), la rumba (sons caribenys). Són exemples d'integració cultural que conformen la catalanitat.

Una comunitat nacional dinàmica, capaç d'exercir el rol de vertebració, que una percepció democràtica comporta, entre aquells que són diferents pels seus orígens però iguals en els seus drets, ha de poder gestionar l'obertura a les noves aportacions sense sotracs traumàtics i amb vocació d'integració en un mateix marc de convivència de drets garantits per a totes les persones.

Aquest pot ser un bon camí que ens guïi en la difícil travessa cap a la plena realització nacional, que signifiqui un major grau de felicitat per al conjunt de la ciutadania.

38. Rauxa

El fet nacional no és un fet estàtic, sinó dinàmic, es transforma tal com es transformen els ciutadans. Un dels trets llegendaris de la història del nostre país és la dialèctica entre seny i rauxa. Ambdós elements configuren i ordenen passatges del nostre pas-sat, i resumeixen també la dinàmica acció/reacció o reacció/progrés. La rauxa, el progrés, les noves mentalitats, els nous reptes, han anat configurant tot allò avançat que té la Catalunya actual: la guerra dels Segadors, l'11 de setembre de 1714, la Unió de Rabassaires, els primers de maig, la Revolució de juliol de 1909, la proclamació de la II República, la Revolució de 19 de juliol de 1936, etc.

Personatges com Narcís Monturiol, Anselm Clavé, Francesc Ferrer i Guàrdia, Francesc Layret, Salvador Seguí, Lluís Companys, Pablo Picasso..., han simbolitzat l'esperit avançat dels catalans al llarg del temps, i han donat a la història del nostre país les pàgines més brillants de lluita per la dignitat humana.

39. La història com a justificació

Els mateixos fets històrics són vistos per cada generació i grup ideològic des d'un punt de vista diferent, ja que "molt pocs fets són capaços de dir-nos la seva pròpia història sense necessitar comentaris que posin de manifest el seu sentit" (John Stuart-Mill). Voler buscar en el passat mític i llegendari els arguments que justifiquin les actuals desigualtats és propi d'una mentalitat conservadora que ha produït una historiografia romàntica plena d'inven-cions.

Alguns autors diuen que Catalunya té mil anys. En realitat, elements diferenciadors de Catalunya s'han buscat ja des de la prehistòria. De fet, els humans som un element que prové de la història del planeta Terra, que compta amb milions d'anys. Per tant, sense menystenir la lògica curiositat dels científics, innata a l'ésser humà, creiem que la recerca d'elements tan llunyans és una tasca inútil, ja que en la mesura que ens allunyem ens acostem, paradoxalment, cada cop més a tots els altres. Els homes de Cromagnon de Catalunya i d'Àustràlia s'assemblen més entre ells que ells amb nosaltres.

40. Concepte de nació

Una nació és producte d'una voluntat col·lectiva, és la unió voluntària dels ciutadans. L'aparició i conformació de les nacions es vincula, tradicionalment, a les idees de la Il·lustració i a les seves expressions de política pràctica: les revolucions burgeses que es desenvolupen als segles XVIII i XIX a Anglaterra i, molt especialment, en el marc de la Revolució Francesa. Aquests avenços de la humanitat comporten l'establiment de la condició de ciutadania en contraposició a la de súbdit. Per tant, no existeix la possibilitat d'unió lliure de súbdits, perquè aquests no poden exercir la seva autodeterminació. És, doncs, en aquesta època quan es pot començar a afirmar que la política s'entén com el resultat lògic de l'acció generada per la raó des de la llibertat.

El fet nacional existeix quan un grup prou important de ciutadans decideix formar una nació, i quan tenen coses en comú que els diferenciïn dels altres i volen actuar conjuntament per projectar plegats el seu futur. El moviment laic i progressista vol contribuir a aquest esforç col·lectiu des del catalanisme.

41. Una societat oberta

Si bé és cert que hi ha nombrosos elements que conformen la catalanitat, potser el més important és producte de la situació estratègica al voltant de la Mediterrània, quan la mar era un nexe fonamental d'unió, de comerç, d'intercanvis econòmics. Però el que sobretot propicià aquesta situació fou una societat oberta, amb noves idees i mentalitats, també nova gent, races, creences; en definitiva amb un enriquiment cultural. Catalunya, a més, es conforma a cavall del Pirineu, com a nexe d'unió. La seva expressió política foren els comtats, el regne de Catalunya i Aragó, el Consell de Cent i la Generalitat. Però no podem oblidar el que signifiquen els drets feudals, la inquisició, la servitud dels pagesos, el vasallatge, la condició de súbdit, etc.

42. La nació com a dret

La pertinença com un dret, no com un deure, és el que diferencia un poble lliure d'un d'esclau. La concepció de la nació com una essència obliga els individus en llur ciutadania a anul·lar-se. La nació la conforma la voluntat dels ciutadans, no existeix res per sobre d'aquesta voluntat. La funció del ciutadà no pot ser la de contribuir al destí històric, universal i privilegiat de la pròpia nació, que per definició és la més important. Altrament, hem vist com l'afirmació de la superioritat en nom d'una essència, una raça, porten a la negació sistemàtica del foraster i al conflicte.

43. La llengua com a dret

La llengua és un element producte de la catalanitat i conseqüència d'ella, i que alhora la conforma. Ha estat i és un element de reconeixement per als forasters, i s'ha anat constituint al llarg dels segles, com totes les altres llengües romàniques. Però la llengua no conforma l'essència de la nació (ho són els ciutadans) sinó que és un instrument al servei dels ciutadans, antics i nous. La utilització normalitzada de la llengua catalana ha de servir per simbolitzar la fi de les diferències per raons culturals i/o socials. Per tant, tothom ha de tenir dret a conèixer-la i a utilitzar-la, i pot ser un bon instrument d'integració cultural i relacional. Altrament, una part de catalans podrien sentir-se marginats, i la nació catalana quedaria disminuïda.

44. La realització nacional

Un altre aspecte és el de la relació que s'estableix entre els pobles. Així com els individus han d'exercir la seva autodeterminació, els pobles també han de decidir el tipus de relació que estableixen amb els qui els envolten. I cal fer-ho oferint el que som als altres, però també volent saber d'altres mentalitats, d'altres idees, d'altres formes de vida, d'altres solucions a la vida comunitària. Un poble obert sempre és més lliure, per això cal una de les tradicions més pròpies dels avançats a Catalunya, la vocació federalista tan pròpia del republicanisme català expressat en el Partit Republicà Federal de Pi i Margall i en l'Esquerra Republicana de Catalunya de Lluís Companys.

45. Internacionalisme

Per això cal tornar a la nostra vocació internacionalista, que s'expressa en la voluntat de la recerca de la veritat en qualsevol situació geogràfica o cultural. Els problemes, les solucions, les formes de vida i de comunicació dels individus dels altres pobles ens poden ajudar a entendre'ns a nosaltres mateixos molt més, alhora que s'eixamplen els horitzons possibles en l'exercici de la nostra llibertat.

**Un ampli ventall d'iniciatives
a favor de la llibertat i la felicitat
de les persones.**

Esplais Catalans, l'Associació de Casals i Grups de Joves de Catalunya, Acció Escolta de Catalunya, l'Escola Lliure El Sol, ENTORN sccl, la Fundació Terra, Cooperació, Ateneus Laics i Progressistes i la Fundació Ferrer i Guàrdia formen el Moviment Laic i Progressista.

En el terreny de l'acció política i social,
l'MLP reivindica la salvaguarda de la dignitat humana
i l'autodeterminació de les persones contra qualsevol limitació
o pressió injusta. L'MLP està compromès amb un impuls
de canvi de la societat a favor del lliure pensament,
de la tolerància, la diferència, els drets humans i la ciutadania.



edicions · col·lecció quaderns d'educació popular

[02]

Educar en la llibertat
Manual de formació de monitors i caps

Aquest document pretén ser una eina útil de reflexió i debat per al desenvolupament de l'acció educativa de monitors d'esplai i caps escoltes en el temps lliure.

